

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dr. Gökhan GÜNAYDIN
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

Demokratik Sol Partinin çok değerli Genel Başkanı ve Genel Başkan Yardımcısı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin çok değerli Genel Başkan Yardımcısı, sayın Müsteşarım, sayın Valim, çok değerli akademisyenler, bürokratlar, demokratik kitle örgütlerinin, sendikaların, meslek kuruluşlarının değerli başkan ve yöneticileri, çok değerli meslektaşlarım, basınımızın seçkin temsilcileri... Bugün bir Tarım Haftası kutlamasında daha sizlerle beraberiz. Tarımsal Eğitim ve Öğrenime Başlanması'nın 162. Yıldönümü'nü kutluyoruz. Tarım Bayramı hepimize kutlu olsun.

Tarımsal öğrenim 1846 yılında Yeşilköy'de Ayamama Çiftliği'nde başlamış. 1891'de Halkalı'da Yüksek Ziraat Okulu açılmış. 1930 yılında Ankara'da Yüksek Ziraat Okulu ile öykü devam etmiş ve en önemli taşıdırma süreçlerinden biri 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü ile meydana gelmiş. Ziraat, Orman, Veteriner, Tabi İlimler ve Ziraat Sanatı fakülteleri bu Yüksek Ziraat Enstitüsü içinde konuşlandırılmış.

İzninizle Yüksek Ziraat Enstitüsüne kayıt olabilmek için gerekli iki koşulu, hepinizin zihninde bugüne ilişkin çeşitli çağrışımlar yapmak üzere sizlerle paylaşmak istiyorum. Ziraat Fakültesine girecek talebe, fakülte öncesinde bir devlet çiftliğinde staj görmek zorundadır. Bu staj tamamlandıktan sonra öğrenci bir sınava tabi tutulacaktır ve sınavda ancak başarılı olanlar teorik eğitime devam edebilecektir. Yani öğrenim öncesinde bir pratik eğitim. Bu, Cumhuriyeti kuranların bilim ile uygulamayı nasıl bir araya getirme çabası içinde olduklarına ilişkin en temel örneklerden bir tanesidir. Ayrıca bu enstitüye pekiyi ve iyi dereceyle mezun olan fen kolu öğrencileri alınmaktadır. Daha sonra 1948 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi açılıyor ve ziraat mühendisliği eğitimi - öğretimi bu şekilde devam ediyor.

Öncelikle şunu söyleyelim, biz Tarım Haftası'nda Tarım Bayramı'nı kutlarken, mevcut sorunları da hep beraber paylaşmayı bir görev biliyoruz. Ama bu yapı içinde asla unutmamız gereken bir şey var. Bugün aşağı yukarı her yıl 1 milyona yakın nüfus artışı kaydeden bir ülkede, eksikliklerine rağmen eğer nüfusumuzu doyurabiliyorsak, bu, cumhuriyetle birlikte tüm temel ürünlerde 10 kattan daha fazla verim artışı sağlayan meslektaşlarımızın, büyüklerimizin emekleri sayesinde. Bu ülkenin taşında, toprağında emeği olan bütün ziraat mühendislerini huzurlarınızda saygıyla anıyorum. Ebediyete intikal etmiş olanların ruhları şad olsun, yaşayanlara sağlıklar, mutluluklar ve şükranlar sunuyorum.

Türkiye'de Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden sonra 1955 yılında Ege ve 1958 yılında Atatürk Üniversitesi'nin açılması ile önemli miktarda fakülte sayısına ulaşmaya başladık. Dönemler itibariyle rakamları vermek gerekirse, 1973 yılına kadar yalnızca 7 tane olan ve bölgelere göre dağılmış dengeli bir yapı gösteren ziraat fakültelerinin sayısı, 1982, 83 ve 87 yıllarında artış göstermiş ve 1992 yılında 1 yılda 8 ziraat fakültesi birden kurulmuştur. 1995'te 1 ve 2005 yılında 2 ziraat fakültesi ile sayının artışı devam etmiştir. Bugün Erciyes Üniversitesi Seyrani Ziraat Fakültesi ve Kafkas Üniversitesi Iğdır Ziraat Fakültesi, mezun veren 20 ziraat fakültesi dışında öğrenci kabul eden iki ziraat fakültesi olarak faaliyetlerine

devam etmektedir. Yozgat, Bingöl ve Kırşehir'deki fakülteler ise öğrenci almamaktadır. Bugüne kadar toplam mezun olmuş ziraat mühendisi sayısı ise 85 binin üzerindedir.

Tablo-1: Türkiye Nüfusu

YIL	NÜFUS
2000	67.420.000
2001	68.365.000
2002	69.302.000
2003	70.231.000
2004	71.152.000
2005	72.065.000
2006	72.974.000
2007	73.875.000

Değerli konuklar, yatırım ve planlama varsa mühendise ihtiyaç vardır ve ziraat mühendisleri bu ülkenin tarım sektörü için olmazsa olmaz bir mühendislik disiplininin elemanlarıdır. Bunların en temel görevleri ülkeyi doyurmaktır, hiç kuşkusuz. Tarım sektörünün sayabileceğimiz birçok işlevi vardır ama en temel işlev ülkeyi doyurmaktır. Genç bir nüfusa sahip bu ülkede her yıl yaklaşık 900 bin ila 1 milyon düzeyinde nüfus artmaktadır. Bu da bize gösteriyor ki, tarımsal üretimde bir önceki yılın rakamını tekrarlamak bir başarı olarak kaydedilemez. Nüfus artış hızına paralel ve mümkünse onun üzerinde bir tarımsal üretim artış hızına gereksinim vardır.

Tablo-2: Temel Ürünler İtibariyle Bitkisel Üretim (Bin ton)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hububat						
Buğday	19.500	19.000	21.000	21.500	20.010	17.234
Arpa	8.300	8.100	9.000	9.500	9.551	7.307
Mısır	2.100	2.800	3.000	4.200	3.811	3.535
Baklagiller						
K.Mercimek	500	485	480	520	580	508
Nohut	650	600	620	600	552	505
K.Fasulye	250	250	250	210	196	154
Sanayi Bitkileri						
Ş.Pancarı	16.523	12.623	13.517	15.181	14.452	12.415
Tütün	153	112	134	135	98	75
Yağlı Tohumlar						
Pamuk (kütü)	2.541	2.345	2.455	2.240	2.550	2.275
Ayçiçeği	850	800	900	975	1.118	854
Yumru Bitkiler						
Patates	5.200	5.300	4.800	4.090	4.397	4.228
Soğan (Kuru)	2.050	1.750	2.040	2.070	1.765	1.859
Meyvesi Yenen Sebzeler						
Karpuz-Kavun	6.395	5.950	5.575	5.795	5.571	5.458
Domates	9.450	9.820	9.440	10.050	9.855	9.945

Şimdi, Tablo-2'deki rakamlara bir göz atalım. Türkiye'de hesaplarımıza göre yılda 18 milyon ton buğday üretildiğinde ülkenin buğday ihtiyacı karşılanıyor. Yani kişi başına 175 kg ile 200 kg arasında değişen buğday hammaddesi ihtiyacı ile tohumluk ve un ihracatı için gerekli olan buğday ihtiyacı... Şimdi soruyu şöyle soralım: Türkiye 21.5 milyon ton buğday ürettiği zaman, 18 milyon tonluk ihtiyacının üzerinde kalan kısmı ne yapıyor? Bunlar ya ihraç edilecektir ya da devreden stok olarak bir sonraki yıla kalacaktır. Türkiye hiçbir zaman 2-3 milyon ton düzeyinde buğdayda devreden stok yaşamamıştır ve bu rakamlara ulaşan un ihracatı da dahil olmak üzere buğday hammaddesi ihracatı söz konusu değildir. O halde bizim buğday üretim rakamlarını istatistik toplama yöntemleri açısından gözden geçirmemize ihtiyaç vardır.

Mısır üretimi son yıllarda artış göstermektedir. 2000'li yıllarda bu ülke yılda 1 milyon ton düzeyinde mısır ithal ederken, 2005 yılında ulaştığı düzey ile mısırdaki başa baş noktasını yakalamış ve ithalatçı konumundan çıkmıştır. Ancak izleyen yıllarda mısır üretimindeki azalışlar tekrar Türkiye'yi 300 bin, 400 bin, 500 bin ton düzeyinde mısır ithalatçısı bir ülke konumuna sürüklemektedir.

Türkiye baklagil üretimlerinde ya sabit, ya geriye giden bir yapı sergilemektedir. Rakamlardan da gördüğümüz gibi nohutta ve kuru fasulyede bir azalış, mercimekte bir artış trendi, daha doğrusu 2002-2007 aralığında 27-30 bin ton düzeyinde bir artış süreci görüyoruz.

Endüstri bitkileri alanında Türkiye için büyük önem taşıyan iki üründe, yani şeker pancarı ve tütünde ciddi sorunlar var. 2002 yılında 16.5 milyon ton olan şeker pancarı üretimi 12.4 milyon tona doğru azalmış durumdadır. Tütün üretimi de 2002-2007 değerlendirmesi yaptığımızda 153 bin tonlar düzeyinden 75 bin tonlar düzeyine doğru gerilemiştir. Bu iki üründeki üretim azalışı ve sempozyumumuzun odak noktası olan yeni özelleştirme sürecinin nelere yol açacağını bugün konuşacağız.

Yağlı tohumlar alanına göz atarsak, Türkiye pamukta yılda 1 milyar dolarlık ithalat yapan bir ülke konumundadır. Yağ bitkilerinde açığımız olduğunu hep beraber biliyoruz. Patateste 1 milyon tona yakın bir üretim kaybı söz konusudur. Yaş sebze ve meyvede ise temel tarım ürünlerinden çekilen üreticinin o tarafa doğru yönelmesi nedeniyle hem meyvede, hem de yaş sebzede bir üretim artışı gözlenmektedir. Ancak 2007 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle bu alanda da bir açık söz konusudur.

Bu rakamlar Türkiye için tarımsal üretim artışının nüfus artış hızına paralel bir artış göstermediğini ortaya koyuyor. Dolayısıyla Türkiye'nin yılda 6.5-7 milyar dolar tarım ürünü ithalatı yapar konumdan uzaklaşabilmesi için özellikle sulama yatırımlarını gerçekleştirmesi ve yeni bir destekleme sisteminin de katkısıyla üretimde artış sürecine girmesi gerekmektedir.

Tablo 3: Tarımsal İthalat – İhracat Dengesi (milyon ABD Doları)

	2004	2005	2006	2007*
Tarımsal İthalat Toplamı	6.059	6.480	7.227	7.997
Gıda Maddeleri	3.089	3.284	3.463	4.099
Tarımsal Hammaddeler	2.969	3.196	3.764	3.897
Tarımsal İhracat Toplamı	6.501	8.309	8.604	7.611
Gıda Maddeleri	5.891	7.714	7.903	7.000
Tarımsal Hammaddeler	610	595	701	611

Tarım sektörü dış ticareti	442	1.829	1.377	-386
Gıda maddeleri dış ticareti	2.802	4.430	4.440	2.901
Tarımsal hammadde dış tic.	-2.359	-2.601	-3.063	-3.286

* 2007 rakamları Ocak – Ekim dönemine aittir.

Türkiye temel tarımsal ürün hammadde dış ticaret dengesinde açık vermektedir ancak gıda maddeleri ile birlikte değerlendirildiğinde 9.5-10 milyar dolara yakın bir tarım ürünü ihracatı, 7 milyar dolara yakın bir tarım ürünü ithalatı yapısı ile karşı karşıyadır. Ancak 2007 yılında yaşanan büyük kuraklığın Türkiye'nin ithalat değerlerini hem 2007 hem 2008 itibarıyla daha yukarıya çekeceğini düşünüyoruz.

Tablo-4: MAKRO GÖSTERGELERLE GENEL EKONOMİ VE TARIM SEKTÖRÜ*
(1987 fiyatlarıyla milyar TL)

Yıllar	GSMH	GSMH'de Gelişme (Yüzde)	Tarım	Tarımda Gelişme (Yüzde)	Tarımın Payı (Yüzde)	İstihdamda Tarım (Yüzde)
2000	119.144	6,3	15.962	3,9	13,4	36,0
2001	107.783	- 9,5	14.923	-6,5	13,8	37,6
2002	116.338	7,9	15.948	6,9	13,7	34,9
2003	123.165	5,9	15.549	- 2,5	12,6	35,4
2004	135.308	9,9	15.863	2,0	11,7	34,0
2005	145.650	7,6	16.755	5,6	11,5	29,5
2006	154.342	6	17.241	2,9	11,2	27,3
2007	120.915	4	12.512	- 5,6	10,3	28

* 2007 yılının Ocak-Eylül dönemine ait 9 aylık rakamlardır.

Makro göstergelerle tarım sektörüne baktığımızda, tarım sektörünün 2001 ve 2003 yılında gerilediğini, 2007 yılında ilk 9 aylık rakamların yüzde 5.6'lık bir daralmayı ortaya koyduğunu, geriye kalan yıllarda ise tarımda bir gelişme sürecinin tabloya yansıdığını görüyoruz. Ancak bu rakamları dolar bazı üzerinden ifade etmek aslında iktisadi gerçeklerle örtüşmüyor. Yani Türkiye'nin Tarımsal Gayri Safi Milli Hasılası 39 milyar dolara ulaşmıştır demek, aslında bir büyüklüğü ifade ediyor ama sabit fiyatlarla karşılaştırma olanağı vermiyor.

Eğer 1987 fiyatlarıyla bir karşılaştırma yaparsanız, 2000 yılındaki 15.9 milyar YTL'lik Tarımsal Gayri Safi Milli Hasılanın uzun dönemler boyunca sabit kaldıktan sonra 2005 ve 2006 döneminde bir miktar arttığını, 2007 yılında ise önemli ölçüde gerilediğini görüyoruz. Bu, Türkiye'de ithalata dayalı büyümenin tarıma Gayri Safi Milli Hasıla artışı olarak yansımadağına ilişkin temel bir gösterge olarak önümüzde durmaktadır.

İstihdamdaki daralma da Türkiye için sosyoekonomik bir sorun oluşturmaktadır. Elbette ülkeler geliştikçe tarım istihdamı azalacaktır, elbette Avrupa Birliği'nde tarımın istihdamdaki payı yalnızca yüzde 5'tir. Ancak Avrupa Birliği'ndeki tarımın Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı da yalnızca yüzde 2'dir. Sorun şudur: Tarımdan koparılan nüfus acaba sanayi ve hizmetler sektöründe işlendirilebilmekte midir?

Türkiye'nin verili rakamlarına göre yüzde 9 düzeyinde bir işsizlikle karşı karşıya olduğunu ve tarımsal işgücünün eğitimsiz ve kadın ağırlıklı yapısını göz önüne aldığımızda, kentlerin varoşlarına göç eden insanlarda işsizlikte en önde gelen grupların tarımdan kopan gruplar olduğunu biliyoruz. Bu Türkiye'de kentlerin yaşanamaz hale gelmesinin en önemli nedenlerinden bir tanesidir. İnsanların Anadolu'yu boşaltarak, Ankara, İstanbul ve İzmir'e yığılması, planlı ekonomi ve sosyolojinin dengesi açısından doğru bir iş değildir. İnsanları Anadolu'da tutmak zorundayız. Sadece tarımda kalmak, tarımda işlenmek zorunda değiller. Tarıma dayalı sanayiye geliştirerek, hizmetler sektörünü geliştirerek, sektörler arasında bir kayma yapabiliriz. Fakat insanları yalnızca büyük kentlere ve onların varoşlarına yığarak bu ülke adına önemli bir gelişme sağlayamayız.

Tablo-5: Gayri Safi Milli Hasıla ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla / III. Dönem: Temmuz, Ağustos, Eylül / 2007

(Üretim yöntemine göre 2007 yılı sektörel gelişme hızları %)

Sektörler	Sabit Fiyatlarla				Cari Fiyatlarla			
	I. Dönem*	II. Dönem*	III. Dönem	9 Aylık	I. Dönem*	II. Dönem*	III. Dönem	9 Aylık
Tarım	12.6	5.8	7.8	8.0	2.9	-2.1	-7.8	-5.6
Sanayi	21.9	9.4	5.7	11.3	7.5	4.0	3.7	5.0
İnşaat	41.5	29.2	16.0	26.3	16.5	15.7	5.4	11.5
Ticaret	20.8	6.4	1.6	7.9	6.5	3.4	1.3	3.4
Ulaştırma ve Haberleşme	16.9	10.4	5.8	10.4	5.8	4.1	3.6	4.4
Mali Kuruluşlar	18.2	20.6	13.0	17.3	8.3	6.2	7.5	7.4
Konut Sahipliği	22.4	22.8	20.9	22.0	2.4	2.4	2.4	2.4
Serbest Meslek ve Hizmetler	18.9	11.6	7.5	11.6	4.7	4.1	1.1	3.0
Devlet Hizmetleri	18.4	11.6	13.5	14.5	0.9	1.4	1.2	1.2
Kar Amacı Olmayan Kuruluşlar	18.9	-0.3	10.0	11.2	1.2	-1.1	1.2	0.4
İthalat Vergisi	13.0	-2.4	1.6	3.2	9.9	8.2	14.5	10.9
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	20.1	10.7	7.2	11.6	6.8	4.1	1.5	3.8
Gayri Safi Milli Hasıla	20.2	10.6	7.5	11.7	6.8	4.1	2.0	4.0

Tablo-5'te gördüğümüz gibi 1. dönemde tarım % 2.9 büyümüş, 2. dönemde % 2.1 daralmış, 3. dönemde % 7.8 daralmış ve 9 aylık daralma rakamı % 5.6. Kuşkusuz kuraklık doğal bir afet niteliğindedir ve yağıştaki ciddi azalmanın üretimde daralmayı getirmesi doğaldır. Ancak yağışsızlık bir kader değildir. Eğer siz düşen yağışınızı depolayabilecek mühendislik yapılarınızı ortaya koyabilmişseniz, yılda 400 bin hektar düzeyinde sulama yatırımı yapabilişseniz, bu suyu tutup tarlaya, su olmayan yıllarda ulaştırabilmişseniz o zaman kuraklık sizi bu derece ciddi vurmaz. Eğer yılda 400 bin hektar yatırım yapabilirsek, 10 yıl sonra teknik ve ekonomik ölçütlere göre sulayabileceğimiz alan sınırına ulaşabiliriz.

Türkiye'nin bu kadar suyu vardır. 112 milyar metreküplük yer altı ve yer üstü su kaynağı Türkiye'nin 9 milyon hektarlık alanını sulamak için pekala yeterlidir. Kaldı ki başta damla sulama yatırımları olmak üzere birim su ile 3-3.5 katı alanı sulayabilecek teknik ağırlıklı yatırımları gerçekleştirdiğinizde, bu alan sizin için bir sorun alanı olmaktan çıkar, bir olanak alan olmaya dönüşür.

Tablo-6: 2000-2007 Tarımsal Destekleme Rakamları ve GSMH Oranı

(Milyar TL)	2000	2001	2002	2003
Tarımsal Destekleme	358.501	1.032.578	1.867.600	2.804.999
GSMH içindeki payı (%)	0,29	0,59	0,68	0,79
GSMH (Cari fiyatlarla-Milyar TL)	125.596.129	176.483.953	275.032.365	356.680.888
(Milyar TL)	2004	2005	2006	2007
Tarımsal Destekleme	3.084.019	3.707.052	4.784.231	5.470.215*
GSMH içindeki payı (%)	0,72	0,76	0,83	0,84
GSMH (Cari fiyatlarla-Milyar TL)	428.932.343	486.401.032	576.322.230	646.893.000

KAYNAK: T.C. MALİYE BAKANLIĞI, MUHASEBAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, KAMU HESAPLARI BÜLTENİ TÜİK-YILLIK 2004 / GSMH BÜLTENİ-02.04.2007

* 2007 Ocak-Kasım dönemini kapsamaktadır.

Bunları yapmak için bütçe lazım. Bütçede tarıma kaynak aktarılması lazım. Tablo-6'dan kaynak rakamlarına baktığımızda, 2003, 2004, 2005, 2006 ve 2007 döneminde tarıma aktarılan kaynak miktarının arttığını görüyoruz. Ancak tarıma ayrılan bütçenin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payına baktığımızda hiçbir zaman GSMH'nin yüzde 1'i düzeyinde tarıma kaynak ayrılmadığına tanık oluyoruz.

Ayrıca 2007'de tarıma ayrılan 5.4 katrilyon liralık tarım bütçesinin yüzde 90'ından fazlasının seçim döneminden önce bitirilmiş olması, tarıma aktarılan kaynağın teknik yatırımlara dönüşme gücünün zayıflığını bize gösteriyor.

Daha önemli bir şey var. 25.4.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5488 sayılı Tarım Kanunu, 21 inci maddesi ile tarım desteğinin GSMH'nin % 1'inden az olamayacağını hükme bağlamıştır. Buna göre, 2007 yılında 646 milyar YTL'lik GSMH'den tarıma ayırmamız gereken pay, 6.4 milyar YTL iken, 5.4 milyar YTL ayırabilmişiz.

Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda, "Yılda en az 11.3 milyar avro tarıma kaynak aktarmalısınız" diyor. 2004 tarihli Etki Değerlendirme Raporu'nda, "Bizdeki Ortak Tarım Politikası'nı siz uygularsanız bu kaynağa ihtiyacınız var" diyor. Tüm bunlara rağmen ve Tarım Yasası'nın o yetersiz hükmüne rağmen 2007 yılında tarıma 1 milyar YTL'lik az kaynak ayrılmış.

Tablo-7: 2008 Bütçe Rakamları

GSMH	716.596 milyar YTL
Büyüme	Yüzde 5,5
TÜFE	Yüzde 4
İhracat	117 milyar dolar
İthalat	182 milyar dolar
Kişi başına gelir	7 bin dolar
Bütçe gideri	222 milyar YTL
- Faiz	56 milyar YTL
- Personel	49 milyar YTL
- Yatırım	23 Milyar YTL
- Sosyal güvenlik	37 milyar YTL

Bütçe geliri	204 milyar YTL
- Vergi	171 milyar YTL
Tarım Desteği	5.4 milyar YTL
Bütçe açığı	18 milyar YTL

2008 bütçe rakamlarına baktığımızda ise 716 milyar YTL'lik GSMH üzerinden 7.2 milyar YTL kaynak aktarılması gerekirken, 5.1 milyar YTL'lik bir tarım bütçesinin oluşturulduğunu görüyoruz. Bu rakamlarla tarımda dönüştürücü bir politika izlenebilmesi kolay değildir. Tarıma ayrılan payın mutlaka artırılması lazımdır. İktisat bir denge bilimidir ve bize mutlaka şunu söyleyeceklerdir: Hangi kaynak ayrılacak? Eğer bütçe rakamlarına bakarsanız, bütçede önemli kalemlere kaynak bulunabildiğini görüyoruz. Tarım bu ülkede nüfusun yüzde 28'ini istihdam eden, GSMH'nin yüzde 10.5'ini oluşturan bir sektör olarak GSMH'nin en az yüzde 2'sini almaya hak kazanmış bir sektördür.

2007 yılında Türkiye'deki kuraklıktan söz etmişim. Türkiye Ziraat Odaları Birliği kuraklığın toplam zararının 5 katrilyon düzeyinde olduğunu hesap ediyor. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ise 2.5 katrilyon düzeyinde bir kuraklık zararı ortaya çıktığını söylüyor. Bizim için önemli olan şu: 4 Temmuz 2007 tarihinde bir kuraklık kararnamesi yayınlandı ve bu kararnamede buğday, arpa, korunga ve fiğ için kuraklıktan zarar gören alanlarda 12 YTL ile 20 YTL arasında kuraklık tazminatı ödenmesi öngörüldü.

Tablo-8: Tarım Ürünleri Kuraklık Zararı (YTL)

Ürünler	Üretim Miktarı (Ton)	Üretim Kaybı (Ton)	Türkiye Geneli Zarar Oranı (%)	2007 yılı kuraklık zararı (YTL)
Buğday	20.010.000	3.992.240	20,0	1.696.701.851
Arpa	9.551.000	1.922.633	20,1	615.242.560
Patates	4.397.305	1.023.207	23,3	255.801.700
Elma	2.002.033	466.568	23,3	466.567.550
Fiğ	175.522	25.460	14,5	9.547.406
Y.Mercimek	42.326	1.941	4,6	1.940.500
Nohut	551.746	97.010	17,6	72.757.125
Ç.K.Üzüm	281.233	56.247	20,0	75.932.910
Domates	9.854.877	2.502.196	25,4	666.605.320
K.İncir	188.598	72.994	38,7	168.178.637
Pamuk	2.550.000	182.959	7,2	137.219.063
Karpuz	3.805.306	900.194	23,7	225.048.425
Kavun	1.765.605	39.044	2,2	23.426.100
Ayçiçeği	1.118.000	185.122	16,6	129.585.400
Mısır	3.811.000	303.662	8,0	103.244.910
Tütün	98.168	27.209	27,7	136.045.500
Zeytinyağı	242.200	35.219	14,5	135.943.410
Narenciye	3.102.414	516.765	16,7	155.029.500
Korunga	420.000	11.293	2,7	3.387.750
Toplam				5.078.205.617

Şimdi lütfen Tablo-8'e bakalım. Buğday, arpa, fiğ ve korunga dışında kalan ve kuraklıktan ciddi anlamda zarar görmüş ürünlere neden bir tazminat ödemesi taahhüt edilmemiştir? Bu Türkiye'nin gündeminde temel bir soru olarak varlığını korumaktadır. Ayrıca seçilen iller

içerisinde kuraklıktan zarar görmemiş iller vardır ama kararname içindedir. Kuraklıktan zarar gördüğü halde de kararname içine alınmamış iller de vardır.

Türkiye buğday, arpa ve mısırdaki gümrük vergisi oranını yüzde 0'a çekerek, Toprak Mahsulleri Ofisi'ne 25 Eylül 2007'de 1 milyon 100 bin tonluk ithalat yetkisi vermiştir. Bu bazı çevrelerce eleştirilmektedir. "Gümrük vergisini sıfırlamak doğru bir yaklaşım değildir" denilmektedir. Değerli arkadaşlar, her konuyu kendi özeli içinde değerlendirmek lazım. Türkiye'nin 2 milyon ton buğday arz açığı varsa yurt içi maliyetleri düşürmek zorundasınız. Dolayısıyla açık kadar olmak koşuluyla 0 gümrük vergisiyle buğday ithalatına karar vermek, yanlış bir uygulama değildir. Doğru bir uygulamadır. Başka türlü arz açığını kapatmanız mümkün değildir.

Burada gümrük vergisi oranındaki her yükselme sonuçta ekmek fiyatındaki artış olarak tüketiciye yansımaktadır. Ancak yanlışlık şurada: Toprak Mahsulleri Ofisi 219 bin ton ekmeklik buğday ve 175 bin ton mısır ithalatını realize edebilmiştir. 1 milyon 100 bin tondan yalnızca bu kadarını realize edebilmesinin altında yatan neden ise son 5 ayda dünyada hem buğday fiyatlarının, hem de yem hammaddesi fiyatlarının önemli ölçüde artmasıdır. Ancak Ocak, Şubat, Mart aylarında, Temmuz-Ağustos-Eylül 2007'de yurtiçi edinmek koşuluyla uygun fiyatlarda bir ithalat bağlantısı gerçekleştirilebilseydi, Toprak Mahsulleri Ofisi bu ithalatı yapardı. Oysa fiyatlar yükseldikten sonra bu ithalatı realize edememiştir ve arkasından da özel sektöre ithalat yetkisi verilmiştir.

28 Kasım 2007 tarih ve 26714 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararname ile ekmeklik buğdayda % 8, makarnalıkta % 5, mısırdaki % 35, çavdarda % 8, arpada % 0 vergi oranlarıyla özel sektöre ithalat yetkisi tanınmıştır. Özel sektör bu ithalatı hangi döneme kadar ve ne miktarda yapacak? Özel sektör doğal olarak kar marjı olduğu sürece, uygun fiyatlı buğday ve arpayı Türkiye'ye getirecektir. Hesapsız bir ithalat 2008 yılında üreticiye ikinci bir sıkıntı olarak yansiyabilir. Başka bir deyişle yerli üretim çıktığı zaman hala piyasada ciddi bir ithal buğday ve arpa varlığı söz konusu olabilir. Buna özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir.

Değerli konuklar, Bitki Koruma Ürünlerinin Toptan Satılması ve Depolanması Hakkındaki Yönetmelikte değişiklik yapıldı. Sayın Müsteşarımızı ziyaret ederek bu konudaki kaygılarımızı iletmiştim. Bu yönetmelik değişikliği ile hayatını, 20 yılını zirai mücadele bayı olarak geçiren ziraat mühendislerine sınav koşulu getirilmiştir. Bir eczacının, eczanesini açık tutabilmek için belirli aralıklarla sınava girmek zorunda olduğunu ve Sağlık Bakanlığı'nın böyle bir şeyi dayattığını düşünebiliyor musunuz? Böyle bir uygulama nasıl mümkün değilse, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın da, meslektaşımız bitki koruma ürünleri satan arkadaşlarımıza böyle bir uygulama getirmesi teknik olarak doğru değildir. Ayrıca Ziraat Mühendislerinin Görev ve Yetkilerine İlişkin Tüzük de bu konuda ziraat mühendislerini yetkili kılmıştır. Bu alanda bölüm daraltılması ve sınav koşulu getirilmesi, hem bilime, hem de hukuka aykırı iki düzenlemedir.

Ziraat Mühendisleri Odası buna yönelik olarak dava açmıştır. Ancak dava sürecinden evvel bu konuda bir düzeltilme ihtiyacını, varlığını ortaya koymayı görev biliyoruz. Zirai mücadele ilaçları çevreye, doğaya, insana ve hayvana son derece zararlı etkin maddeler içerir, buralarda bir nitelik yükseltilmesi doğru bir yaklaşımdır. Ama piyasada ilkökul mezunları görev yaparken, ziraat mühendislerine sınav zorunluluğu getirerek, bu alandaki bir düzenlemeye buradan başlamanın doğru olmadığını hep beraber görüyoruz.

Tohumluk ithalatında gümrük vergisi muafiyetinin kaldırılmasını doğru bir yaklaşım olarak görüyoruz. Ancak bununla beraber yurt içi tohumluk ihtiyacını, yurt içinde kendi gen kaynaklarımıza dayalı olarak yetiştirmeye yönelik bir destekleme modeli olmazsa bu tek başına yeterli olamayacaktır.

Resmi Gazete’de 30 Aralık 2007’de yayınlanan ve finansal kiralamada KDV oranlarını yüzde 1’den yüzde 18’e çıkararak değişikliğin, özellikle pahalı tarım makinelerinin satın alınması ve Türkiye’de eskimiş bulunan tarım makine parkının yenilenmesi açısından çok ciddi bir sorun oluşturduğunu görüyoruz. Maliye Bakanlığı’nın nerelerden daha fazla vergi alırım diye bakınırken, yalnızca kayıt içi sektörler değil, Türkiye ekonomisinin yarısını oluşturan kayıt dışı sektöre yönelmesi ve desteklenmesi gereken tarım sektörünün vergilendirilmemesi gerekmektedir.

Değerli katılımcılar, bugünkü sempozyumumuzun konusu Tekel ve Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesi. Tekel sigara bölümü için 2003 yılında 1 milyar 150 milyon dolara yapılan ihale iptal edilmişti. Yeni ihale süreci 25 Ocak 2008’de tamamlanacak. Eğer biz bu ihaleyi tamamlarsak, hiç kimsenin kuşkusu olmasın, yöntem ne olursa olsun, bu fabrikalar ya BAT’ta, ya JTI’da, ya Philip Morris’te toplanacaktır. Bu fabrikalarda çalışan yüzlerce mühendis, binlerce işçi, bu fabrikalar için üretim yapan onbinlerce, yüzbinlerce üretici bir kez daha derin bir yoksulluk sürecinin içine girecek...

Tekel’in içki bölümünü özelleştirdik, Teksas Pasific Company’e devrettik, iyi bir şey mi yaptık? Fabrikaları kapatıp otel yaptılar. O fabrikalara üretim yapan üretici üzümünü satacak yer bulamıyor. Eğer biz burada iyi bir şey yapmadığımızı fark ettiysek, çok daha büyük bir alanda sigarada böyle bir özelleştirmenin, Türkiye’nin bir can damarını kesmek olduğunu fark etmeliyiz. Ama diğer taraftan da şunu söyleyelim: Türkiye’de zaten bir özelleştirme süreci yürüyor. Şu anda Tekel’in pazar payı yalnızca yüzde 31 dolayındadır. Yani bu sürecin devam etmesi, zaten kendiliğinden sektörü ortadan kaldırmaktadır. Bu alanda Türkiye’nin yararına yeni bir yaklaşıma mutlaka ihtiyaç vardır. Konunun uzmanları, KESK’e, Memur-Sen’e ve Kamu-Sen’e bağlı memur sendikaları, ilgili alanda çalışan işçi sendikaları, meslek odalarının başkanları, iktisatçılar ve siyasetçiler bu konuyu bugün oldukça kapsamlı olarak ele alacaklar.

Şeker Fabrikaları için benzer sözleri söylemek mümkündür. Türkiye’de 5 milyona yakın insan şeker fabrikalarından geçimini sağlamaktadır. Eğer bu fabrikaları özelleştirirseniz günlük pancar işleme kapasitesi 6 bin tonun üzerinde olan 7 fabrikanın özelleştirilmesinden sonra diğerlerini bedava verseniz de kimse almaz. Bunlar geneli itibarıyla kar ediyorsa, bu alanda yüzbinlerce üreticinin, işçinin ve memurun geçim kaynağı varsa, bu ülkenin bir ulusal şeker sanayi varsa, acaba biz bunları birilerine devrettiğimiz zaman Erzurum’daki, Ağrı’daki, Kars’taki şeker fabrikaları kapatıldığı zaman, orada yaşayan yurttaşlarımıza ne önereceğiz? Hangi alanda çalışacaklar, hangi alanda geçimlerini sağlayacaklar? Türkiye’nin can damarlarını kesmek değil, Türkiye’ye yeni kan pompalamak gerekiyor.

Sektör sorunları ile ziraat mühendislerinin sorunlarının birbirinden ayrı değerlendirilemeyecek bir toplam yapıya sahip olduğunun farkındayız. Toprak Koruma Kurullarında ciddi yanlışlıklar var. 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası, geçici 1. maddesini bir tarafa bırakırsanız, önemli ve doğru hükümler getirmiştir. Ama toprağı korumakla görevli olan kurumlar adeta tarım topraklarının amacı dışında kullanılmasına meşruiyet temeli sağlamaktadır. Bu yanlış yaklaşımı Türkiye’nin her yerinde izliyoruz. Özellikle kamu ağırlıklı kurul yapısından başka bir sonuç çıkmıyor. Ziraat Mühendisleri Odası’nın temsilcileri, TEMA Vakfı’nın temsilcileri ve bazen onlara eklenen diğer bazı

arkadaşlarımızın oyları muhalif oylar olarak not düşülüyor tarihe ama tarım toprakları yok ediliyor. Bu alanda açıp kazandığımız onlarca dava var ama biliyoruz ki, kaybedilen toprak tekrar geri gelmiyor...

Damla sulama projeleri dönemin ihtiyacına en uygun projelerdir. Mutlaka daha fazla desteklenmesi gerekir, yapılan iş doğrudur. Burada iki temel konuya işaret etmek istiyorum. Bunlardan birincisi Avrupa Birliği hibesi dahil, damla sulama projelerine ayrılabilen toplam kaynak miktarı 100 milyon YTL düzeyindedir. Bu Türkiye'nin verili tarım bütçesinin 54'te 1'ine denk gelmektedir. Bu rakamlarla bir ciddi yatırım hamlesini yürütmek mümkün değildir. Buna aktarılacak kaynak miktarının mutlaka artırılması gerekir.

İkincisi de, değerli arkadaşlar belki duyduğunuzda şaşıracaksınız, bugün damla sulama projelerinin yapımında ziraat mühendisinin imzası koşul olarak aranmamaktadır. Ben sayın Müsteşarımızın huzurunda bunu son derece önemle ifade etmek istiyorum. Bu projeler eli çantalı, kapkapçı yaklaşımların egemenliği altındadır. Eğer kaynağımızı doğru kullanmak istiyorsak, mühendisliğe ve bilime inanıyorsak mutlaka bu projelerde ziraat mühendisi imzası aranmalıdır.

Tarımsal yapı inşaatlarında bizim açıp kazandığımız davalar var. Arkadaşlar, Mimarlar Odası Ziraat Mühendisleri Odası'na dava açıyor, ziraat mühendisleri tarımsal yapı yapamaz diye. Biz bu davaları kazanıyoruz, ahır biz yaparız, kanatlı hayvanların her türlü barınacağı yerleri biz yaparız. Ama buraların yapımında bizim Bakanlığımız ziraat mühendisi imzası aramıyor. Bunlar kabul edilebilecek yaklaşımlar değildir.

Kamuda çalışan ziraat mühendislerinin özlük hakları son derece önemlidir. Kamuda memur, şube müdürü, daire başkanı olarak çalışan arkadaşlarımız yoksulluk ücreti almaktadır. Diğer bakanlıklarda çalışan paralel mühendislik disiplinlerinden çok daha az ücretlere mahkum edilmektedirler. Bunların mutlaka değiştirilmesi lazım.

Tarım ve Gıda Bakanlığı'nın kurulmasına ilişkin tasarı da ortadadır. Bu tasarıda temel olarak iki tane genel müdürlük yaklaşımı var. Bir tanesi Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, ikincisi Gıda ve Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü. Değerli arkadaşlar biz biliriz ki, ziraat ve tarım denilen şey, bitkisel ve hayvansal üretim alt sektörleri ile kendini var eder. Ama mevcut tasarlarda ziraat işleri bitkisel üretimden ibaret görünmekte, gıda ve veteriner işleri altına bütün hayvansal üretim, hayvan sağlığı ve üretim boyutuyla birlikte toplanmaktadır. Bu yaklaşımın mesleklerarası sağlığa ve tarımın multidisipliner bir alan olduğuna ilişkin gerçeğe aykırı olduğunu düşünüyoruz. Ziraat Mühendisleri Odası olarak bu konuda, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı da dahil olmak üzere 4 dekanımız ve o zaman ki Harran Üniversitesi Rektörümüzle birlikte sayın Bakanımızı ziyaret ettiğimizde, bu taslağın düzeltileceği söylemişti. Ama görüyoruz ki batı yakasında bu alanda değişen bir şey yok. Bu konunun sıkı bir takipçisi olacağımızı ve bu alanda bütün tarım örgütlerinin beraber çalışacağını bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Değerli katılımcılar, bir Tarım Haftası konuşması için uzunca sayılabilecek bir çerçeve çizdiğimin farkındayım. Ancak Türkiye'de tarım sektörü ekonomik ve sosyolojik boyutuyla son derece önemli bir sektördür. Önümüzde Dünya Ticaret Örgütü üzerinden ve Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası müktesebatına uyum çalışmaları açısından gelen son derece zorlu bir süreç vardır. Yeni dönemde tarımda gümrük vergileri indirgenecektir ve bu daha rekabetçi bir yapı doğuracaktır. O halde hem bu politik gelişmeler, hem de küresel iklim değişikliğinin zorladığı yeni dönemde tarım sektörünü, içinde bulunduğu coğrafyada ve

dünyada rekabetçi bir yapıda dimdik ayakta tutabilmek; doğayla dost, üretici ve tüketici odaklı bir tarım yapısı doğurabilmek hepimizin ortak görevidir. Ziraat Mühendisleri Odası bu temel göreve her türlü katkıyı sunmaya hazırdır. 52 yıllık geçmişinde hep böyle yapmıştır. Böyle de yapmaya devam edecektir.

Bu düşüncelerle hepinizi hem şahsım, hem de Ziraat Mühendisleri Odası adına saygıyla selamlıyorum.

Tarım Bayramımız kutlu olsun, sağ olun var olun.

Vedat MİRMAHMUTOĞULLARI **Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşarı**

Sayın Genel Başkanım, sayın Genel Başkan Yardımcısı, Türkiye Ziraat Mühendisleri Odası'nın çok değerli Genel Başkanı, değerli meslektaşlarım, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ziraat Mühendisliği Öğretimini Başlamasının 162. Yılı münasebetiyle bu haftayı da yürekten kutluyor, bu haftada oluşacak çok değerli fikirlerin bizim için rehber olacağını bilgilerinize sunmak istiyorum.

Değerli ODA'mızın Genel Başkanı çok güzel bir sunum yaptı gerçekten. Son derece yapıcı, eleştirel ama öğretici bir sunumdu. Bu sunumun üzerine fazla konuşmaya gerek yok. Ancak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Müsteşarı olarak birkaç konuyu benim açımdan bir değerlendirmeye tabi tutmak durumundayım. Bir kere en sondan başladığımızda, kendisini ve dinleyenleri rahatlatma açısından konuşuyorum, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılmasında o şekilde bir düzenleme yok, son şekli o değil. Daha öncesi öyle olabilir, onlara müdahale edildi. Şu andaki taslağa göre 6 tane genel müdürlüğümüz olacak. Bunlardan bazıları; Hayvancılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Tarım ve Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü, Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü... Gökhan Bey'in saydıklarının dışındakileri söylüyorum.

Ziraat mühendislerinin mağduriyetinin giderilmesi gerektiği konusuna ben de katılıyorum. Sulama projelerinde mutlaka ziraat mühendisi meslektaşlarımızın imzasının olması lazım. Sulamaya büyük kaynak ayırıyoruz. Son 3-4 ay içinde Ziraat Bankası tarafından kullanılan kredi 120 milyon YTL. Bu kredinin sübvansiyonunun yüzde 40'ı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın bütçesinden, yüzde 60'ı da Hazine tarafından karşılanıyor. Sayın Genel Başkanın da belirttiği gibi bu çok önemli bir proje. Bu projeye Ziraat Bankası'nın ayırdığı kaynak 1 milyar YTL. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı da kendi proje imkanları doğrultusunda destekliyor. Burada 3 tane destek unsuru var; bir tanesi faiz sübvansiyonu, bir tanesi kendi öz kaynağını koyan üreticilerimiz için yüzde 50 hibe (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yürütülen kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi projesi kapsamında), bir tanesi de 0 faizli kredi ve 5 yıl ödemeli...

Burada esas sorun teminat sorunuydu. Teminatla da ciddi bir kolaylık getirdik. Teminatla ilgili olarak tapu kadastroyu Türkiye'nin hemen her tarafından geçirme iradesi ortaya konuldu ve bitirmek üzere bu çalışma. Tapu ve kadastro geçsin diye 103 milyon avro kaynak Bayındırlık Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne aktarıldı. Çok ciddi noktalara geldi bu. Bu da tabi teminat verme açısından, çiftçinin tapulu arazisi olması açısından başka bir önem arz ediyor.

Bir diğer teminat çiftçinin devletten alacağına temlik koydurtmasıydı, bunu getirdik. Çiftçinin devletten gerek DGD, gerek prim, gerek sertifikalı tohum gibi alacakları yok mu, var. Ziraat Bankası Hazine ile bir araya geldik, dedik ki, "Çiftçi size temlik etsin, eğer 0 faizle aldığı krediyi vaktinde ödeyemezse, 5 taksitte bile ödeyemezse, 5 yılda bile ödeyemezse, her yıl 1 taksit olmak üzere, devletten alacağına senin borcun kadar el koyabilirsin, kalanı çiftçiye iade edebilirsin." Bu çok önemli bir olaydı çünkü çiftçiden veremeyeceği teminatlar isteniyordu.

Bu projelerin altında ziraat mühendislerinin imzasının olması önemli. Yine tarımsal yapıların altında ziraat mühendislerinin imzasının olması önemli. Bunların hepsini not aldım. Çözümü için gereğini yapacağız.

Değerli katılımcılar, dünya nüfusunun yüzde 50'si tarımda yaşıyor. 854 milyon insan açlık sınırının altında. Dünya bir çelişkiler dünyası. 5 yaşın altında 6 milyon çocuk her yıl açlıktan ölüyor. Tabii bu tarımın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bunun yanında 1.5 milyar insan da aşırı beslenme sorunlarıyla karşı karşıya. O insanlar bir taraftan kaynak tüketiyor, aşırı besleniyor, bir taraftan o sorunları bertaraf etmek için onun iki katı kaynak tüketiyor. Dolayısıyla hakikaten çelişkiler dünyası. Tabii 1949'larda FAO kurulduğunda dünyada açlık sorunu vardı, umarım bundan sonra aşırı beslenme sorunları da FAO'nun gündemine gelir.

Türkiye'ye gelince; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı daha önce tarımsal ürünlerin politikalarından sorumlu bir bakanlıktı. Şimdi gıdadan da sorumlu bir bakanlık. 73 milyon insanın yediği gıdadan ve ihraç ettiğimiz ülkedeki insanların yediği gıdadan sorumlu. Onun dışında enerjinin hammaddesi olacak ürünlerden de dolayısıyla sorumlu olacak bir Bakanlık. Yani bir taraftan siz eğer tarımsal ürünleri, biyodizel veya biyoetanol olarak enerji girdisi olarak kullanacaksanız, bunun bir avantaj olduğu gibi bir taraftan da beslenmede sıkıntılar oluşturacağımı göz önüne almanız lazım. Dolayısıyla Bakanlığın görevleri çok ağır. Ama üretim politikaları bir kuruluşun elinde, o ürünün pazarlama politikaları başkalarının elinde, proses politikaları yine aynı şekilde öyle. Bizim yapmamız gereken işlerin başında tarım sektörünü tek elde toplamak geliyor. Tabii burada hem Odamızla hem de üniversitelerimizle, fakültelerimizle, değerli bilim adamlarımızla işbirliği yapmalıyız.

Biz ilk olarak kendimizi bir aynaya vurduk. Hizmet aldık, dedik ki, "Nerelerimiz zayıf, nerelerimiz çirkin, nerelerimiz güzel?" 55 bin kişiyle anket yapıldı, bunun 30 bini çiftçiydi. Bakanlığın dışında hizmet alımı şeklinde gerçekleştirdik bunu. Burada benim en çok sizlerle paylaşmak istediğim konu, tarımın entelektüelinin olmadığı gerçeği. Şimdi tarımla ilgili herkes yazı yazıyor. Ama tarımla ilgili ihtisaslaşmış bir konuda yazı yazanlar çok az. Dolayısıyla sektöre sahip çıkılacaksa, bu yönüyle de sahip çıkmamız gerekiyor. Bu tartışmalarımızı, güzel yaptığımız şeyleri, eleştireceğimiz konuları kamuoyu ile oralarda da paylaşmamız gerekiyor.

Ben mezun olduğumda, "Türkiye kendi kendine yeten 6-7 ülkeden biri" derlerdi. 1975'te mezun oldum ben, tabii olayın içerisine girdikçe bunun doğru olmadığını gördüm. Otomotivde de böyleydi, gümrükler tavana kadar çıkardı, işte içerde sizin daha iyi bildiğiniz otomobiller Mercedes fiyatına Türk insanına satılırdı, doğru mu? Aynı tarımda da öyleydi, gümrükler vergileri tavandaydı. Ne üretirseniz, onunla yetinin diyorlardı ve arkasından da kendi kendine yeter deniyordu. Şimdi değerli Genel Başkanımızın da belirttiği gibi Türkiye çok ciddi bir yerlere gelmiştir. 2002 yılında 4 milyar 52 milyon dolarlık ihracat, 3 milyar 980 milyon dolarlık da ithalat vardı, yani 57 milyon dolarlık bir ihracat fazlası verilmişti. Şimdi o fark ihracat lehine çevrilmiştir. En son TİM'in açıkladığı rakam, ham tarımsal ürünlerde 11 milyar 320 milyon dolardır. İşte, gerek Dünya Ticaret Örgütü, gerek Avrupa Birliği ile müzakere süreci, gerek de ikili ülkelerle yapılan anlaşmalarda gümrükleri indirmiyor muyuz sıfıra, indiriyoruz. İşte bu rekabet ortamında, serbest piyasa şartlarında eğer siz ihracat fazlası veriyorsanız, kendi kendinize yetersiniz demektir. 2002'den bugüne kadar da 5 milyon nüfusu besleyerek bu ihracat fazlasını oluşturmuştur.

Rakamsal bir gerçek bu. Demek ki geliyor. 1963'ten beri bu sektör üst üste 3 defa büyümemiş. Şimdi sektör 3 defa üst üste büyümüş, bu 4. yılı. 2007'nin 3. çeyreğinde eksiye geçmiş. Geçen sene de hatırlayın, 2006 yılının 3. çeyreğinde sektör -1.3 küçülmüştü. Biz 20 yıl geriye doğru bir projeksiyon yaptık. Her ay bir müsteşar, diğer müsteşarları çalışma yemeğine davet eder, orada yaptıklarını anlatır. Ben orada demiştim ki, "Evet şu anda eksi gözüküyor ama 4. çeyrekte ciddi bir büyüme yakalayacağız, bu büyüme yıl içindeki

büyümei de yükseltecek.” Bir kısım müsteşarlarımız o anda pek inanmış gözüküyordu. Geçen sene son çeyrekte yüzde 9.7 büyüdü, yıl ortalamasını da 2.9’a çekti. Doğru mu? Doğru. Bu sene de o kadar olmasa da yine 0 dolayında bir ortalama büyümenin olacağını ve 4. çeyreğin 3.5-4 gibi pozitif olacağını düşünüyoruz.

Tabi bu sene çok ciddi bir kuraklık yaşadık. O 40 ili kapsayan kararname eleştirilebilir, eleştirilecek yönleri vardır. Bu 40 ilden kuraklık zararı görünmedi diye eleştiri getirdiler. O da doğrudur, çünkü üründe yüzde 25 ve daha fazla zarar görme şartı getirilmiştir. Yüzde 25’in üzerinde zarar görmemişse, Genel Başkanımızın da belirttiği gibi gerek tohum desteğinden, gerekse de borç ertelemesinden yararlanamamıştır. Ama Türkiye çok farklı bir şey yapmıştır. 60 yıldır çıkartılamayan tarım sigortasını çıkartmıştır. Bugün yüz binlerce çiftçimiz bundan yararlanmaktadır. Devlet de bunun sigorta priminin yüzde 50’sini ödemektedir.

Değerli katılımcılar, bunları çoğaltabiliriz, gelişme olduğu kesin, GSMH’ye katkısını karşılaştırırsınız, 21.8 milyar dolardır, çıkmıştır. Esas konu bu serbest piyasa düzeni içinde bizim teknoloji geliştirip geliştiremediğimizdir. Türkiye 1 milyon dolar kaynağı ARGE’ye ayırdığı zaman 0.17 adet patent elde ediyor. Güney Kore aynı kaynağı ayırdığı zaman 32.4 katı patent elde ediyor. Bütün meselenin düğüm noktası burası bence. Yabancı bir firma, günlük kullandığımız bir firma 139 milyar dolarlık ciro yapıyor. 6 milyon nüfuslu. Reklam olmasın diye söylemiyorum. Demek ki bir firma Türkiye’nin tek başına yaptığı ihracatı yapabiliyor. Biz ihracatımız 100-105 milyar dolarlara çıktı diye şapkaları atıyoruz, içinde de ithal payının o kadar yüksek, yani yüzde 50’lerde, 55’lerde olmasına rağmen...

Türkiye’deki hocalarımız kusura bakmasınlar, akademik kariyer yaparken yayınladıkları makaleler açısından 41. sıradan dünyada 19. sıraya yükselmişler. Bunu TÜBİTAK Başkanımız söyleyince kalbim vücudumdan çıkacak gibi heyecanlanmıştı. Fakat bunların patente dönüşmesinde, patentlerin endüstriye aktarılmasında en sonlarda yer alıyor. ARGE’ye bu kadar kaynak ayrıldığı halde, TÜBİTAK’a ayrılan kaynak 5 yıl içerisinde 10 katına çıktığı halde hala Türkiye’nin patent maliyeti Güney Kore’nin 32.4 katı fazla. Biz bütün çözümün teknoloji geliştirmede olduğunu bildiğimiz için bir kanun çıkardık. 12 tane çok önemli temel kanun çıkardık. Bunların üzerinde durmayacağım ama birinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu, Bitki İslahçı Hakları Yasası.

Bildiğiniz gibi tarımın temel sorunlarının başında parsellerin küçüklüğü gelir. 22 milyon dolayında tarımsal parsel vardır. İşletme bazında 59 ama böldüğünüz zaman parsel 8-10 dekar düşer. Yani eskiden saban dönmüyor derlerdi ya, şimdi onun içine nasıl biçerdöver, traktör sokacaksınız, sokamazsınız. Bu parsel büyüklüğünü belirli bir seviyeye çeken kanunu çıkardık, 20 dekardan aşağı olmaz diye. Şimdi Miras Kanunu üzerindeki son çalışmalarımızı tamamlamak üzereyiz. Orada da işletme büyüklüklerini belirliyoruz. Türkiye tarım arazilerini mirasa konu etmişti. Oraya gelmek istiyorum. Parçalanmış tarım arazilerinin çok büyük bir kısmı artık işe yaramadığı için onunla iştilal eden orayı terk etmek durumuyla karşı karşıya kalmıştı. Esas orayı bu amaçla terk edenler tehlikeli. Yoksa tarımda istihdamın belirli bir seviyeye gerilemesi gayet normal.

Yine bir rakamı paylaşayım, ondan sonra geleceğim o kanuna. 2007 Eylül ayı ile 2006 Eylül ayını karşılaştırdığımızda, istihdamda 409 binlik bir artış olmuş. Biliyorsunuz tarım istihdam hesaplarını TÜİK yapıyor, 3 aylık hane halkı bazlı yapıyor ve tarımda istihdamın yoğun olduğu dönemde yapınca yüksek çıkıyor, kışın yapınca az çıkıyor. İşte bu da 27 ile 29-29.5 arasında değişiyor. Ama 409 bin ilave yaratılan istihdamın içerisinde tarımdan azalan 167 bin dolayında. Demek ki tarımdan azalma sağlıklı. Endüstriye ve hizmetler sektörüne yaratılan

istihdama transfer yapılıyor. Tarımda istihdam küçülemezse biz nasıl verimli olup, nasıl rekabet edeceğiz öbürleriyle?

Şimdi o kanuna gelmek istiyorum. Tarım arazileri mirasa konuyken biz ARGE'cinin alınterini mirasa konu eden bir yasa çıkardık. Dedik ki, "Araştırma yapanlar, ARGE'ciler, eğer siz bir çeşit geliştirdiyseniz ve bu ticarete konu ise bunun gelirinin yüzde 50'si size ait." Bu Amerika'da, Avrupa'da yüzde 4'tür. "Allah size ömür versin, vefat ederseniz, aldığınızın yüzde 60'ı çocuklarınıza..." Bu kanunu 50 yıl önce çıkarsaydı bu ülke, bu ülkenin bugün önünü kimse kesemezdi.

Bütün sorunun ben burada olduğunu düşünüyorum. Tabi ciddi bir kuraklık yaşadık. Kuş gribinde de bütün dünya ülkeleri gibi yaşamadık mı o felaketi? Yaşadık. Çok iyi bir kriz yönetimi sergiledik. Ve şu anda dünya bu tecrübemizi paylaşmak için bizi davet ediyor. Kuraklıkta da ciddi bir kurumsal yapılanmaya gittik. O kuraklık izlerinin belirdiği Eylül, Ekim, Kasım aylarında hemen Kuraklık Yönetimi Koordinasyon Kurulu'nu oluşturduk. Daha bu kurul Bakanlar Kurulu'ndan onaylanmadan, 20-22 kuruluşla Kuraklık Eylem Planı'nı hazırladık. Bu kurul, Tarım Müsteşarının başkanlığında 20-22 kuruluşun genel müdürlerinin, en az genel müdür seviyesinde katıldığı bir kuruldur. Değişik senaryolara göre hazırladığımız bu eylem planına en son şeklini şu anda vermek üzereyiz ve illere göndereceğiz.

Bir güzel haberi burada sizlerle paylaşmak istiyorum. Ekim-Kasım-Aralık aylarında Türkiye'nin geçen sene aldığı yağış ortalaması 216 mm3. Uzun yıllar Ekim-Kasım-Aralık ortalaması 242 mm, bu sene yani 2007'yi kastediyorum, Türkiye 284 mm yağış almıştır. Hem de homojen bir yağış almıştır. İnşallah 2008 yılı, kuraklığı, afeti, felaketi fırsat bilenlerin yılı olmayacaktır. Bu toprak nemi, tarım açısından önemli olan diğer 3 ay yani Mart-Nisan-Mayıs aylarında da etkili olacaktır. İnşallah umarız o zaman da güzel bir yağış olur ve bu sene yaşadığımız krizi, felaketi yaşamayız.

ARGE'den sonra konuşmak istemiyordum esasında. ARGE'nin önemini belirtmeye çalıştıktan sonraki konuşmaların hiçbiri onun kadar etkili değil. Sayın Genel Başkan, vaktinde ithalatın olmadığından bahsetti. Değerli arkadaşlarım, Nisan ayı sonuna kadar Dünya Tahıl Konseyi, 2007 yılında dünyada buğday üretiminin 32 milyon ton artacağını söylüyordu. Türkiye evet kuraklık yaşadı ama Türkiye'de kuraklığı belirleyen esas Mart-Nisan-Mayıs aylarındaki yağışlardı. Çünkü Ekim-Kasım-Aralık aylarında da bölgesel bir kuraklık oldu ama çıkmayı sağlayan Aralığın son haftasında güzel bir yağış aldık, Ocağın ilk haftasında yağış aldık. Vaktinde ithalatı açsaydık görüşüne ben katılmıyorum.

Şimdi ithalatı açtık da ne oldu? 450 bin ton buğday girdi. Bunun 300 bin tonu dahili işleme rejimi kapsamında giriyor, katma değer üretiyor, un oluyor, ihraç ediliyor. Türkiye en çok ihracat yaptığında, 2005 yılında unda 2 milyon ton ihracat yapmıştı. 2006-2007'de 1 milyon 250 bin ton ihracat yaptı. Ama geçen sene 2005'teki değerinin yüzde 60 da üzerine çıktı. Parasal değer olarak söylüyorum. Bu tür eleştirileri tabi saygıyla karşılıyoruz, çok güzel noktalara da değindi arkadaşımız, ama benim kanaatim orada bir gecikme falan olduğu değildir. Türkiye fırsatçı insanların çok olduğu bir ülke maalesef. Hala daha borsalara o gizli ambarlardan habire buğdaylar geliyor. Ben Türkiye'nin bu sene inşallah sezona kadar bir sıkıntı yaşamayacağını düşünüyorum.

Değerli meslektaşlarım, sizinle çok önemli olduğunu düşündüğüm bir şeyi daha paylaşmak istiyorum. Türkiye, 1989'tan beri 1.5 yıl öncesine kadar 1 tane ziraat mühendisi aldı mı? İstihdam etti mi devlet olarak? Etmedi. Ettiği zamanlar da nasıl ediyordu? Ya bilmem ne ilçe

teşkilatından tavassut mektubu, ya bilmem ne milletvekilinden, ya bilmem ne il başkanından geliyordu değil mi, o şekilde yapılıyordu. Biz 1.5 yıl içerisinde, veteriner hekim, gıda mühendisi arkadaşlarımız da içinde olmak üzere, 6500 meslektaşımızı aldık. KPSS puanına göre sözlü de yapabiliriz ama işi ehline verelim diye KPSS sınavına göre müracaatlarını yaptırдық. Tayini de ÖSYM'ye yaptırдық ve 2500'ü sözleşmeli olmak üzere, 657'nin 4b'sine göre toplamda 6500 arkadaşımızı bu ordumuza kattık. Bunun dışında o sözleşmeli dediğimiz arkadaşlarımızı ilk defa köylerde istihdam etmeye başladık. Orada öğretmen varsa, hemşire, ebe, doktor varsa, orada ziraat mühendisi, veteriner arkadaşımız da olmalı dedik. Bunu 3 yıl içerisinde 10 bine çıkaracağız. Yani şu demek, sırf o amaçla 4b'den 7500 meslektaşımızı daha aramıza alacağız. Ayrıca emekli olanların yarısı kadar yine meslektaşlarımızı alacağız ki, bu sene bu 500-600 kişiyi bulacak, bunların dışında. Bu herhalde 1 defa takdir görmedi ama takdir görmeye değer bir uygulama şekli diye düşünüyorum.

Çok değerli katılımcılar vaktinizi fazla almak istemiyorum. Değerli Genel Başkan, Genel Başkan Yardımcısı da konuşmalarını yapacaklar, onların zamanlarına da tecavüz etmek istemiyorum. Bu haftanın sektörümüze, hepimize hayırlı olmasını, bir dahaki yılı da yine böyle sağlık sıhhat içerisinde kutlamayı ama gelecek yılın kuraklıktan ve diğer krizlerden bahsetmeden artık üretim artışının keyfini yaşayacağımız bir yıl olmasını dileyerek, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Cevdet SELVİ
CHP Genel Başkan Yardımcısı

Siyasi partilerimizin değerli temsilcileri, sayın Genel Başkan, Genel Başkan Yardımcısı, sayın Müsteşarımız, sayın Valimiz, bilim adamları ve sivil toplum örgütlerinin değerli temsilcileri, hepimizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Türkiye'nin her yönüyle sosyal, siyasal, ekonomik olaylarının her an dikkat gerektirdiği bir dönemde, böylesine içi dolu, ciddi, gerçek bir meslek kuruluşunun yapabileceği en mükemmel toplantıya katılmış olmanın huzurunu, mutluluğunu duyuyorum. Sayın Başkan ve yöneticilere huzurlarınızda teşekkürü bir borç biliyorum.

Bu bayramın kutlu olmasını diliyorum. Sayın Başkanın belgeleriyle, rakamlarıyla, gerekçeleriyle anlattıklarının üzerine fazla fazla bir şeyler koymak gerektiğine inanmıyorum. Ziraat Mühendisleri Odası'nın değerli Başkanı nezaket gösterdi. Var olan sorunları asgariye indirmeye ve bugünün bayram olması nedeniyle de yeni bir olumsuzluk, bir rahatsızlık yaratmamaya özen gösterdi kanaatindeyim. Ama söylediklerinin hepsi gerçekçi. O nedenle ben bu toplantıda çok fazla konuşmak istemiyorum. Tarımla ilgili sivil toplum örgütleri, teknisyenler, mühendisler, çiftçi, köylü, tütün işçisi, şeker işçisi, üreticisi, onların temsilcileri burada konuşacaklar. Bu konunun yıllardan beri mücadelesini veren ama başarılı olamadığı için yüreğinden kırılmış bilim adamları, uzmanlar, mühendisler, burada tüm sorunları, özlük hakları dahil olmak üzere konuşacak. Memur ve işçi sendikalarımız konuşacak. O nedenle tereciye tere satmak istemiyorum.

Bu sempozyumda, özelleştirme konusunun seçilmesi büyük önem taşıyor. Onun üzerinde 3-5 cümle söyledikten sonra huzurunuzdan ayrılacağım. Ama ayrılmadan sayın Müsteşarımıza teşekkür ediyorum. Çırpındı, olayların nasıl iyiye gittiğini o da anlatmaya çalıştı. Tabi benim burada vereceğim cevaplar siyasi cevaplardır. Ama bir bürokrata burada kalkıp da samimiyetle çırpınışları karşısında cevap vermeyi uygun bulmuyorum. Çünkü görevidir elbet. Ama birkaç şeyin de altını çizmek mecburiyetim var.

Bakınız sayın Müsteşarımız bizim bürokratımız. Ülkeyi elbette bürokratlar, mühendisler, teknisyenler, işçiler, emekçiler kalkındıracaktır, geliştirecektir. Siyasetçiler yön gösterir. O bakımdan çok üzüldüm. Çünkü bürokratlarımız da sıkıntıda. Burada, böylesine köklü, ciddi bir kuruluşun böylesine önemli bir bayramında ve bilimsel tartışmaların olacağı bir toplantıda -sayın bakan hasta olabilir ama- 5 yılını bitirmiş, 6. yılına girmiş kabinenin bir üyesi, hükümetin bir temsilcisinin olmasını isterdim. "Katılım, sivil toplum örgütlerinin görüşleri, demokrasi..." Bu durum, bunların lafta kaldığının somut örneğidir.

Böyle bir günde, böylesine nezih, ülkenin en önemli sorununun her yönüyle tartışılacağı bir yerde elbette bir siyaset adamının, Türkiye'nin sorumluluğunu almış, 6. yılına girmiş bir iktidar temsilcisinin olmasının yararlı olacağını belirtmek istiyorum. Çünkü sayın Müsteşar, "Tarım sektörü çok dağınık, bakanlıklar arasında anlaşmazlık var..." diyor, yanılmıyorsam. Evet 6 yıl sonra Türkiye'yi bu noktaya getirip, Türkiye'ye hizmet edecek bakanlıktaki sorunları çözememişse iktidar, Müsteşarımız ne yapsın? Kimin elinin kimin cebinde olduğunun belli olmadığı, bu hükümetin bakanlığındaki bir müsteşar tarafından da nazik bir biçimde söylenmiştir. Ben özür diliyorum, kesinlikle sayın Müsteşara, bir bürokrata cevap verme haksızlığını yapmak istemem. Ama yalnız bu toplantıda değil, bundan önceki yine tarımla ilgili toplantılarda da, bakan ve sorumlu bir siyaset adamının olmaması, bunu benim mecburen söylememi gerektirdi. İlgisizliğin, sahipsizliğin sonucu olarak değerlendirdim, yanı sıra özür dilerim.

İkincisi, sayın müsteşarımız ne dedi, efendim parsel olayı. Arkadaşlar ben bile bunu yıllardan beri duyduğum halde, işletme sayısının çok olduğunu, optimum düzeye getirilmesi gerektiğini, miras hukukunun yanlış olduğunu ben bile bildiğim halde, bilmeyen var mıdır aranızda Allah aşkına? Ama sayın Müsteşarımız bu kanun çıktı, bunlarla uğraşyoruz diyor. Ne zaman? İddiayla gelen, geçmiş her vesileyle eleştiren, hala da 6 yıl sonra bile geçmiş suçlayarak, sivil toplum örgütlerini suçlayarak, işine gelmeyenlere gerginlik yaratarak, olayları kamufle ederek bu söyleniyorsa, bu hepimize haksızlıktır. Geldiğin gün yapacaktın. Gelir gelmez nasıl sattın babalar gibi? Bunların 6 yıldan beri yapılması gerekirdi. Mecliste muhalefet mi karşı çıktı? Mecliste bir engel mi çıktı? Kesinlikle hayır. Her istediğini sormadan, her istediğini incelemeyen karar altına, yasa çıkarma hakkına sahip olan bir iktidarın 6 yıl sonra gelip de 40 yıldır bilinenleri söylemesi, elbette hoş bir şey değil. Bu, bir çaresizliğin, halkı yanıltmanın açık itirafıdır.

Amacım kimseyi rencide etmek değil, biz vazgeçtik bundan. Türkiye nereye gidiyor? Tarımın Türkiye'nin gidişindeki etkisi ne, üç cümleyle söylenebilecek bir şey. Bunlar biliniyor zaten tekrar icada gerek yok. İlk önce bilinenlerin hemen yapılması gerektiği bir noktadayız. Uyutulmaya, Türkiye'yi oyalamaya hakkımız yok.

TÜBİTAK'ın patent vermemesi konusu... Sanki TÜBİTAK başka bir hükümete bağlı gibi şikayet dinledik, 6 yıl sonra. "Keşke bu kanunlar 50 yıl, 40 yıl, 30 yıl, 20 yıl önce çıksaydı..." Peki yapmamışlar. Onlar yapmadığı için burada iktidarda değiller, biliyorsunuz madem de 6 yıldır siz niye yapmadınız? Koalisyon değilsiniz, ince bir hesap yapma, denge hesabı yapma durumunda değilsiniz, anayasayı bile değiştirebiliyorsunuz, e bunları niye yapmadınız? Eğer ben yanılmıyorsam, 1000 köye 1000 mühendis veya tarım elemanı projesi kapsamında bugüne kadar 2500 kişinin alındığını biz biliyoruz. Biraz önce sayın müsteşarımız 6 bin mühendis dedi. Bu rakamı düzeltilim ama her aradığım, sorduğum yerde o projenin işe yaramadığını söylüyorlar.

Adam kayırma kalmadı diyor sayın Müsteşarımız. Kesinlikle doğru değildir. Yani bunları söylerken üzülmüyorum. Bir siyasetçi olsa nezaketi içinde söylerim. Allah aşkınıza göz göre göre insanlara, 'adam kayırma yok, bizden olanları alma yok, efendim bunu değiştirdik' demeye ne kadar hakları var? Bizim inancımıza göre ibadet de gizlidir, kabahat de. Akşam televizyonda izleyen oldu mu, bir milletvekilimiz işe alınmak için bakanların önünde kuyruğa girenlerin görülmemesi için özel bir oda istemedi mi? Onun için bunları artık bırakalım. Biz bıraktık muhalefet olarak. Geçmişte hizmet veren insanları her vesilede suçlamaları bizim vicdanımızı sızlatıyor. Günahdır, teşekkür gerekir bir çivi çakana...

Değerli arkadaşlarım, Tekel'in özelleştirilmesi ile ilgili sokağa çıkan, ekmeksiz kalacağından kaygı duyan işçiler, çok ağır bir şekilde sopa yediler. O işçi, "Kapatmayın burayı ekmek yiyorum, eğer akıllıysanız, ülke yönetmede dirayetiniz, kafanız, aklınız varsa bizi aç bırakmadan bir çözüm bulun" diye sokağa çıkıyor, polis dövüyor. Herkesi suçlayarak, geçmiş dönemin taktikleri gitmez.

Bütün Türkiye bilir ki, sivil toplum örgütleriyle, Odanız başta olmak üzere eski yöneticiler ve içinde bulunan yöneticiler dahil tarımı ilgilendiren tüm kurum ve kuruluşlardan 7 yıldan beri istifade ederek, Türkiye'nin gerçeklerini, dünyadaki gelişmeleri, bölgemizdeki olay ve olguları dikkate alarak, çözümünü elbette hazırladık. ODA'mız başta olmak üzere hepimize Cumhuriyet Halk Partisi adına ben teşekkür ediyorum. Her eleştirimizin altında gerekçesi vardır.

Şimdi değerli arkadaşlarım, 1980'den sonra emperyalizmin rüzgarı, tüm diğer ülkelere olduğu gibi Türkiye'ye de ciddi biçimde yansımıştır. "Türkiye'nin kaynakları derhal özelleştirilmelidir" denildiği zaman biz, "Ya neden özelleştiriyoruz bu kar eden müesseseleri? Zarar edenleri rehabilite edelim. Ekonomiye yük olanları savunmak mümkün değil, nedenine bakalım, hiç olmazsa bunlar ülke ekonomisine kaynak yaratacak müesseselerdir. Türkiye'nin kalkınmasını sağlayan önemli kurumlardır, kuruluşlardır" dediğimiz halde ve gerçeği görenler özelleştirmeye karşı çıktığı halde, özelleştirmenin önüne geçmek vatan hainliği gibi görüldü ve bu yağmayı önlemeye çalışan insanlar hakarete maruz bırakıldı. Küresel sömürü, ülkemizi de sömürecek şekilde geldi. Gelirken de gülüyle geldi. Hatırlayınız, ilk önce zarar eden KİT'ler satılacak denildi. Satılmak yerine, zarar etmeyecek şekle getirilmeliydi. Ancak zarar edecek KİT'ler satılacak denildi, altın yumurtlayan tavuklar satıldı. Petrol Ofisi zarar mı edermiş ve diğerleri?

Hiç kimse engelleyemedi. Emperyalizmin bu baskısı, Türkiye'deki işbirlikleri, Türkiye'nin geleceğinden kaygı duymayan, ekonomik olarak bağımlılığın ne gibi tehlikeler getireceğini, ülke bütünlüğünü ve bizden sonra gelecek kuşakların nasıl yaşayacağını düşünme zahmetine girmeyenler ve bu düzenden nemalananlar, Türkiye'nin her şeyini aldı götürdü. Ama söylenen neydi? Zarar edenler satılacak, ekonomiye yük olmasın. Nasıl karşı çıkılabilir?

Ayrıca, içinde çalışan memur, teknisyen ve işçiye satılacağı söylendi. Amerika'dan gelen buydu. Türkiye'de incelemeler yapılırken ben sendikacıydım. Bana da gelip sordular. Böyle söylediler. "İşçiler, memurlar alacak, yetmezse bulunduğu yerleşim birimindeki insanlarla beraber alacaklar, verim, kalite yükselecek, rekabet olacak ve dolayısıyla artık her şey ucuzlayacak, devlet de bunlarla uğraşmayacak..." Ama Türkiye'de bu söylenenlerin tam tersi oldu. Her seferinde anlattık. Mahkemeler yanlışların kararını verdi. Özelleştirme falan değil bu yapılan. Diğer hükümetler bu kadar yapmadı. Bu daha cesurmuş. Milletin, memleketin malını satmak cesaret oldu. Geleceği düşünmeden, günü gün etmek, benden sonra tufan olsun demek cesaret oldu...

Ne oldu? Tütünde özellikle Güneydoğu'da 400 bin civarında tütün üreticisi eli böğründe bırakıldı. Niye? Yabancıya verdik. Artık tütünü üretmez olduk. O Virjinya tütünü ve diğer tütünlerin arasında Türk tütününün aromasının her tütün içerisinde bulunması gerektiğinin hesabı unutuldu. O garipler, kıraç alanda tütünü üreten 400 bin aile sırtına bavulu, yanına çocuğunu alıp kentlere gitti. Şimdi tütünü Yunanistan'dan alacak noktaya geldik. Bu ülkenin kalkınmasına katkı sağlayan TEKEL işçisiyle, memuruyla, teknisyeniyle paramparça edildi. Kim aldı? Global, uluslararası sermaye aldı. Somut örnek vereyim; alkollü içkileri TEKEL'den bir Türk şirket aldı, 299-300 milyon dolara, 2 sene sonra Amerikalılar'a 900 milyon dolara sattı. İşçiler sokakta, tütüncüler büyük kentlerin kenarında aç susuz, çocuğunu karısını temizliğe gönderip, kendisi kahvede oturmak durumunda, bu mu Türkiye'ye katkısı? Ekonomik katkısı ne oldu? Tütünü de bu. Alkollü içkileri de buydu ve dolayısıyla bu Türkiye ekonomisine hiçbir katkı sağlamadı.

Şekerde, pancara kota geldi, seçimden önce tüm çiftçilere kota kalkacak dediler, o da doğru değildi. Şimdi şeker fabrikaları kapatılıyor. En organize, en kaliteli, en sağlıklı hizmet veren pancar üreticileri ile organizasyonu yok edildi. Şimdi işçiler de sokaklarda, dışarıda kalacak. Onun için bunlar yanlış, bir ülkenin tarım sorununu çözmeden o ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal sorunlarını çözmenin mümkün olmadığını herkes bir defa kabul edecek. Lafla değil, rakam oyunlarıyla değil, hesap çarpıtmalarıyla değil, halkın somut yaşamıyla ilgili verilerin ortaya çıkarılması lazım. Sokağa çıktığımız zaman burada söylenen tabloya benzemediğini herkes görür. Onun için iktidarlar ilk önce üretimden vazgeçmeyecek, üretimden

vazgeçirilmeye kalksalar bile ona direnip, şu global sömürde kendi ülkesini, kendi milletini en az zararla kurtarma, geleceğine daha aydın gitme hazırlıklarını yapmak zorundadır.

Türkiye üretimden vazgeçmiştir. Türkiye üretimden vazgeçirildiği için de işte bu noktaya gelmiştir. Tarım üreticisinden, sanayi üreticisine kadar. Türkiye teslim olmuştur. Maalesef ülkeyi 6 yıldır yönetenler ulusal bir tarım politikası üretmemişler, üretememişlerdir. Çünkü IMF'ye, Dünya Bankası'na teslim olmuşlardır. İşte bunları aşmak, bunları engellemek mecburiyetindeyiz.

Bizim pancar üretimimiz, ekolojik dengelerimiz Fransa'ya benzer. Fransa'da tatlandırıcıdan, yani nişastadan, mısırdan yüzde 2 oranında üretim yapılır. Türkiye'de ise yabancı ülkelerden yüksek faizle borç parayla mısır alınır, pancar bastırılır, o tatlandırıcı, sağlık açısından tartışılması bile gereken tatlandırıcı getirilir. Kaçak gelir. Pancar üretilmez. Cargill'e yasalara, hukuka rağmen imkan verilir, yüzde 10 kota artırılır. Bakanlar Kurulu'nun da istediği yıl yüzde 50 oranında artırma hakkı vardır. Yani öylesine bir karmaşık durum ki, söylenenlerle uygulananlar tamamen farklıdır.

Bunların önlenmesi kolaydır. Çünkü Türkiye o kadar boş değil. Türkiye'nin mühendisleri var, önü kapanmış... Türkiye'de uzmanlar var, bilim adamları var, sesi kısılmaya çalışılmış... Türkiye'de yüreği, bileği, aklı çağdaş aydınlık insanlar var, bunları çözerler. Bilinmeyen bir şey yoktur Türkiye'de. Lafla hizmet etmeye kalkmak yerine, örneğin GAP'ın, bizim oradaki her türlü sorunumuzu çözecek şekilde üstüne gidilmesi gerekirken, biz olanları satıyoruz, bu yapanları da mikrofonlarda siz ne yaptınız diye suçluyoruz.

Son sözüm şudur; küresel ısınma olmasaydı bu son yılda tarım çok mu iyi gidecekti? Şimdi küresel ısınmaya sarılıyoruz. Küresel ısınmaya karşı önlemler alınırken, diğer taraftan da akarsularımızı satmaya çalışıyoruz. Çelişki midir, değil midir? Onu da sizin takdirinize bırakıyorum.

Daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Bu söylediklerimin siyasetle hiç alakası yok. Sadece bu ülkenin 72 milyonda 1 yurttaşı olarak içim sızladığı için anlatma ihtiyacını hissediyorum. Sayın Başkanın buradaki açıklamaları, Türkiye iyi yönetilirse, bu sorunları aşacağımız umudunu verdi. Sayın Müsteşarımız da eksikliklerin bir an önce giderilmesi konusunda gayret göstereceğini ve çözeceklerini 6 yıl sonra belirtti, bunlar bizi memnun etti.

Sayın konuklar, Türkiye'nin sorunlarının çözümü konusundaki duyarlılığınızı, her konudaki hassasiyetinizi memnuniyetle görerek ve beraberce bu ülkenin zannedildiği gibi boş ve sahipsiz olmadığını göstereceğimize inancım tam olarak hepinize saygılar sunuyorum. Çok kaliteli bir hafta olduğunu programda gördüm. Katılanları tanıyorum, çok yararlı olacaktır. Eğer fırsat bulabilirsem, her seferinde gelip ben de yararlanmak istiyorum. Teşekkür ederim.

Zeki SEZER
DSP Genel Başkanı

Cumhuriyet Halk Partisi'nin sayın Genel Başkan Yardımcısı, değerli milletvekili arkadaşlarım, sayın Müsteşarımız, sayın Valimiz, değerli bilim adamları, Ziraat Mühendisleri Odası'nın sayın Genel Başkanı, yöneticileri ve üyeleri, ziraat mühendisleri, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Değerli konuklar, Ziraat Mühendisleri Odası'nın sayın Genel Başkanı gerçekten son derece kapsamlı, her zaman olduğu gibi yararlanmamız açısından son derece yararlı, değerli bir konuşma yaptı. Açıkçası ben bu tür toplantılarda, bu tür konuşmalarda konunun dışına çıkmamaya özellikle özen gösteriyorum. Ama benim söyleyeceklerimin çoğunu başkan söyledi. Bir de bir şeye üzülüyorum. Birtakım karşılaştırmalar, birtakım değerlendirmeler yapılırken hep eksik değerlendirmeler yapılıp, o bizim biraz önce söylediğimiz hassasiyetimiz sanki başka türlü değerlendiriliyor. Onun için izninizle sanki konu dışı gelebilecek ya da öyle anlaşılabilir söz söyleyip, konuyu bağlamak istiyorum.

“2002 yılıyla bugünü karşılaştırırsak ihracatımızı çok artırdık..”. Doğru artırdınız ama ithalatı ne kadar artırdınız? Bunu söyleyen yok. Sadece ihracat konuşuluyor. “Efendim 2002 yılında her şey perişandı, şimdi güllük gülistanlık bir Türkiye var...” Allah Allah niye millet bunu görmüyor, niye çiftçi bunu görmüyor? “2002 yılından bugüne kadar tarım sürekli büyüdü. Cumhuriyet tarihinde ilk kez oluyor..”. Sayın GÜNAYDIN aslında konuşmasında bir mühendis duyarlılığı ile o konuya da değindi. Tarım üreticisini, sanayiciyi, ihracatçıyı büyük sıkıntıya sokacak bir düşük kur politikası izleyip, döviz baskılayıp, rakamları da dolar üzerinden hesaplıyorsanız, aslında kimsenin mutlu olmadığı durum ortaya çıkar ama rakamlar da pembe gibi gözükebilir. Sayın Başbakan da televizyon ekranlarında hep bundan söz eder: “Büyüdük, ihracatımızı artırdık, 100 milyar doları aştık, tarım ihracatımız da arttı...”

İyi de 100 milyar doların içerisinde -sayın Müsteşarımız da söyledi-, ben rakamı biraz artırıyorum, yüzde 60'ın üzerinde ithalata dayalı ürün var. İhracatı oraya taşımak için can siparane çalışan özel sektörümüzün, girişimcimizin üzerinden caka satıyorsun Başbakan. Televizyonlara çıkıp bunu anlatıyorsun, sayfa sayfa ilanlar verip ihracat artışı ile övünüyorsun, övün hakkın, hepimizin hakkı. Ama orada de ki, “100 milyar dolara çıkartırken ihracatı, ithalatı da 160 milyar dolara çıkardık.” Hiç duyan oldu mu değerli dostlar, ithalat rakamı veren bir hükümet yetkilisi? Ben söylüyorum o zaman, 160 milyar doları aştı ithalat.

Değerli arkadaşlarım, burada mühendisler, teknik elemanlar var. Ben ziraat mühendisi değilim ama mühendisim, hem az çok hesap bilirim, hem de değerlendirmelerin nasıl yapılması gerektiğini bilirim. Karşılaştırmalı o değerlendirmeyi yapmak lazım.

Efendim 2002'de tarım yerle birdi, kötüydü... Peki ama üretici 1 milyon 100 bin liraya satmış mıydı o gün pamuğunu, satmıştı. Bugün kaçta satıyor? 1 milyona satabiliyor mu? Hayır. Geçen yıl 600-700 bine sattı. Nasıl gelişme bu? Hani tarım büyümüştü? Büyüyen tarımdan o çiftçiye niye pay vermiyorsunuz? Buğdayı o gün çiftçimiz 400 bin liranın üzerinden satmıştı, aradan 6 yıl geçti bugün 400 bine satabiliyor mu? Satamıyor.

Tarımın dışında ülke ekonomisi her yıl yüzde 9 büyüyor. Aman ne güzel hepimiz sevinelim, sevinmeyen de gözü çıksın. Ama ülke ekonomisi her yıl yüzde 9'un üzerinde büyüyorsa memura niye hala yüzde 2, üstelik enflasyonun yarısı oranında zam veriyorsunuz? Niye hep o

eleştire eleştire bitiremediğiniz 3.5 yıllık hükümetin yaptığı gibi, enflasyonun üzerine refah payı uygulamasına devam etmiyorsunuz? Bunu kaldırdınız. Kuru kuru kurbanın olam... 5-6 yıl hükümet olacaksın ama hala geçmiş 3.5 yıllık hükümeti eleştirerek, başarılı olduğunu anlatmaya çalışacaksın. Çok büyük bir haksızlık diye düşünüyorum. Ben, bu tarzda belki de ilk kez konuşuyorum, bu tür toplantılarda. Artık doldum, taşıyorum bu da size rastladı, tekrar affınıza sığınıyorum.

Sayın Müsteşarımızı kutluyorum, ben de tabi sayın SELVİ gibi sayın Müsteşara cevap verme niteliğinde bir konuşma yapmak istemem, bunlar da tamamen başka söylemlerle ilgilidir. 6500 kişiyi KPSS sınavı ile alıyorlar. Helal olsun, çok da güzel. Ama o KPSS sınavını bütün baskılara rağmen çıkartan bir hükümet vardı. O bugünkü hükümetin eleştire eleştire bitiremediği, benim de içinde bulunduğum bir hükümetti. Daha önce yapılmış mıydı böyle yansız eleman alımı? Yapılmıştı. Bana bağlı Türkiye Taş Kömürü kurumunda 4014 kişiyi alırken, orada tabi meslek sınavı yapamıyoruz, noter huzurunda kurayla almıştık. Eleştirilmişti ayrı. KPSS sınavını çıkartmış, yansız bir hükümet anlayışı sürdürmüştür. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda 6500 kişinin bu yolla alınması son derece olumlu, kutluyorum. Ama hakimler ve savcılar, Türkiye'nin temelini sarsacak şekilde torpille işe alacak yasayı çıkartan hükümete ne demeli? Bunun Başbakanına ne demeli? Buralara gelmiyorlar tabi, başka yerlerdeler. Arkasından konuşmuş oluyoruz belki kusura bakmasın sayın Başbakan.

Değerli arkadaşlarım, tavassutsuz istihdam gerçekten son derece önemli, liyakata dayalı istihdam son derece önemli. Bunun için çaba gösterenleri de bu millet cezalandırmıştı. Bize torpil yapmıyorsunuz diye kızan arkadaşlarımız da olmuştu, ama Türkiye'yi hep o noktaya götürsek. Üstelik o dönemde çiftçimizin geliri çok daha yüksekti, memurumuz refaftan yüzde 2-3 gibi de olsa bir pay alıyordu. Üstelik bankaları hortumlanmış, içi boşaltılmış bir ekonomi devralmıştık. Çıkarttığımız ilk yasayla da o bankaların üzerine gitmiştik. Zaten onun bedeli bize ödettirildi. Irak'ı işgal edemezsiniz demememizin bedeli bize ödettirildi. Teröre taviz vermememizin, terörün bugünkü noktada olmamasının bedeli bize ödettirildi. Doğru işler yapmanın bir bedeli olduğunu biliyorum. Ama o bedeli ödemeye hazır siyasetçiler olmazsa işimiz zor. Doğruları söylemeye de yapmaya da devam edeceğiz değerli arkadaşlarım, bedelini ödemek pahasına da olsa!

“Ekonomi büyüdü, 2002’de şöyleydi, bugün böyle...” İşte bugün bir gazete haberi, gübre fiyatlarında yüzde 300’e varan artış. Hammaddesi de yok, dışarıdan geliyor, onu da bir kişi getiriyor. Hammaddesi var değerli arkadaşlar. Mazı Dağı’nda Mardin’de fosfotan maddesi var. Onu çıkartmıyoruz. Kendi dönemimizi de içine alarak söylüyorum. Ben o dönemde o fosfat tesislerinin çalışabilir hale geleceğini, fizibil raporlarla kanıtlayan uzmanlarımızın raporlarını Meclis raflarına bırakıp ayrıldım. O dışarıdaki fosfat ile bu ülkenin yürümeyeceğini düşünüp, buradan da bunu çıkartmanın yararlı olacağını düşünen bir hükümet varsa, orada rapor duruyor rafta, bulamazlarsa ben gider hemen 5 dakikada veririm. Gübrenin de bu kadar yüksek fiyata çıkması engellenmiş olur.

Mazotu 980 lirada bıraktık, 2.5 milyon lirayı geçti. 5 yıldır her şey iyi ama o 3.5 yıllık hükümet döneminde her şey kötüydü, insaf demek lazım değerli arkadaşlarım, insaf.

Ziraat Mühendisleri Odası’na çok teşekkür ediyorum, Tarım Haftası etkinlikleri içerisinde tarımda özelleştirme dönemi konu başlığı son derece önemli. Buradaki tebliğlerden sonuna kadar yararlanacağız. Biliyoruz ki son derece uzman kişiler bu konuda sunumlar yapacak, onlardan mutlaka yararlanacağız değerli arkadaşlarım.

Biraz önce burada söz edildi, içki fabrikaları küçük fiyata özelleştirildi. Sayın SELVİ de söyledi, daha sonra 900 küsur milyon dolara bir yabancı firmaya verildi, ama o arada 9 tane içki fabrikası da kapatıldı. Yani üretimden geriye gidiyoruz. Türkiye sürekli üretim dışı faaliyetlere yönlendiriliyor, her alanda, ekonomik alanda, üretimle, siyasal konularla ilgili olarak baskı altına alınıyor. O baskıya açık bir hükümet yapısı var. O hükümet yapısı oluşsun diye 2002’de Türkiye’de sivil darbe girişimi oldu. 57. Hükümetin gönderilmesi bu nedenle olmuştur. Sorunlar yani dış konular, siyasal konular ve ekonomideki kayıtsız şartsız özelleştirme girişimleri, 57. Hükümetin o büyük kampanya ile gönderilmesinden sonra organize edilmiştir. O gün yeni kurulmuş bir partinin iktidara nasıl getirildiğini çok iyi hatırlamamızda yarar var diye düşünüyorum.

Değerli arkadaşlarım, ülkemizde tarım bakımından çok uluslu şirketlerin egemenliği hızla artıyor. Çiftçimiz ürününü 5 yıl önceki fiyattan, 6 yıl önceki fiyattan satamıyor. Buna karşılık tarım girdileri yüzde 100’ün üzerinde arttı. Bugün Türk çiftçisi dünyanın en pahalı mazotunu, en pahalı gübresini, son yaptıkları insafsız zamlarla da en pahalı sulama elektriği parasını ödüyor, ödeyecek. Buna karşılık Türk çiftçisine verilen destekse her geçen gün azalıyor. Çiftçiye destek verilmezmiş diye de bir şey öğrenmişler, bu doğru değil. Global ekonomik aşamada bu desteklerin artık sonu geldi deniyor, her şey rekabet ortamı içerisinde olacakmış. Ama sizler çok iyi biliyorsunuz, terciye tere satmayım, Amerikan çiftçisi, Avrupa Birliği çiftçisi OECD ülkelerinin çiftçileri hepsi bizden çok daha fazla destek alıyorlar. Üstelik teknolojileri verimlilikleri, bizim çiftçimize göre çok daha fazla gelişmişken bunu yapıyorlar. Bu koşullarda çiftçimizin rekabet şansı da her geçen gün azalıyor.

Kırsal kalkınmamızı tamamlayamadan dünya bilgi toplumu aşamasına geldi, biz hala sorun çözen siyasetçiler yerine, sorun üreten siyasetçilerin cezasını çekiyoruz değerli arkadaşlarım. Burada kendimizi de içine koyuyorum. Yani siyaset Türkiye’de artık sorun çözmeli, sorun üretmemeli. Gerçekten bu tür toplantılar son derece değerli. Bu tür toplantılarda söyleyecek sözü olanların ben inanıyorum ki siyasette de söyleyecek sözleri vardır. Geçen yılki konuşmamda da sanıyorum aynı şeyleri söyledim. Siyaseti siyasetçilere bırakmayınız lütfen. Siyasette temizlenme, gelişme için iyi insanlara, düzgün insanlara, temiz insanlara, nitelikli insanlara ihtiyaç var.

Denebilir ki, “Siyasette yer almak öyle kolay mı, hepiniz koltuğunuza yapışırsınız bırakmazsınız...” Valla öyleyiz, kimseye de öyle kolay kolay koltuk bırakmayız. Siz alacaksınız. Sadece koltuk olarak değil, çalışmalarda birlikteliğin sağlanması da son derece önemli. Biz koltuğu severiz bırakmayız ama gerçekten belli bir taraf siyasette çok etkin çalışırken, düzgün, nitelikli, laik, demokratik cumhuriyeti iliklerine kadar savunan dostlarımızın da çok daha etkin çalışması gerektiğini düşünüyorum.

Ülkemizi yönetenlerin bir garip zihniyeti var bugün. Yatırım deyince yabancıları düşünüyorlar. Biz bunu söyleyince de yabancı sermaye düşmanı ilan ediyorlar, bu büyük bir haksızlık. Sermaye deyince sadece yabancı sermaye akıllarına geliyor. Tabi ki yatırım için yabancı sermaye gelecek, teknoloji gelecek, biz de destek olalım ama topraklarımızı almaya geliyorlar, tarım topraklarımızı. Biraz önce sayın GÜNAYDIN bu konuda gerçekten son derece değerli bilgiler verdi. Tarım topraklarımız birçok yolla tüketiliyor ama bu yolla da tüketiliyor. Kim ne düşünürse düşünsün, hangi ulus ne düşünürse düşünsün. Bizim için toprak vatandır, vatansa satılamaz.

Değerli arkadaşlarım, biz şimdi bunu söyleyince sayın Başbakan, “Ama bizim vatandaşlarımız gidip Almanya’dan Miami’den ev alabiliyor” diyor. Ev alıyor canım, ev alsın, tarım toprağını alabiliyor mu Miami’den, Almanya’dan, Fransa’dan, İngiltere’den? Niye doğru örnekleri almıyoruz da, yanlış örnekleri alıyoruz? Bu konuda çok dikkatli olmamız gerekir. Toprak önce vatandır derken, bunu gerçekten iliklerime kadar hissederek söylüyorum değerli arkadaşlarım.

Tarım sektöründeki özelleştirmeler amacından uzaklaştı bugün, yağmaya dönüştü. Tarımsal KİT’ler birer birer tasfiye ediliyor. Yabancı bankalar arazi tapusu karşılığı kredilendirme faaliyetlerini de hızla sürdürüyorlar. Bizim bedelini ödemek pahasına düzelterip, sağlıklı hale getirip bıraktığımız, Merkez Bankası’nı özerkleştirip kamu bankalarını yeniden yapılandırıp bıraktığımız bankacılık sistemimizin yüzde 45’i şimdi yabancıların elinde. Devlet tarıma yeterli destek vermeyince, bu yabancı bankalar arazi ipoteği karşılığı çok miktarda kredi veriyorlar. Çiftçilerimizin uygun kredilendirilmesi önemli ama o toprakların bu yolla gitmesinden kaygı duyarız. Onun için Bakanlığımızı uyarmak istedim, belki bu konuda bir çalışma yapacaklardır diye düşünüyorum.

Çok kaygılı olduğumuz gelişmeler karşısında her kesim gibi bizim de büyük sıkıntımız var. Ama umutsuz olmak en kötüsü. Kaygımız var, sıkıntımız var, derdimiz var ama başka Türkiye’imiz yok. Öyleyse bu sorunları biz elbirliğiyle çözeceğiz. Yapıcı bir siyasetin de bu işe katkı vermesi ama sivil toplumun, meslek örgütlerinin gerçekten artık katılımcılığın gereği olarak etkin olabilmesi gerekir. Bunu da sağlayarak bu mutsuzluğa yer olmadığını ifade etmek isterim.

Son olarak, finansal kiralama işinde KDV’nin yüzde 1’den yüzde 18’e çıkması özellikle tarım kesimindeki teknolojik gelişmeyi, makineleşmeyi engelleyecek bir adımdır. Tabi diğer alanlarda da bunun sıkıntısı görülecek. O nedenle dün bir basın toplantısı yaptım Meclis’te, orada da söyledim ama izninizle tekrarlamak istiyorum. Bu uygulama derhal gözden geçirilmelidir. Türkiye’nin tüketime değil, ithalata dayalı büyümeye değil, üretime ihtiyacı var. Üretimin önündeki engellerin kaldırılmasına ihtiyacı var. Ama bu finansal kiralamada KDV’nin artırılması gibi yeni engeller konulmasına ihtiyacı yok.

Ben de Tarım Bayramı’nı kutluyorum. Uzattım, özür diliyorum. Hepinize sevgi ve saygılarımı sunuyorum. Sağ olun.

BİRİNCİ OTURUM

“Tütün ve Şeker Özelleştirmelerine Analitik Bakış”

ÖZEL SUNU – 1

“TŞFAŞ’ın Özelleştirilmesi Üzerine”

Fatih TAŞDÖĞEN

Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi

ÖZEL SUNU -2

“TEKEL’in Sigara Bölümünün Özelleştirilmesi Üzerine”

Recep ÇAKMAK

Tütün Ekspertleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

ÖZEL SUNU – 1

"TŞFAŞ'IN ÖZELLEŞTİRİLMESİ ÜZERİNE"

Fatih TAŞDÖĞEN

TMMOB ZMO Yönetim Kurulu Üyesi

Sayın Başkan, sayın ODA'mızın önceki dönem başkanları, sayın hocalarım, sayın meslektaşlarım, değerli katılımcılar, sizleri Ziraat Mühendisleri Odası adına saygıyla selamlıyorum.

Efendim, bugün Türkiye'de, dünyada yaşanan özelleştirme sürecini karşılaştırabilmek ya da gelinen son noktayı tespit edebilmek için belki 1400'lü yıllardan itibaren gelişen kapitalist – emperyalist sistemin yani merkantalizmin ve daha sonraki dönemde de bu sürece ilişkin tarihi sürecin analiz edilmesi gerektiğine inanıyorum ama zamanın dar olması nedeniyle 1945'ten yani İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen süreç hakkında bir miktar bilgi vermek istiyorum.

2. Dünya Savaşı henüz daha yeni bitmişken, dünya üzerinde yeni bir düzen kurgulanması konusunda çalışmalar yürütülürken, Amerika'nın New Hemshire kentinde, Bretton Wods Konferansları serisi olarak bilinen bir dizi konferans düzenlenmiştir. Bu konferanslar sonucunda 3 tane temel örgüt ortaya çıkmıştır. Bu organlar dünyada yeni bir düzen kurmayı şekillendiren rol üstleneceklerdir. Bunlardan ilki IMF, bildiğimiz Uluslararası Para Fonu 1945 yılında kurulmuş, Dünya Bankası 1946 yılında kurulmuş ve Dünya Ticaret Örgütü, o zamanki kuruluş ismiyle GATT yani Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması olarak 1947 yılında kurulmuş. Bunlar merkezin çevre ile ilişkisini kuran, merkezi ülkelerin çevre ile bağını ortaya koyan örgütsel yapıyı temellendirmiştir. Merkez ülkeler arasında da düzeni G7'ler, OECD ve Dünya Ticaret Örgütü kuralları ve sistematığı ortaya koymuştur.

Nihayetinde gelmiş olduğumuz nokta itibariyle Türkiye 1980 ile 2002 arasında Dünya Bankası ile 15 anlaşma düzenlemiştir. Bunlar sektörel kredi anlaşmalarıdır, ekonomik reform anlaşmalarıdır. Tarım Reformu Uygulama Projesi'dir, 2001 yılında uygulandığı gibi ve o tarihten sonra Tarım Bakanlığı'nın bürokratik yapılanmasının yeniden şekillenmesi ve düzenlenmesi konusunda önemli roller üstlenmiştir.

Yine 1999 yılından itibaren IMF anlaşmaları yapılmaya başlanmıştır. IMF anlaşmaları ile öncelikle yerel destekleme fiyatlarını dünya fiyatlarına indirgeyecek kurallar ortaya konulmuş, girdi ve çıktıya dayalı destekleme sisteminin elemine edileceği ortaya konulmuş, doğrudan gelir desteğine geçileceği, fiyat desteği ve üretimle bağımlı olan girdi desteğinin minimize edileceğine ilişkin kurallar ortaya konulmuştur.

Yine Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin özerklik adına tasfiye edileceği o hükümler içerisinde yer almaktadır. Ziraat Bankası'nın tasfiye edileceğine ilişkin hükümler vardır. Zirai Donatım Kurumu, İGSAŞ, TÜGSAŞ, Şeker Fabrikaları A.Ş, Çaykur, Tekel gibi o zaman var olan, aktif bir şekilde Türkiye'nin tarımsal ekonomisini taşıyıcı rol üstlenen KİT'ler ortadan kaldırılacaktır, özelleştirilecektir hükümleri yer almaktadır.

Çeşitli yasalarla, sektörde çeşitli kurulların kurulacağı da o dönemde hüküm altına alınmış ve sektörün daha ileri düzeyde liberalize edileceği de hüküm altına alınmıştır.

Tarım alanında özelleştirmeleri incelediğimizde; Hayvancılık alt sektöründe Et-Balık Kurumu, SEK ve YEMSAN özelleştirildi. Girdi üretimi ve dağıtım alanında faaliyet gösteren yine Zirai Donatım Kurumu, TÜGSAŞ, İGSAŞ, Ziraat Bankası ve TİGEM gibi KİT'ler ortadan kaldırıldı. Üretim ve ticaret alanında yine faaliyet gösterenlerin KİT'lerin ise bir kısmı özelleştirildi, bir kısmının özelleştirme süreci devam etmekte. Öncelik olarak önümüzdeki dönemde, toprak ve su varlığının özelleştirilmesi ana unsurlardan. Yine altyapı hizmetlerinin özelleştirilmesi de kapsamda, değinilen hususlar.

Türkiye'de üretilen şeker pancarı 25 tane şeker şirketine ait olan 6 tane Pankobirlik'e ait olan, 1 tanesi Pankobirlik – Özel Sektör ortaklığı ve 1 tanesi de özel sektöre ait olmak üzere 33 tane şeker fabrikası tarafından işlenmekte ve şeker üretimi yapmaktadır. Sektörde 30 bin işçi, 4.5 milyon pancar üreticisinin var olduğunu biliyoruz.

İnsan fizyolojisinin ihtiyaç duyduğu temel etmenlere baktığımızda; proteinin, karbonhidratın, yağın, vitaminlerin ve minerallerin insan fizyolojisinin devamını sağlamak için mutlaka ihtiyaç duyulan unsurlar olduğunu tespit etmeliyim. Şeker, temel karbonhidrat kaynaklarından ve halkın sağlığı, asgari düzeyde besin ihtiyacı yani gıda güvencesi için vazgeçilmez bir tarımsal ürün olduğunu görüyoruz. Bütün dünyada gıda güvencesinin teminat altına alınmasında şeker önemli bir etken madde olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'de şeker fabrikalarının kurulması için Osmanlı döneminde bazı girişimler olmuş, tarihsel sürece baktığımız zaman ancak bunlar başarısızlığa uğramış, ciddi anlamda şeker üretimine başlanması ve şeker fabrikalarını kurma çalışmaları, Büyük Önder Atatürk'ün sağladığı destekle Cumhuriyet döneminde başlanabilmektedir. Atatürk'ün talimatlarıyla Uşaklı Molla Ömeroğlu Nuri, yani Nuri Şeker diye bildiğimiz şahıs öncülüğünde çalışmalar başlatılmış ve yerel girişimcilerin de katılımıyla Uşak Terakki Ziraat Türkiye A.Ş kurulmuştur. 06.11.1925 tarihinde ilk şeker fabrikasının temeli atılarak, 1926 tarihinde işletmeye açılmış, aynı tarihlerde aşağı yukarı Alpulu Şeker Fabrikası'nın da temeli atılarak, cumhuriyetin ilk şekerini üretilmeye başlanmıştır.

Şu resme lütfen bakınız. Bu Uşak Şeker Fabrikası'nın kurucuları diye bilinen, Nuri Şeker'in de içinde olduğu ve tamamen Anadolu'nun eli nasırlı köylüleri ve küçük sermaye birikimleri ile ülkelerine bir şeyler yapabilme heyecanı ile dolu insanlardan oluşan ve ayaklarında düzgün bir ayakkabı bile olmadığı halde, koskoca Uşak Şeker Fabrikası'nı kurabilme becerisini göstermiş insanları görüyoruz burada. Hepsini saygıyla, rahmetle anıyoruz.

Ve ilk kuruluş tarihindeki şeker fabrikasına bakıyoruz. Cumhuriyet bir şeyi daha ciddi bir şekilde düşünmüş ve fabrikanın yanından tren raylarını geçirdiğini görüyoruz. Üretilen şekerini Uşak'tan ihtiyacı bulunan Türkiye'nin değişik bölgelerine taşımak için düşünülmüş olan bir yöntem.

Yine şeker fabrikasının kuruluş tarihinde iç görünüşü... Lütfen çatıya bakınız, gerçekten de o günün koşullarında eldeki kıt olanakların, kıt kaynaklarıyla sırf ülkenin gıda güvencesini temin edebilmek ve halkın asgari düzeyde beslenebilmesini sağlamak için, dışa bağımlılığı ortadan kaldırmak için ne kadar özveriyle çalışıldığını görmek mümkün,

Buysa yine kuruluş yıllarında Alpullu Şeker Fabrikası. Gerçekten de insan baktığı zaman geçmişini saygı ile şükran ile yad ediyor, bugün gelinen nokta itibariyle hafızamızdan silmememiz gereken ve geleceğimizi şekillendirmesi gereken resimler aslında.

1930'lu yılların başına kadar bu iki fabrika ülke gereksinimini kısmen karşılamış. Eskişehir ve Turhal şeker fabrikaları da yine bu dönemde kurulmuştur. 1953-1956 yıllarında sektöre 11 fabrika daha ilave edilmiş, bunların 5'i Pancar Ekicileri Kooperatiflerine ait, 1956 yılına kadar şeker fabrikası sayısı 15'e ulaşmıştır.

1962'den 2001 yılına kadar bakıldığı zaman da nüfus artışına paralel olarak Türkiye'nin ihtiyacını karşılamak amacıyla 15 fabrika daha işletmeye alınmış ve sayıları 2001 yılında 30'a ve 2006 yılı itibariyle de 33'e çıkartılmıştır.

Şeker fabrikalarının kimlere ait olduğunu ve yapmış oldukları üretim ile kapasite kullanımlarını görüyoruz burada. Kamuya ait olan 25 şeker fabrikası, kooperatife yani Pankobirlik'e ait olan 6 tane şeker fabrikası, Pankobirlik ve özel şirketin ortak olduğu 1 tane ve özel sektöre ait olan bir adet şeker fabrikası ile toplam şu anda Türkiye'nin 33 tane şeker fabrikası var. Toplam kapasite olarak işlenebilecek toplam pancar miktarı itibariyle 22 milyon ton kurulu kapasite olduğunu ve 3 milyon 100 bin ton civarında da şeker kapasitesinin bulunduğunu görüyoruz.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasında mukayese yapmamızı gerektiren bu tabloya baktığımız zaman, Almanya'da yaklaşık 3 milyon ton civarında, bizden biraz daha fazla bir şeker üretiminin var olduğunu, Fransa'da yine aynı orana tekabül eden bir rakamın bulunduğunu ve toplam Avrupa, yani 25'li Avrupa Birliği'nin 15 milyon 768 bin ton şeker üretimi yaptığını görüyoruz. Türkiye'nin üretmiş olduğu şeker miktarı ise 2 milyon 300 bin ton.

Asıl burada dikkatinizi çekmek istediğim konu, toplam şeker üretimi içerisinde nişasta bazlı şeker oranıdır. Son bölüme bakacak olursak Almanya'da yaklaşık yüzde 1.2 oranında nişasta bazlı şeker kotasının olduğunu, Fransa'da 0.60 oranında bu oranın tespit edildiğini, 25'li Avrupa Birliği içinde bu oranın 2.84 olduğunu ama Türkiye'de ise yüzde 10 nispetinde kota olduğunu görüyoruz. Hani Avrupa Birliği ile mevzuat uyumu ve nihayetinde ortak üyeliğe doğru hevesle, heyecanla yol almış olduğumuz, hedef olarak çizdiğimiz o ülkelerdeki oranın tam 5 katı oranında Türkiye'de nişasta bazlı şeker kotasının olduğunu görüyoruz. İleride değineceğim tabi bu yüzde 10 oranında da kalmıyor, ilaveten artı-eksi yüzde 50 oranında bir nişasta bazlı şeker kotası var. Ne hikmetse hiçbir zaman eksi oranında kullanılmamış, bugüne kadar hep artı, yani yüzde 15'e tekabül edecek şekilde nişasta bazlı şeker kotası tespit edilmiştir.

1990'lı yılların başında Türkiye'de aslında uluslararası sermaye kendi hesabını ve planını yapmış, onu görüyoruz. 90'lı yılların başında nişasta üretmek için izin alan birçok uluslararası firma o dönemde yüksek karlılık dolayısıyla nişasta yerine tatlandırıcıya yönelmiş onu görüyoruz. 4634 sayılı Şeker Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2001 yılına kadar şeker piyasasını düzenleyen 6747 sayılı Şeker Kanunu'nun izin vermemesine rağmen, gayri hukuki olarak o firmalar Türkiye'de nişasta bazlı şeker üretimi yapmışlardır.

Türkiye pazarına Cargill'i sokan ve 1. sınıf tarım arazisini yargı kararlarını yok sayarak katleden cüretin arkasında işte bu yüksek karlılık ve piyasayı ele geçirme isteğinin var olduğunu artık herkes biliyor.

Nişasta bazlı şeker üretiminin ana hammadde kaynağı mısır, bunu hepimiz gayet iyi biliyoruz ve ülkemizde ithal edilen mısırın ana ithal kaynağı da Amerika Birleşik Devletleri ve Arjantin. Amerika Birleşik Devletleri ve Arjantin'in üretip dünyaya, dünya piyasa fiyatından 10-20 dolar düşük fiyatla sattığı mısır ise genetiği değiştirilmiş organizma yani GDO,

Şeker konusunda dünyanın en önemli borsaların bir tanesi Paris Şeker Borsasıdır. Oysa Avrupa'nın üretmiş olduğu şeker miktarını biraz önce ifade ettim, yaklaşık 15 milyon ton civarındadır. Peki dünya ölçeğinde borsa yürütecek, yönlendirecek bir miktar mı bu? Hayır değil. Ama şunu görüyoruz. Biraz önce ifade ettiğim merkantalizm ile ta 1400'lü yıllarla başlayan ve dünya ölçeğinde küresel ekonomiyi sömüren kapitalist-emperyalist zihniyet o dönemde kurmuş olduğu düzen itibariyle ve bugün hala ekonomik ilişkilerini sürdürmüş olduğu Afrika'daki dominyonları ya da eski sömürgelerinde oluşan şeker kamışı, şekerini de Avrupa Birliği'ne getirip, Paris Şeker Borsası aracılığıyla dünyaya satıyor. Ve Paris Şeker Borsası'nda işlem gören şekerin tonu 300 ile 350 dolar civarında. Oluşan bu fiyat Avrupa Birliği'nin Dünya Ticaret Örgütü kurallarına göre açık, yani konsolide etmiş olduğu ya da Dünya Ticaret Örgütü'nden resmi olarak almış olduğu açık destekler, ki bu açık destekler 2007 ile 2013 arasındaki Avrupa Birliği'nin konsolide etmiş olduğu bütçeye baktığımız zaman 43 milyar Euro'dur yılda. Ama çok ilginçtir 2007 yılında Avrupa Birliği Türkiye'ye sürekli olarak siz fazla destek veriyorsunuz, gelişme yolundaki ülkelere sürekli olarak empoze etmiş olduğu artık tarımda desteklemeden vazgeçilmelidir anlayışına rağmen, konsolide etmiş olduğu bütçeyi 5 milyar euro artırmıştır. Yani 43 milyar euroyu, 48 milyar euroya çıkarmıştır. Ayrıca bir de gizli destekleri var. Üye ülkelerin el atından Dünya Ticaret Örgütü'ne deklare etmedikleri ama direkt olarak çiftçilerini desteklemiş oldukları bir destekleme yöntemidir, Paris şeker borsasında oluşan düşük fiyat işte bu desteklerle suni olarak oluşturulan fiyattır.

Türkiye'de ortalama olarak şeker üretimi maliyetinin, yapmış olduğumuz tespit ve analizler ile araştırmalar sonucu 700-800 dolar olduğunu görüyoruz. Ve sektör sadece diğer tarımsal üretim sektörleri olduğu gibi 10 YTL dekara Doğrudan Gelir Desteği ve 6 YTL kadar da diğer desteklerden faydalanmaktadır. Oysa bakıyoruz Avrupa Birliği'nde de şeker üretim maliyetinin, desteklemelerden arı olarak yapılan hesaplamalarda bizimle aynı rakamlarda olduğunu görüyoruz. Yani Türkiye ile aşağı yukarı eşit bir üretim maliyeti, Avrupa Birliği'nde de var. Ve ne garip, biraz önce ifade etmiş olduğu gibi, Paris Şeker Borsası'nda oluşan fiyat 300-350 dolar.

Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne deklare etmiş olduğu şeker gümrük tarifesi yüzde 135. ve bu sene de yine 2008 yılında uygulamış olduğu da yine yüzde 135. Ancak şeker ithalatında şu anda yasak olması sebebiyle bu yükseltilmiş olan gümrük vergileri uygulanmıyor. Düşününüz ki Türkiye'nin Avrupa Birliği ile sifıra sifır tarife uyguladığı, yani gümrüklerin sınırsızca ortadan kaldırıldığı koşullarda Paris Şeker Borsası'nda 300-350 dolar olan şekerle, sizin 700-800 dolara üretmiş olduğunuz şekerin rekabet etmesini isteyeceksiniz. Bunun sektör için yaşanılmaz ölçüde bir olumsuzluk içerdiği açık. Ve Türkiye Avrupa Birliği ile 1995 yılında imzalamış olduğu 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı yani Gümrük Birliği anlaşması ile bu anlaşma gereği olarak 1997 yılında imzalamış olduğu 1/97 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın sonucu olarak bir Tarım Taviz Anlaşması yani tercihli ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği'ne 80 bin ton şeker için yüzde 50 oranında gümrük vergisi indirimini sağlamıştır. 80 bin tonun üzerinde olacak her ithalat için de ilaveten AB'ye yüzde 20 gümrük vergisi indirimini sağlamıştır.

IMF ve Dünya Bankası'nın 1999 ve 2001 mali krizlerinden sonra dayatmaları sonucunda yeni bir Şeker Kanunu hazırlanmış ve 4634 sayılı Kanun 19 Nisan 2001 tarihinde yayımlanarak

yürürlüğe girmiştir. Kanun ile iç piyasa için üretim, ihracat için üretim, nişasta bazlı şeker yıllık kotaları tespiti yapılması ve uygulanması zorunluluğu ve denetlenmesini getiriyor. Yine Kanun ile Türkiye Şeker Kurumu ve özel sektörün de üyesi olduğu Şeker Kurulu'nun oluşturulmasını hüküm altına alıyor.

Şeker Kurumu'nun organlarına baktığımız zaman Şeker Kurulu ve hizmet birimlerinden oluşacağı belirlenmiş durumda. Şeker Kurulu işin ana, can damarı, ana noktası, kurumun karar organı niteliğinde. Şeker Kanunu kapsamındaki her türlü kararları alıp, uygulama üzerine kurulmuştur ve Kurulun Başkanı da Kurumun aynı zamanda başkanıdır. Yani Şeker Kurumu'nun idaresi Şeker Kurulu tarafından yapılmaktadır. Ve bu kurumun bağlı olduğu bakanlık olarak da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tespiti yapılmıştır.

Şeker Kurulu'na baktığımız zaman kimlerden oluşuyor; Başkan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş'den, Başkan Vekili Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve şu anda Müsteşarı orada Başkan Vekili konumunda, sabah bizlerle beraber olan sayın Vedat MİRMAHMUTOĞULLARI. Üyeler Dış Ticaret Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği, Sakaroz kökenli şeker üreten özel şirket, biraz önce kaç tane özel fabrikanın bulunduğunu söylemişim zaten ve nişasta kökenli şeker üreten şirket. Yani Türkiye'deki şeker piyasasının, şekerle ilgili her türlü kuralı belirleyen liste bu. Ve bunun içinde şu anda Cargill'i temsil eden nitelikte görev yapan ama bir başka şemsiye altındaymış gibi görünen bir vatandaş da var. Düşününüz ki siz bu koşullarda Türkiye'nin şeker kotasını Avrupa Birliği ile eşit hale getireceksiniz. Bunun mümkün olmayacağını, işin doğasına aykırı olduğu açık.

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ne olmuş? 2001 yılından sonra 2 milyon dekar arazide artık pancar üretilmiyor. 175 bin çiftçi artık pancar üretilmiyor. Pancar üreticileri aile başına 1.8 milyar TL gelir kaybına uğramış ve yoksullaşmış, 200 bin büyükbaş hayvanın yaş küspe ihtiyacı artık karşılanamıyor. Şeker fabrikalarında çalışan işçilerden bir bölümü işlerinden oldular ve özelleştirmeler ile bu sayı artacak. 17 milyon ton olan şeker pancarı üretimi 11 milyon tona düşmüş durumda ve ülkemizin çevresel ekolojik dengesi azalan şeker pancarı üretimi oranında bozulmuş, zira 1 dekar şeker pancarının sağladığı oksijen 3 dekar çam ormanının sağladığından, (geniş yapraklı bir bitki olması nedeniyle) daha fazla.

Sektörü tehdit eden diğer unsurlar neler: Sınırlarımızdan, sabahki oturumda sevgili dostumuz ifade etti, kaçak şeker girişi tehdit ediyor. Yurtiçinde kayıt dışı nişasta bazlı şeker üretimi, yüzde 15'e ilaveten ayrıca bir de kaçak olarak şeker üretilip el altından piyasaya sürüldüğüne ilişkin tespitler var. Ayrıca bir başka tespit daha, alternatif tatlandırıcı kullanımının her geçen gün gıda sanayine pompalanması, yoğunlaşması ve bunun çeşitli yollarla yaygınlaştırılması.

2000 yılında şeker fabrikaları özelleştirme kapsamına alındı. 2003 yılında özelleştirme yol haritası belirlendi. 2004 yılında Amasya ve Kütahya şeker fabrikalarında bulunan kamu hisseleri satılarak özelleştirildi. 21 Ocak 2005 tarihinde revize edilen özelleştirme yol haritasında Türkşeker'in özelleştirilmeye hazırlık sürecinin 31.12.2006 tarihine kadar uzatılmasına, Kayseri Şeker Fabrikası'nda bulunan kamu hisselerinin, 31.12.2005 tarihine kadar satış suretiyle özelleştirilmesine, sonra bu karar iptal edildi. Adapazarı Şeker Fabrikası'ndaki kamu hisselerinin de özelleştirme programına alınarak 12 ay içinde özelleştirilmesine karar verildi.

Bor, Ereğli, Ilgın Şeker Fabrikaları, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 6.12.2005 tarih, 2005/130 sayılı kararıyla özelleştirme programına alındı. Ancak Şeker-İş Sendikası tarafından

açılan dava sonucu İdari Dava Daireleri Kurulu, Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye ait olan Bor, Ereğli, Ilgın şeker fabrikalarının tüm çalışanlarıyla birlikte özelleştirme programına alınmasına ilişkin kararın yürütmesini durdurdu.

Yine 9.12.2007 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 2007/52 sayılı kararıyla halen özelleştirme kapsamında olan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'deki kamu hisseleri özelleştirme programına yeniden alındı. Kararla, Türkşeker'e ait olan fabrika, işletme ve diğer varlıkların satış yöntemiyle özelleştirilmesine ve özelleştirmenin de 24 ay içinde sonuçlandırılmasına ilişkin karar ortaya çıktı.

Seçimden önce 3 şeker fabrikasının yargı kararıyla özelleştirilmesinin durdurulması aslında süreç için bir umuttu. Herkes, bu iş artık durmaya başladı diye heveslenmeye başladı, ama seçimlerden hemen sonra yeni bir kanunla bütün fabrikaların özelleştirileceği ve 24 ay içinde de özelleştirmenin sonuçlandırılacağına ilişkin yeni bir Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı yayımlandı.

Özelleştirilecek olan fabrikalara bakıldığı zaman birçoğunun doğu ve güneydoğuda gerçekten o bölge için yaşamsal öneme sahip olabilecek kadar ana sanayi tesisleri olduğunu görüyoruz. Bunlardan 4 tanesi de alkol ünitesine sahip. Yani sonradan yapılan ilave işlemlerle birlikte Türkiye'nin alkol üretimine yönelmesine ilişkin bazı yönlendirmeler şu anda var. Hatta Pankobirlik de bu anlamda üretim yapmak için kendini revize etmeye başladı. Ki Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılamak için aslında alkol önemli araçlardan birine dönüşebilir. Erzurum'da, Eskişehir'de, Turhal'da ve Malatya'da alkol ünitelerinin de bulunduğunu ve 26 tane özelleştirilecek şeker fabrikaları içinde hepsinin yer aldığını bir kez daha söylemiş olayım.

Özelleştirilecek 6 fabrikadan özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki fabrikalardan, Erciş, Erzurum, Erzincan, Malatya, Kars yine Elbistan fabrikalarının özelleştirilmek suretiyle kapatılacağına ilişkin kaygılar – kuşklar oldukça yoğunudur. Tabi ki saymış olduğum sadece bazıları. Ekonomik olarak rantabl üretim yapmaya uygun olmadıkları iddiaları vardır. Özel sektörün çok ucuz fiyattan buraları kapatacağına ilişkin kuşklar vardır. Ve o bölgelerde on binlerce şeker üreticisi, çiftçinin artık önemli gelir kapısı olan pancar üretiminden uzaklaşacağı ve sosyal olarak daha ağır bir Türkiye'ye doğru yol alacağımıza ilişkin kuşklar vardır.

Türkşeker A.Ş Genel Müdürlük ve şeker fabrikalarında çalışan memur statüsündeki personele Aralık 2007'ye kadar emekli olma, havuza alınma ya da herhangi bir yere atanmaya razı olma yönünde belge imzalatılmıştır. Emekli olanlara yüzde 30 daha fazla emekli ikramiyesi verilmektedir. Amaç özelleştirmenin altyapısının hazırlanmasıdır.

Nedir amaç? Amaç özelleştirmenin ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarının hazırlanmasıdır. Yani biran önce 26 tane şeker fabrikasının haraç mezat satılmasıdır. Biz diyoruz ki bu yağmaya bir şekilde dur demek lazım. İlle de özelleştirilecekse halka ait olanı halka vermek gerekir. Çalışanlarına o fabrikaların satılmasından yanayız. Fabrikaların kuruluş aşamasından bu güne değin gelişmesine emek veren, on yıllardır bu ülkenin gıda güvencesini temin etmek için gece gündüz çalışan ve bu fabrikaları Türkiye'nin en önemli ve en güzel çalışan işletmelerinden biri haline getiren bu işletmelere halkın, çalışanların sahip çıkması gerektiğini söylüyoruz.

Söylenecek çok daha şeyler var, ancak vaktinizi almamak adına burada bitirmek istiyorum. Çok duyarlı olunması gereken bir dönemden geçiliyor. İşbirliği mutlaka güçbirliğine dönüştürülmelidir. Halkın, cumhuriyetin değerleri ile üretmiş olduğu, cumhuriyetin var olduğu süreç içinde halkın gıda güvencesini temin etmek için kıt kaynaklarla üretmiş olduğu sermaye ile ortaya koymuş olduğu bu fabrikalara sahip çıkmak gerektiğini, bu fabrikalara sahip çıkmanın ulusa sahip çıkmakla eş anlamlı olduğunu ifade ederek, sizleri Ziraat Mühendisleri Odası adına bir kez daha saygıyla selamlamak istiyorum.

ÖZEL SUNU – 2

“TEKEL’İN SİGARA BÖLÜMÜNÜN ÖZELLEŞTİRİLMESİ ÜZERİNE”

RECEP ÇAKMAK

Tütün Eksperi

Tütün Eksperleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi

Sayın Başkan; Değerli Konuklar; TARIMSAL ÖĞRETİMİN BAŞLANGICININ 162.İNCİ YILDÖNÜMÜNÜ kutlar, şahsım, Tütün Eksperleri Derneği Yönetim Kurulu ve meslektaşlarım adına hepinizi sevgi ve saygı ile selamlıyorum.

Sizlere Tütünün kısa tarihi sürecini anlattıktan sonra, Dünden Günümüze Ülkemizde Uygulanan Tütün Politikalarını, daha sonra Özelleştirme Sürecindeki Tekel’in Durumunu ve bu konudaki görüşlerimizi sunmaya çalışacağım.

Tütün patlıcangiller familyasından tek yıllık bir bitki olup, Çiçekli bitkiler aleminde çift çeneklilerdendir. Orijinali tropikal bir bitki olmasına karşılık, günümüzde yeryüzünde 60° Kuzey ve 40° Güney enlemleri arasındaki çok geniş bir alanda tarımı yapılan TÜTÜN bugün dünyanın en önemli sanayi ürünlerinden birisidir.

Tütün bitki sistematüğinde Solanaceae familyası “Nicotiana” cinsi içerisinde yer alır. Nicotiana cinsine dahil yaklaşık 65 tür vardır. Ancak bu türlerden sadece Nicotiana tabacum ve Nicotiana rustica türleri tütün mamullerinin yapımında kullanılmaktadır.

Tütün Mamulleri tüketim şekillerini ÇİĞNEME TÜTÜNÜ – ENFIYE – PİPO – PURO – NARGİLE ve SİGARA olarak sayabiliriz.

TÜTÜNÜN ANAVATANI HAKKINDA KESİN BİLGİLER OLMAMAKLA BİRLİKTE M.Ö. 6.000 yılında Amerika’da Tütün üretiminin başladığına dair bulgular ileri sürülmektedir.

M.Ö. 1500 yılında Maya halkının tütün içmeye ve tütünle lavman yapmaya başladığı İddia edilmekte, o döneme ait duvar ve Mezar Resimlerinde de bunu destekleyen Figürlere rastlanmaktadır.

1492 yılında Kristof Kolomb ve arkadaşları San Salvador adasına ayak bastıkları zaman, ada yerlilerinin tütünü ağızda çiğneyerek, pipo içimine benzer bir sistemle tütürerek, buruna çekmek sureti ile kullandıklarını görürler.

Kristof Kolomb kendisine hediye edilen kurutulmuş tütün yapraklarına önem vermez. Kolomb yerlilerin tütün içtikleri kargı borunun adı olan “TOBACCO”yu bitkiye verir. Bu tarihten sonra eski dünyalılar arasında tütün Tobacco olarak isimlendirilir.

Daha sonra Amerika’ya seyahatlerde bulunan Vespuçi, Macellan, Cortez ve ekibi; yerliler gibi tütün içerler ve uzun müddet kullanarak tiryakisi olurlar. Dönüşlerinde tütün bitkisini Avrupa’ya getirirler.

1559 yılında Portekiz’de Fransa’nın elçisi olarak bulunan JEAN NİCOT Lizbon’da gördüğü tütünü diker ve diktirir.

1566 yılında Jean Nicot, Fransa Kraliçesi CATHERİNE DE MEDİCİ’ye Migren ağrıları için tütün enfiyesi ve tohumu gönderir. Kraliçenin gösterdiği ilgiden dolayı tütüne“Kraliçe otu” adı verilir.

Tütün yapraklarının yakılıp, dumanının tütürülmesinin, kurutulmuş yaprakların ufalanıp burna çekilmesinin; öksürüğe, astıma, baş ağrısına, mide hastalıkları ve kadın hastalıklarına iyi geldiğini duyan Avrupa’nın kadını erkeği tütün kullanmaya başlar.

Jean Nicot’un bu bitkiye gösterdiği ilgiye izafeten tütün bitkisine “NİCOTİANA” ve 1828’de bulunan tütündeki alkoloide de “NİCOTİN” ismi verilmiştir. ASLINDA İNSANLARIN BAŞININ BELASI OLUP ALIŞKANLIK YAPAN BU ALKOLOİD yani NİKOTİNDİR.

Tütün tüketiminin giderek artış göstermesi kısa zamanda ticarete dönüşmüş, TÜTÜN; İspanya, Portekiz, İngiltere ve Fransa’dan Akdeniz’e ve Kuzey Avrupa’ya doğru yayılmıştır. Macellan tütünü Filipin adalarına, Portekizliler Hindistan, Japonya ve Çin gibi doğu ülkelerine götürmüşlerdir.

Tütün önceleri ibadetlerde kullanılan bir bitki, sonraları şifa verici bir ilaç, nihayet keyif verici ve alışkanlık yapıcı bir ihtiyaç maddesi olarak dünyaya yayılır.

1853- 1856 Kırım Savaşı sırasında gazete kağıdına sarılarak içilen tütünler Türk, İngiliz, Fransız ve Rus ordularına mensup askerler arasında büyük rağbet görür. Savaş sonrası yurtlarına dönen askerlerin bu alışkanlıklarını oralarda devam ettirmesi sigara sanayinin temelini oluşturur.

1878 yılında saatte 3600 sigara sarabilen ilk sigara makinesi yapılır ve John Bonsack 1881 yılında ilk sigara makinesinin patentini alıp ABD’de yılda 120.000 sigara üretmeye başlar. Diğer tüketim şekilleri çok düşer.

Getirilen bütün yasaklar ve cezalara rağmen tütün kullanımının önü alınamaz. Devletlerin tütünden elde edecekleri geliri fark etmeleri ve bu gelirin önemli bir miktarda olması nedeniyle tütün kullanımı ve tarımı teşvik edilir. Böylece devletler tütünden çeşitli vergiler ve bandrol almaya; imtiyaz ve tekeller kurmaya başlar.

DÜNDEN BUGÜNE ÜLKEMİZDE UYGULANAN TÜTÜN POLİTİKALARI’na bakacak olursak,

1601 yılında Avrupa’lı gemiciler tütünü İstanbul’a getirir.

İlk olarak Kırcaali,İskeçe,Selanik ve Yenice yöresinde tütün yetiştirilmeye başlanır.

PADIŞAH IV.MURAD HAN 1623-1640 zamanında İstanbul’da 1633 yılında Cibali’den başlayıp üç gün üç gece devam eden ve İstanbul’un beşte birini yakan YANGINA tütün içerken uyuyup kalan bir tiryakinin sebep olduğu rivayeti üzerine, Şeyhülislam Ahi -zade Hüseyin Efendi `den fetva alınarak yabancılar dahil; tütün içenlerin idamlarına hükmolunur. Bir tek Ulemeden Bahai Efendi sürgüne yollanır.

Türk bilim ve fikir adamı Kâtip Çelebi (1609-1657) “MİZAN’ÜL-HAK” isimli eserinde <<IV.Murad’ın ölümü sonrasında Şeyhülislâm olan Bahaî Efendi’nin tütün içmenin helal olduğuna dair fetvasından sonra (1646) herkesin tütüne müptela olduğunu>> belirtir.

Kâtip Çelebi’ye göre “Adet yani alışkanlık, insanın ikinci bir tabiatıdır. Onun için tiryakiler hiçbir zaman alışkanlığını terk etmezler. Onları zorlamamak gerekir. Tiryakiler kendi tabiatıyla baş başa kalınca akl-ı selim bunun kötü bir şey olduğuna hükmedecektir. Yani Tiryaki istemedikçe SİGARAYI BIRAKAMAZ

1688 yılında tütünün bir gelir kapısı olacağı görülüp; tütünün ithalatına, tütün mamullerinin alım ve satımına ayrı ayrı vergilendirme yapılır.

1690 yılında Osmanlı Ülkesindeki tütün tarım alanları kayıt altına alınır.

Tütün ticareti yapan tacirler Osmanlı Lonca ailesine dahil edilir.

Avrupa’daki tütünlerden daha iyi içimli olan, hoş kokulu Türk Tütünleri Avrupa’da aranır hale gelir. Türk Tütünü ilk defa 1696 yılında dış ülkelere ihraç edilir.

Osmanlı Ülkesinin muhtelif yerlerinde 30 Tütün Gümrüğü kurulur. İhracatın artmasıyla Osmanlı Hazinesinin ve tütün üreticilerinin gelirleri artar.

Tütün gelirinin iyi olması üretici sayısının artmasına ve tütün ekiminin ülke çapında yayılmasına neden olur.

1838 de Balta Limanı Gümrük Birliği Anlaşması ile Osmanlı Hükümeti başta İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrupalılara ticari imtiyazlar verir.

Balta Limanı Gümrük Birliği Anlaşmasıyla ithalat vergisi %5, ihracat vergisi %12 olarak belirlenir ve zaten zor durumda olan Osmanlı Ekonomisi iyice çökertilir. Dış Ticaretimiz yabancıların eline geçer.

1938 Balta Limanı G.B. anlaşmasının mimarı Sadrazam MUSTAFA REŞİT PAŞA 1854 yılında alınan ilk dış borcun da müsebbibi olur.

1859 da Osmanlı Hükümeti mali konuları danışmak ve alınan borçları idare etmek üzere, (tıpkı bugünkü İMF heyeti gibi) İngiliz ve Fransız bürokratları davet eder.

1861 senesinde Osmanlı ile İngiltere ve Fransa arasında yapılan ticaret anlaşmasıyla Osmanlı topraklarına, bu iki ülkenin haricindeki ülkelerin tütün ithal etmesi yasaklanır.

1862 yılında tütünün İNHİSAR şeklinde idaresi kararlaştırılır. Osmanlıya borç vermek için Osmanlı Bankasını kuran İngiliz ve Fransızlar, verecekleri 8 milyon liralık borca karşılık TÜTÜN ve TUZ gelirlerini teminat olarak isterler.

1872’de Osmanlı Hükümeti vergi gelirlerini arttırmak amacıyla tütün işlerini DEVLETLEŞTİRİR.

Alınan borçların geri ödenebilmesi için tütün gelirleri 1875'te 10 yıllığına Galata Bankerlerinin yönetimindeki "RÜSUM-U SİTTE İDARESİ"ne satılır.

1881 yılında Muharrem Kararnamesi ile Osmanlı İflasını ilan edince tütün gelirleri "DÜYUN-U UMUMİYE İDARESİ" ne devredilir.

27 Mayıs 1883 tarihinde Sömürgeciler, alacaklarını tahsil etmek amacıyla Fransızların "MEMALİK-İ OSMANİYE DUHANLARI MÜŞTEREK-ÜL MENFAA REJİ ŞİRKETİ" (yani Osmanlı'nın varlıkları ve gelirlerini ortaklaşa paylaşma şirketi) adıyla tütün gelirlerimize 30 yıl süreyle el koyarlar. Balkan ve I. Dünya Harbi sebebiyle bu el koyma 1925 yılına kadar devam eder.

Reji İdaresinin İngiliz ve Fransızlardan oluşan Yönetim Kurulu

1884 ten itibaren İstanbul Cibali, Adana, İzmir ve Samsun sigara fabrikalarını üretime açar.

İlk üç yılı zararla kapatan Reji İdaresi tütün kaçakçılığını bahane ederek, sayıları 7.000 kişiyi bulan ve tamamı silahlı olan, güvenlik kuvveti yetkisinde KOLCU TEŞKİLATINI kurar.

Bir köylü kendi yetiştirdiği tütünden yarım okka saklayacak olsa, Reji Kolcusu tarafından alınından vurulur. REJİ DÖNEMİNDE 60.000 İNSANIMIZ HAYATINI KAYBETMİŞTİR.

Kolcular köylerde, Reji patronları ise imalathanelerdeki çalışanlar üzerinde tam bir sömürge düzeni kurarlar.

Gün gelir Türk Milleti ayağa kalkar, bütün emperyalistleri kovar ve CUMHURİYET kurulur.

1925 yılında tütün işleri DEVLETLEŞTİRİLİR, vatandaş üzerindeki Reji kabusuna son verilir.

26.11.1925 tarih ve 558 sayılı "TÜTÜN İDARE-İ MURAKATESİ VE SİGARA KAĞIDI İNHİSARI" hakkında kanun yürürlüğe girer.

08.11.1928 'de TBMM'de İsmet Paşa "BU ÜLKE İÇİN TEKEL USULÜ EN DOĞRU YOLDUR" diyerek tüm sömürgecilerin heveslerini bir kez daha kırar.

1930'da 1701 sayılı Tütün İnhisarı Kanunu çıkarılıp, İNHİSARLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ kurulur.

10.06.1938 tarihinde 3437 sayılı "TÜTÜN VE TÜTÜN İNHİSARI KANUNU" ile "Tütün Eksperleri Nizamnamesi" yayınlanır.

Gelişen şartlara ve İhtiyaca cevap vermek üzere 09.05.1969 tarihinde 1177 sayılı "TÜTÜN VE TÜTÜN TEKELİ KANUNU" çıkarılır; 1929 dan beri devam eden Eksper Kurslarının "TÜTÜN EKSPERLERİ YÜKSEK OKULU"na dönüştürülmesi kararlaştırılır.

1979 yılında Süleyman DEMİREL'in Hükümet Programında "Yerli ve yabancı özel teşebbüsün sigara üretimi ve dağıtımına izin vereceğini" açıklaması sömürgecilerin iştahını yeniden kabartır.

Ancak asıl vazifeyi Turgut ÖZAL yerine getirir. 28.05.1986 tarihinde gece yarısı saat 03.00 te 3291 sayılı kanun ile tütünde Devlet Tekeli kaldırılır.

İlk Meclisin kovduğu yabancı tekeller, Özal Hükümetinin bu kararıyla yeniden Anadolu topraklarına girerler.

ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNDEKİ TEKEL'İ İRDELEYECEK OLURSAK

Saygı ve Rahmetle andığımız Onursal Başkanımız Orhan ÖZET, haklı çıktı. Çünkü daha 1995 yılında “ÇOK ULUSLU ŞİRKETLERİN TÜRK TÜTÜNÜ ÜZERİNDE OYNADIĞI OYUNLAR SONUCU, 2000 Lİ YILLARDA TÜTÜN PİYASAMIZIN TÜRÜYLE ABD’NİN ELİNE GEÇECEĞİNİ” söylemişti.

Çok uluslu şirketlerin Türkiye ve Türk tütününü üzerindeki oyunları devam ediyordu. Mustafa Reşit Paşanın bayan versiyonu 1995 yılında Avrupalılarla yeniden Gümrük Birliği Anlaşması imzalıyordu.

Avrupa Birliği, sık sık Tekelin varlığından endişe duyduğunu

Tekelin varlığının kendilerini kaygılandırıldığını dile getiriyor;

Şeker Fabrikaları ve Tekelin artık özelleştirilmesi gerektiği talimatını veriyorlardı.

Dünya Bankası Tekeli tasfiye edin diyor;

İMF, “Tekeli satmayı beceremediniz. Beceriksizler” diye azarlayıp duruyordu.

Ama, “Müşteri gelsin gerekirse gece yarısı pijamalarımla karşılar, ne var ne yoksa BABALAR GİBİ SATARIM KARDEŞİM” diyen KEMAL ABİLERİ vardı onların.

OYSA; TEKEL, 2001 yılına kadar 5.200 köyde 550 bin tütün ekicisi ailenin ürettiği 200 – 250 milyon kilo tütünün alımını yapmış ve her yıl yaklaşık 50 bin sektör çalışanına istihdam kapısı olmuştur.

2001 yılına kadar üretilen tütünlerin %40 ı TEKEL, %60 ı Özel Sektör tarafından olmak üzere 110 – 130 milyon kilosu ihraç edilip 500 – 700 milyon dolar gelir elde edilmiş; 70 – 80 milyon kilosu ise iç piyasada tüketilmiştir.

2006 yılı sonu itibarıyla, 70 milyon kilogram tütün karşılığında 250 milyon dolar ödeyerek tütün ithalatı yapan Türkiye, bu gelişmelerin sonucunda, dış ticarete maalesef net TÜTÜN İTHALATÇISI durumuna düşecektir.

(İSMMMO), “Türkiye’deki Yabancı - Kar Transferleri” başlıklı Raporu’na göre, 1990-2002 döneminde yabancı yatırımcıların Türkiye’de yaptıkları kar transferlerinin toplamı 3,1 milyar dolar iken, 2003 yılından bugüne kadarki 4 yıllık dönemde kar transferi toplamı 5,15 milyar dolara ulaşmıştır.

03.01.2002 tarihinde kabul edilen 4733 sayılı Tütün Kanunu ile SÖZLEŞMELİ ÜRETİM MODELİ getirilmiş, Tekel’in piyasadaki çekilmesi sağlanmıştır.

Tekel'in Türkiye Sigara Pazarındaki payı 2001 yılında yüzde 68,8 iken aynı yıl özelleştirme kapsam ve programına alındıktan sonra düşmeye başlamış, Çokuluslu şirketler 17 milyar dolarlık piyasamızın 2007 yılı Kasım ayı itibarıyla yüzde 70'ine sahip olmuşlardır.

Bütün bunlara rağmen; 2007 yılı itibarıyla 140.000 ekicisi, 2.478 memuru 13.164 işçisi bulunan ve en çok istihdam yaratan kamu kuruluşlarının başında gelen TEKEL'in halen 6 sigara fabrikası, 39 adet Pazarlama ve Dağıtım Başmüdürlüğü; 1'i tütün işleme fabrikası olmak üzere 57 adet Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır.

Tekel'in 2006 yılı itibarıyla devlet gelirlerine toplam katkısı 4 milyar 160 milyon YTL'dir.

Bugün sayıları 6'yı bulan çokuluslu sigara şirketleri, maalesef Dünya Sağlık Örgütünün hazırlamış olduğu özellikle reklam, promosyon ve sponsorluk ile ilgili hükümlerine uymamaktadırlar. Toplumumuzun sağlığını hiçe sayan pazarlama politikalarına rağbet etmeyen, sorumlu üretici sıfatıyla; TEKEL'i değil özelleştirmek, ÖZERKLEŞTİREK güçlendirmek gerekmektedir.

Avrupa ve Amerika'da satışları azalan şirketler, TEKEL'in piyasa payını paylaşarak, kendi ülkelerinde kaybettikleri pazar paylarını gençlerimizin ve çocuklarımızın ciğerlerini kullanarak telafi etmenin peşindedirler. Bu anlamda, TEKEL'in özelleştirilmesine karşı çıkmak, insanımızın sağlığını ve geleceğini savunmak ile eş anlamlıdır.

Devletin sahte ve kaçak sigaralarda yaşadığı vergi kaybının yanı sıra TEKEL'in alkollü içkiler biriminin özelleştirilmesi sonrasında yaşanan kayıtdışı ve vergi kaybı, TEKEL'in sigara fabrikalarının özelleştirilmesi halinde tütün ve tütün mamulleri sektöründe de yaşanacaktır.

Tütün Fonunda biriken ve yıllık 200 milyon doları bulan gelirler; tütün ekiminin iyileştirilmesi, geliştirilmesi, tütün ekicilerinin desteklenmesi ve eğitilmesi, tütün borsasının kurulması, tütün üretici kooperatiflerinin finansmanı için kullanılmalıdır.

Avrupa Birliği, tütün çeşitlerine göre, 2,145 Euro ile 4,129 Euro arasında kilogram başına prim vermektedir. Ege Bölgesinde 1 ton tütün üreten üreticimiz, ürettiği tütünden en çok 5.500 YTL kazanabilirken karşı kıyıda (Yunanistan'da) aynı miktar tütünü üreten ama desteklenen üreticinin eline 14.000 YTL geçmektedir. Türk tütün ekicileri AB ülkelerindekine benzer şekilde desteklenmelidir.

Tütün üreticisinin ve tütün yetiştirilen arazilerin erozyon dâhil korunması, tütün ithalatı yoluyla ülke kaynaklarının yurtdışına transferinin engellenmesi, tütünde üretimin devamlılığının sağlanması için tütün "ÖZEL ÜRÜN" statüsüne alınmalıdır.

Terör örgütlerine gelir sağlayan; piyasadaki sahte ve kaçak tütün mamulleri ile mücadele edilmelidir,

Sigara şirketlerinin yasaya aykırı ve pervasız reklâm ve tanıtım faaliyetlerine son verilmelidir,

Ekiciler; ekici adına sözleşme yapabilen Tütün Üretici Birliklerinde örgütlenmelidir;

TEKEL Sigara Fabrikaları özelleştirilmemeli, politik etkilerden uzak ve özerk bir kuruluş olarak yeniden yapılandırılmalı ve Üretici Birliklerine devredilmelidir.

Osmanlı'nın varlıklarını paylaşmak üzere kurulan REJİ benzeri şirketler, bugün tütün ekicisinin hayatına ve Türkiye'nin varlıklarına kasteder duruma gelmişlerdir. Bu açgözlü saldırı durdurulmaz ise, tütün ürettirilecek ekici bulmak imkansız hale gelecektir.

Bu nedenlerle; Cumhuriyet Mirasımız TEKEL'in satılmasına karşı durmak ve mücadele etmek; gelecek nesillere olan borcumuzdur diye düşünüyoruz.

Beni dikkatle dinlediğiniz için hepinizi bir kez daha sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

İKİNCİ OTURUM

“Tütün ve Şekerde Özelleştirme Sürecinin Türkiye Ekonomisi ve Sosyolojisi Üzerine Etkileri”

Yönetici

Prof. Dr. Korkut BORATAV
AÜSBF Emekli Öğretim Üyesi

Konuşmacılar

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Bayram ÜNAL
Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Tülay ÖZERMAN
Tek Gıda İş

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Korkut BORATAV
AÜSBF Emekli Öğretim Üyesi

Değerli izleyiciler oturumumuza başlıyoruz. Prof. Dr. İzzettin ÖNDER, Bayram ÜNAL ve Tülay ÖZERMAN dostlarımızı davet ediyorum. Buyurun.

Bütün içeriği güçlü olan bütün toplantılarda olduğu gibi bu toplantıda da zaman kısıdı içinde oturumu yönetmek durumundayım. Bunu bir sorun olarak algılıyoruz ama bir sonraki oturuma ve oturumdan önce yapılacak sunuşlara vakit ayırmak için zaman kısıdını izlemek zorundayız.

ODA'mızın Başkanı, değerli arkadaşım, meslektaşım Gökhan Bey ile de fikir birliğine vardık, bizim oturuma ayrılan süreyi listedeki süreyle sınırlı tutacağız. Arkadaşlarımızın beni mazur göreceğine eminim. 15'er dakikalık sunuş yapacaklar, sonra salondan katkı ve soruları bekleyeceğiz. Süremiz tamamlandığında da ben oturumu noktalamak niyetindeyim.

Değerli meslektaşım Prof. Dr. İzzettin ÖNDER'in sunuşuyla başlayalım. Buyurun.

"GENEL DEĞERLENDİRME"

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Sayın Başkan, değerli meslektaşlarım, panelist arkadaşlarım, değerli izleyiciler, çok teşekkür ediyorum ve hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bu tür toplantılar çok değerli, sevgili hocamız Prof. Dr. Korkut BORATAV'ın bahsettiği gibi gerçekten çok değerli; çok zor anlarda yapılan toplantılardır bunlar, ama Türkiye'nin içinde bulunduğu geçiş aşamasında son derece değerli toplantılardır. Önce bu toplantılara katılan dostlara çok büyük saygı duyuyorum. Bu saygının nedeni, böylesi toplantıların, Türkiye'nin bu kırılma noktasındaki büyük mücadelede gücümüzü geliştirmede çok büyük hizmeti ve değeri olduğundandır.

Konu tarım, benim doğrudan ilgi alanım tarım değil, benim genel ilgi alanım iktisat, daha spesifik özel alanım ise maliye. Dolayısıyla tarım alanına çok genel hatlarla, ancak belki bazı konularda bu alana girebileceğim ve ben genel çerçeve içinde konuşacağım. Zaten bana verilen programda, yani verilen görevde de bu çerçeve böylece tâyin edilmiş vaziyettedir.

Şimdi bu genel çerçeveden baktığımda, özelleştirmeyi salt Türkiye açısından ele almanın çok fazla anlamlı olmadığını düşünüyorum. Bir iki cümle ve genel hatlarıyla özelleştirmeye girmek istiyorum. Özelleştirme Türkiye'ye özgü bir sorun, bir konu olmadığı gibi, salt bu döneme özgü bir konu da değildir gibi düşünüyorum. Bütün dünyada şu an özelleştirme yapılıyor ve özelleştirmenin gerekçesi olarak ileri sürülen, devletin verimsizliği, vs. gibi kavramların hiçbirisi geçerli değildir, zira arkada başka bir neden vardır. Bizim bu gerçek nedeni görmemiz ve bu asıl neden doğrultusunda hareket etmemiz gerektiği kanaatini taşıyorum.

Böyle baktığımızda, yaşadığımız büyük dönüşümün, merkez sermayenin ciddi bir sıkıntıya girmiş olmasına tekabül ettiğini görüyoruz. Yani, bizim gibi kalkınmakta olan ekonomilerdeki sermaye, birikim eksikliği ve teknoloji yetersizliği gibi özde gerilik sıkışıklığı veya sıkıntısı yaşarken, büyük merkezlerdeki sermaye birikim sıkışıklığı yaşamaktadır. Birikim sıkışıklığının sonundadır ki, merkez ekonomiler bizim gibi çevre ülkelerine saldırmaya başlamaktadır. Yani, merkez sermaye kendisine yeni faaliyet ve kâr alanları açarak, bu alanlardan yapacağı aktarımlarla kendi sıkışmış kârlarını biraz da olsa kurtarma, mümkünse hatta yükseltme çabalarına girmektedir.

Bu bağlamda, günümüz koşullarında artık dış ticaret ilişkilerinde mukayeseli üstünlük teorisi geçerli değildir. Çünkü, tarım da dahil olarak bütün ekonomik faaliyet alanlarına sanayileşme, endüstrileşme girmiştir. Başka bir deyişle, biz tarım ülkesi olalım, onlar sanayi ülkesi olsun diye bir olay artık yok; ileri ekonomilerde artık tarım da sanayileşmiştir. Sanayileşen tarım nedeniyle, uluslararası ticaret alanında gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler ya da tarım ve sanayi ekonomileri arasında mukayeseli üstünlük kuralı değil, mutlak üstünlükler kuralı geçerlidir. Dolayısıyla, merkezde gelişmiş ekonomiler, çevresel ekonomileri tarım da dahil olarak, her alanda baskı altına almaya başlamışlardır. Şu anda, belki tarımda üzerinde durmamızı gerektiren çok ciddi olay da budur!

Şimdi bu açıdan özelleştirme konusuna gelmek istiyorum, bunu da 15 dakikayı iyi kullanarak yapmaya çalışacağım. Özelleştirmenin tek bir anlatımı var, bence, O da, ciddi bir çaba sarf etmeden, ciddi bir şahsi veya kurumsal birikim yapmadan toplumsal alanda biriktirilmiş ulusal birikimlere tasalluttur, özelleştirme. Başka hiçbir mantığı yoktur özelleştirmenin. Yani, devletin verimsiz olduğu ya da özelleştirmeye zemin oluşturabilecek sair iddiaların gerçekte ilgisi olmayıp, özelleştirmeye politik zemin hazırlamaya yöneliktir. Dolayısıyla, özelleştirme gerekçesi olarak ortaya atılan tüm iddialar birer aldatmacadan ibarettir ve özel sektöre yeni faaliyet ve kâr alanı açmaya yöneliktir. Kamunun yaptığı bir işte müteşebbis faktörü olmadığı için, bir faktör getirisi olan kâr yoktur. Ama, özel sektörün yaptığı her işte, müteşebbis faktörü olduğundan kâr unsuru vardır. Bu açıdan yaklaşım yapıldığında, görülen bir hizmetin niteliğini ve kalitesini, hiçbir şeyi değiştirmeden kamu ve özel sektör tarafından yapılmasının maliyetlerine baktığımızda, özel sektörün çok daha maliyetli olduğu anlaşılır. Çünkü, özel sektörde kâr faktörü vardır.

Hal böyle olunca, özel sektörde ortaya çıkan kâr faktörünü kamuoyuna anlatabilmek ve kabul ettirebilmek için, yani, okullarda talebelere ve böyle güzide toplantılarda dostlara durumu meşrulaştırabilmek için bir gerekçe bulmak gerekiyordu. Böyle bir gerekçe şöyle oluşturuldu: kâr faktöründen dolayı üretim maliyetinin özel sektörde daha pahalı olduğu iddiasını ortaya atanların savlarına karşılık, kamu sektörünün verimsiz olduğu iddiası ortaya atılmaktadır. Başka bir deyişle, durumu meşrulaştırmaya yönelik iddiaya göre, özel sektör o kadar verimlidir ki, kâr faktörüne rağmen, ürün fiyatı kamu sektöründe oluşacağından daha ucuza gelir, hatta bir toplumsal artık dahî ortaya çıkar. Bu bir aldatmacadır, müthiş bir aldatmacadır bu! Buna tabii aldanmamak lazım. Bu konunun, araştırmalarla ortaya koyulmasında hocamız Korkut Boratav güzel çalışmalar yapmıştır. Meselâ 1980 dönemlerinde Merkez Bankası'nın KİT'lerin kredilerini kestiği dönemlerde de verimliliğin düşmediğini göstermiştir. Sanıyorum, tarih vakfından çıkmıştı bu tür çalışmalar.

Bu tür çalışmalar yapılmıştır, yapılabilir de. Dünyada da bunu anlatan iktisatçılar vardır. Örneğin, İngiltere'de Millward da aynı sonuca ulaşmıştır. Hatta hepimizin tanıdığı Stiglitz de, ders kitapları dışında, ekonomilerde devletin rolü başlıklı kitabında da, İtalya'dan, İngiltere'den, hatta Fransa'dan örnek vererek, kamu iktisadî kuruluşlarının mutlaka verimsiz olmalarının gerekmediği, mülkiyet biçiminin bir koşul olmadığını açıkça söylemiş ve kanıtlarıyla göstermiştir.

Peki o zaman özelleştirme nedir, diye baktığımızda, özelleştirme biriktirilmiş ulusal servetlerin, ulusal da demeyim hatta bunlara, kimlerden vergi almış ise onların birikimlerinin yağmalanmasıdır. Özelleştirmeler çoğunlukla devletten ya da bankalardan alınan kredilerle yapıldığından, tasarruf külfetine katlanmadan, yâni tüketimlerini kısarak tasarruf külfetine dahî girmeden, toplumsal varlıkların özel malvarlığına geçirilmesi mekanizmasıdır. Bunun başka bir mantığı yoktur. Meselâ, Türkiye'de gördüğümüz gibi, özelleştirilen kamu kuruluşlarının birçoğu kapatılmıştır, istihdam azaltılması yoluna gidilmiştir veyahut da en iyi ihtimalle, hiçbir iyileştirme yatırımı yapılmadan olduğu gibi tutulmuştur. Dolayısıyla, özelleştirme böyle bir ulusal yağmalamadır.

Özelleştirme konusunda ikinci bir mesele de, özelleştirme politikasının sadece ulus içi bir operasyon olmadığıdır. Yâni, özelleştirme salt ulus içinde bir servet kaydırma mekanizması değildir. Ulus içinde bir servet kaydırma mekanizması olsa bile, özelleştirme politik kararlılıkta özel sermaye lehine ve devlet aleyhine büyük dönüşüm yaratır. Siyaset alanı ve siyasal karar mekanizmaları iktisadi güç üzerine oturur. Siyasilerin tek başına erki ve gücü yoktur. Çünkü, üretime hakim olan büyük güçler, monopolleşme derecesine göre, üretime

hakim olma derecesine göre, devleti vergiyle besleyebilme derecesine göre, hatta istihdam kapasitelerine göre karşıt sermayeye karşı, devlete karşı ve halka karşı güç kazanırlar. Yâni, vergi vermeme tehdidi, istihdamı daraltma tehdidi veya boykot yaparak üretimi kısma tehdidi, hele şimdi küreselleşmede üretimi dışarıya taşıma tehdidi, üretime ara verme tehdidi veya finansal alana kayma tehdidi, devlete karşı tehditlerdir. Bu tehditleri elinde tutan sermaye devlete karşı erk kazanır. Bu şu demektir, bu tür iktidarların toplumsal çıkar açısından karar almaları, toplumsal söz sahibi olmaları mümkün değildir. İktidarlar toplumun iktidarları değildir artık. Türkiye’de de durum böyledir, bütün dünyada da, farklı derecelerde olmak üzere, durum böyledir.

Bu bakış açısından, görüşlerimizi uluslararası alana kaydığımızda bu süreçlerin daha da vahim sonuçlar verdiğini görüyoruz. O da şudur; analizi ulusaldan uluslararasına kaydığımızda, çok daha büyük güçlerin ulusal kararlara karışmaya başladığını görmekteyiz. Yâni, uluslararası sermaye gücü girdiği ülkede üretime hakim olarak, üretimi yöneterek, veya biraz çok farklı alandan konuşmam gerekirse, finansa hakim olarak o ülkede büyük çapta kırılabilirlik da yaratma gücüne sahip olmaya başlıyorlar. Bu durum ulusal kararlar bağlamında tam bir çelişkidir. Bu çelişkinin altındaki çok temel yanlışlık, söz konusu kararlarda, ulusal kararların, ulusal çıkarların bulunmamasıdır. Dolayısıyla, uluslararası alanda özelleştirmeye gidildiğinde, uluslararası sermaye gücü ulusal karara başat olmaya başlıyor.

Tarım alanına geldiğimizde, şunu söyleyebilirim ki, tarım alanında iki ciddi tehlikeyi görüyorum ben. Tarımcı arkadaşlarım bu görüşümü ne kadar doğrularlar, bilemiyorum. Bu konudaki bir görüşüm, gelişmiş ekonomilerde sanayileşmiş tarım yapıldığından, gerçekleştirilen yüksek üretime pazar oluşturabilmek için bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerin tarımsal faaliyetlerinin çökertilmesinin amaçlanmakta olduğudur. Bu amaca yönelik olarak, gelişmiş merkez ekonomiler çevresel ekonomilerde tarımı denetleyerek, meselâ genetiği değiştirilmiş tohumlar geliştirip çevre ülkelerine satarak, tarımsal üretimi de denetleme yoluna giderler, gideceklerdir de.

Beni bu konuda daha çok korkutan ikinci olgu da genetiği değiştirilmiş tarımsal ürünlerin piyasaya sürülüyor olmasıdır. Bu ne kadar doğru, hakikaten bilmiyorum, fakat bu tehlikenin üzerinde durulması gerektiği kanaatini taşıyorum. Eğer tohumun genetiğini değiştirmek mümkün ise, bu benim hiç bilmediğim bir alan, bu değişikliğin ne yönde olabileceği halkın bilebileceği bir şey değildir. Bu konuda yönetim ya da iletişim de mümkün değildir. Zira, insanlar ancak bildikleri alanda yönetime katılabilirler, fikirlerini iletebilirler. Oysa, genetik gibi yüksek teknoloji bilinmez bir alandır. Son derece ileri teknolojiler burada kullanılabilir. Eğer bu teknoloji ile dünyanın bazı yöresindeki insanları tamamıyla tahılla beslenmiş bir zeka düzeyine itmek istiyorlarsa veya bazı yörelerdeki insanları tamamıyla protein ile beslenmiş bir zeka düzeyine itmek istiyorlarsa, bunun atom silahından hiçbir farkı yoktur, nükleer silahtan hiçbir farkı yoktur. Ve böyle bir teknolojik aşamanın olabileceği kanaatini taşıyorum.

Tarım böyle ciddi bir alandır. Bugün, yabancıların sulama alanlarımızı ellerine geçirmeleri, bütün karar mekanizmalarını ellerine geçirmeleri, siyasi iktidar farkında olur olmaz bunu bilemiyorum, ama bu süreçlerle Türkiye üzerinde oyunlar oynanmaktadır. Bu yüzden ben bu tür toplantılara çok değer veriyorum ve gerçekten Gökhan Bey başta olmak üzere, tertipleyen arkadaşlara teşekkür ediyorum, beni davet ettikleri için de çok teşekkür ediyorum. Umuyorum ki, konuştuklarımız bazı fikirlerin uyanmasında katkı sağlamıştır. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

“TARIMSAL VE SANAYİ ALANINDAKİ ÜRETİCİ ÖRGÜTLERİNİN BÖLGESELÇİLİK VE STATÜKO POLİTİKALARI: PANKOBİRLİK VE ŞEKER-İŞ SENDİKASI ÖRNEĞİ”

Bayram ÜNAL

Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Ziraat Mühendisleri Odası'nın düzenlemiş olduğu ‘Tarım Haftası Etkinlikleri’, sadece tarıma dair tartışmaların yapılmasına imkan sağladığı için değil, aynı zamanda örgütsel olarak kimin nerede olduğunun anlaşılması açısından da son derece önemlidir. Zira, içerisinde yaşadığımız süreç, küreselleşme aracılığı ile baskı altına alınan ülke tarımına dönük, bir duyarlılık testini de içerisinde barındırmaktadır. Ziraat Mühendisleri Odası'nı bu açıdan da kutlamak gerekir. Küresel rüzgardan faydalanma adına, yıkıcı küresel sermayenin dümenine girmek¹ yerine, Ziraat Mühendisleri Odası, kendi ülke gerçekliklerine ve gerekliliklerine göre politika üretme çabası içerisinde. Küreselleşme olgusunu kendi ülke gerçekliklerini ve faydasını düşünerek yorumlamak, aslında gelişmiş ülkelerin en başta gelen politikalarıdır. *Az gelişmiş* veya *gelişmekte olduğu* halisünasyonuna sürüklenmiş ülkelere dayatılan politika ise, “kürselleşmenin kaçınılmazlığı-şartsız teslimiyet” olmuştur.

Bu çalışmada, şeker pancarı tarımı alanında söz sahibi çiftçi ve işçi örgütlerinin, ülke gerçekliklerini göz ardı etmelerine neden olan “kürselleşmenin kaçınılmazlığı” ve “şartsız teslimiyet” üzerinden yürüttükleri bölgeselcilik ve statükoyu koruma politikaları ele alınacaktır. Bu iki örgüt, son yıllarda hükümet politikalarına paralel ve hatta bazen hükümet programlarını da aşan politikaları ile², küresel sermayenin yerel strateji ortağı olamasa da alkışlayıcısı durumuna gelmişlerdir³. Bu stratejik ilinti, sadece ülkenin sosyo-ekonomik yapısına değil, aynı zamanda bu örgütlerin kendisine ve üyelerinin çıkarlarına da ciddi zararlar vermektedir.

Küreselleşme sürecinin temel dinamikleri birçok çalışmanın önsözünde veya girişinde detayları ile ele alınmıştır. Birçok sektörde, küresel olana yapısal uyum adı altında, ulusal sermaye birikimlerinin nasıl yağmalandığını da birçok çalışmadan takip ettik. Örneğin, bütün sektörünün çok da yavaş olmayan istilası ve Tekel'in tasfiyesi ile birlikte, uluslararası bütün rejisinin tüketen tarafı haline getirilmemiz, en önemli örnek olarak karşımızda durmaktadır. Ülkemizin Pazar haline getirilmesi ise, ülkemizde yapılan tarımsal üretimi hiç kuşkusuz hızla ortadan kaldırmaktadır. Bugün pamukta gelinen nokta bundan ibarettir.

‘Tarımsal üretimin baskı altına alınması’ sürecinin yerel ayağında hükümetin olması şaşırtıcı değildir elbette. Zira, son bir kaç on yılın hükümetleri, üreteceği ve takip edeceği tüm politikaları yazılı veya sözlü “niyet mektupları” ile teyid ederek görev almışlardır. Bu zamana kadar, hükümetlerin uyguladığı veya uygulamadığı politikalar sayesinde,

---

¹ Dümene girme, “yapısal uyum programlarının” kaçınılmazlığı tezini kabul ederek, kendi faydasını/statükosunu koruma uğruna, küresel sermaye çıkarlarının yaygınlaşmasına ve derinleşmesine neden olan davranışlar ve uygulamalar için kullanılmıştır.

² Eski Sanayi Bakanı Ali Coşkun'un, ‘Panko Birliğin bizzat özelleştirmenin yapılmasını’ istediği yönünde sözlü açıklamaları olmuştur.

³ Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin, amiyane hamleleri ile günü kurtarma çabası ve devleti zarara sürükleyen politikaları da, bu stratejik ilinti içerisinde ele alınmalıdır. Çalışma pancar tarımı ile sınırlı olduğu için bu konu burada detaylandırılmayacaktır.

“küreselleşme sürecine yapısal uyum”⁴ adı altında, küresel sermayenin önünü açacak bir dizi uygulamalar devreye alınmıştır ve alınmaktadır. Zaman zaman, hükümet ve IMF’i veya devlet politikalarına müdahale eden Dünya Bankasını birbirinden ayıramaz hale gelmişizdir⁵. Asgari gelir ve sosyal güvenlik sisteminin terk edilmesine kadar birçok politika hayata geçirilmiştir. Hızla yoksullaşan halk’a, “temel gelir” sunulması ise ahlaki bir olgu olarak lanse edilmektedir. Fakat ne yazık ki, hükümetler “temel gelir” noktasında halkın yoksulluğunu oy potansiyeli olarak kullanmakta, çok da ahlaki olmayan stratejileri hayata aktarmaktadırlar. Hükümet tarafından yoksullaştırılan halk, yine aynı hükümet tarafından “sadaka alan” haline getirilmekte ve yoksulluk ile din harmanlanmakta, milliyetçilik ile cilalanmaktadır⁶.

Fakat ülke tarımı için tahrip gücü son derece yüksek olan politikaların hayata geçirilmesinde, sadece hükümetten ve onun *dış mihraklı ortaklarının* etkinliğinden dem vurmak, resmi tam anlamı ile anlamamıza engel olmaktadır. Dış mihrakların nihai olarak istedikleri re-formların yerine getirilmesinde milliyetçi, dinci veya sosyal demokrat kılıflarda misyon üstlenmiş yerel-ulusal örgütlerin varlığını gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu yerel örgütler, dış mihraklarla tam bir uyum içerisinde olan hükümetten veya küresel mekanizmanın cüzzî karlarla beslediği yerel iş dünyası örgütlerinden ibaret değildir⁷.

Bu örgütler, küresel ekonomi oyununda kaybedenleri temsil eden işçi ve çiftçi örgütleridir. Birinci dereceden küresel ekonomi aktörleri ile bağlantı içerisinde olmayan bu örgütlerin, temel işlevlerinden saparak, ülke tarımını işleyemez hale getiren hükümet politikaları ile eşgüdümlü olarak statükocu ve hizipçi bir yapıya doğru hızla evrildikleri görülecektir. “Tarım Haftası” gibi bir toplantıda özellikle Şeker-İş Sendikası’nın ve Pancar Ekicileri Birliği Kooperatifi’nin bulunmaması, bu örgütlerin ülke tarımına karşı duyarsızlıklarının, bölgesel ayrımcılığı tetikleyen politikaların yerelde uygulayıcısı olduklarının ve statükocu yapılarının bir işaretidir⁸.

Bu çalışmada, ülke pancar tarımında ve şeker üretiminde son yıllarda yaşanan daralmalar ile sektörde örgütlü olan sendika ve birliğin temel amaçlarından sapmaları⁹ arasında bir bağ kurulmaya çalışılacaktır. Söz konusu bağ, TŞFAŞ, PANKO Birlik ve Şeker-İş Sendikasının yayınladığı veriler üzerinden tartışılacaktır.

⁴ Yapısal uyum programları hem IMF’in hem de Dünya Bankası’nın kredilendirmedeki en temel şartlarının başında gelmektedir.

⁵ Başbakanlık içerisinde bir ofis ile bu ilişki medyaya yansımıştır.

⁶ Dinin yoksulluk üzerinden beslenme ve milliyetçiliğin tampon olarak kullanılma edebiyatı elbette yeni değildir.

⁷ Bu iddiamız, her kötü kaynağın altında *dış mihrak* arayan milliyetçi söylem ile karıştırılmamalıdır. Burada bizzatıhi *milliyetçiliğin*, *dinciliğin* kökenin dış mihraklar tarafından şekillenebildiği söylemi söz konusudur. Her iki olgu da, ülke içerisinde farklılıkları tetikleyerek, birilerini *vatan evladı-allah nezdinde değerli* kılarken, diğerlerini, *vatan haini-gavurlaştırmaktadır*. Her iki olgu da, uç noktalara taşındığında, marjinlerde yeni kimlikler tanımladığı için son derece bölücü bir nitelik taşımaktadır.

⁸ 2008 yılında şeker fabrikalarının özelleştirilmesi hızla sürerken, Şeker-İş Sendikası Şube Başkanlarını “Genel Kurul” toplantısı altında yurtdışına tatile göndermektedir. Acil eylem planı üzerinde çalışması ve yerelerde örgütsel çalışmaları yürütmesi gereken sendika yönetiminin, şube başkanlarını tatile götürmesi, oldukça düşündürücüdür. Bu ortamda, tatile giden şube başkanlarının vurdum duymazlığı da son derece önemlidir.

⁹ Şeker Pancarı üretimine dönük uygulamaya alınan politikalarla karşı sürdürülen yasal mücadeleler Şeker-İş Sendikası üzerinden yürütülmektedir. Fakat, sendika, işten atılan şeker işçilerine dönük bir programdan özenle uzak durmaktadır. Tezat şudur ki işten atan işveren de Panko Birliktir. Aynı şekilde sendikal örgütlenme çalışmaları, hiç yürütülmemekte, olanı ise Panko Birliğe ait fabrikalardan uzak tutulmaktadır. Panko Üst Birliğinin yasal bürosu olarak hizmet veren sendika, son derece çelişkili bir yol izlerken, Panko birlik hükümete yakın durarak, hükümete açıktan cephe almaktan kaçınmaktadır.

Burada, pancar tarımının ciddi şekilde daralmasında önemli bir yeri olan, üç ayaklı bir modelden bahsedeceğiz. Bunlardan ilki, neo-liberal ekseninde dünya ekonomisinin temel oyuncularının ve finans kuruluşlarının açıktan boyunduruğuna girmiş bir ekonomik yönetimdir. Tüm yönleri ile bu etken, yani hükümet, sistemin kurtuluşunun, devletin ekonomiden -ama regülatif yönü hariç- çekilmesinde gören bir anlayış sergiler. Bu etken, aslen, diğer iki etkenden çok daha az tehlikelidir. Diğer iki etkeni daha tehlikeli hale getiren olgu, bu örgütlerin aslen üyelerinin çıkarını temsil için kurulmuş olmalarıdır. Temsiliyet, ortak payda üzerinden örgütlenen yapılarda bir meşruiyet getirir. Bu meşruiyet de, yerelde söz konusu olan tüm hareketlerde belirleyici bir inisiyatif elinde tutar.

2006 yılında yürürlüğe konulmaya çalışılan şeker fabrikalarının özelleştirme süreci göstermiştir ki, bu temsiliyet dahilinde, özelleştirme karşıtı mücadelenin yıpratılmasındaki diğer önemli iki unsur, Pancar Ekicileri Kooperatifleri Üst Birliği ve bu birliğin taşeronluğunu üstlenen Şeker-İş Sendikası olmuştur. Bu iki örgüt, özelleştirmeyi üyeleri nezdinde meşrulaştırarak, temel sorun üzerindeki tartışmaları ortadan kaldırmakta ve özelleştirmenin **daha fazla pancar üretimi** ve **daha fazla gelir** getireceği inancını dolaylı ve dolaysız olarak pompalamaktadır¹⁰. Dolayısı ile toplumda bireysel çıkarların kaşınması yolu ile mesele, “bir fabrikanın meselesi” haline getirilerek, üyelerin “diğer fabrikaların yükünden kurtulmayı düşünmesi” noktasına indirgenmiştir. Hiç kuşkusuz bu, şeker sorunun ülkemiz açısından ne anlama geldiğini ve sistem göçtüğünde tek başlarına hiç bir işçinin, çiftçinin, sendikanın veya birliğin ayakta kalamayacağını bireylerin idrak etmeleri önünde bir engel teşkil etmektedirler. Bu, birinci etkenden son derece daha tahripkardır ve süreklidir. Karşı duruşun, sosyal ve ekonomik anlamını tamamı ile bilinçli olarak ya bir grubun veya bir bölgenin lehine ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Birliği, bölgesel eşitsizlikleri körükleyen hizipçi bir konuma, sendikayı da statükocu bir yapıya doğru evirmektedir.

Kırsal Çözülme ve Tarımsal Üretimin Tasfiyesi

Sektör ile ekonomik ve sosyal anlamda ilişkide bulunan grupların başında kırsal kesimde pancar üretimi yapan grup gelmektedir. Pancar üretimi yapanların tamamını köylü olarak ele almamak gerekmektedir. Bir kısım üretici, kırsal ve kentsel alanlarda aynı anda hayatlarını devam ettirebilirler. Dolayısıyla burada sorunu, köylülüğün tasfiyesinden öte, kırsal yapının ve tarımsal üretimin tasfiyesi olarak ele alacağız.

Kırsal alandaki pancar üreten işgücünün ve nüfusun çözülmesi ile ilgili ortaya çıkan göç üzerine doğrudan bir çalışma mevcut değildir. Organik bir ilişkisi olmamasına rağmen, pancar üreten bölgelerden son nüfus sayımında tespit edilen göç miktarlarına bakarak, olası tasfiye sürecinde, kırsal alandaki eğilime bakılabilir¹¹. Burada, sadece TŞFAŞ ve Panko Birlik tarafından tutulan pancar üreticilerinin sayıları, hasat alanı, ve toplam üretim verileri değerlendirmeye alınacaktır.

Bu verilere göre, 1997 yılından 2007 yılına kadar, pancar ekim alanlarının 382 bin Hektardan, 155 bin hektara gerilediği görülmektedir (Ünal and Yıldırım 2007). Ülke genelindeki toplam

¹⁰ Güney ve Güney Batı Pancar Kooperatiflerinin, özelleştirme sürecindeki beyanatları, daha fazla pancar ekileceği yönündedir. Aynı şekilde Şeker-İş Sendikası Genel Başkanı İsa Gök'ün Ilgın mitinginde yaptığı konuşma da hem pancar üreticisi hemde işçinin daha fazla kazanacağı yönünde olmuştur.

¹¹ Bu rakamlar, özellikle pancar üreten bölgelerde üretim daralmaları olduğunu ve bu bölgelerden şehir merkezlerine doğru bir göçün tetiklendiğini göstermektedir. Pancar üretiminin dolaylı ve dolaysız katkıları bilinmektedir. Dolayısı ile pancar üretimi daralması ile kırsal yapının tasfiyesi arasında çok önemli bir bağ mevcuttur.

üretilen pancar miktarına bakıldığı zaman, burada da yaklaşık % 55 bir daralmanın var olduğunu görürüz. 1997 kampanyasında yaklaşık 15 milyon ton olan şeker pancarı üretimi, 2001 krizinde 10 milyonun altına inmiş, özelleştirme öncesi yıpratma içerisinde ise 6.8 milyon tona gerilemiştir. Toplam pancar üretimindeki ani düşüş, sektörde sözleşmeli üretim yapan çiftçi sayısının da radikal bir şekilde azalmasına yol açmıştır. 380 bin civarı olan çiftçi hanesi, on yıllık süre içerisinde 187.6 bine gerilemiştir. Endüstriyel tarımda, 2.5 milyon şeker tüketimi olan Türkiye’de, çiftçilerin sayısındaki % 50’nin üzerinde azalma, oldukça radikal bir gerilemedir.

Bu düşüşü radikal kılan, sadece kırsal alanda yaklaşık 1 milyona yakın insanın (187.510 hane x 5 kişi) pancar üretiminden yoksun kalması değildir. Bu düşüşün coğrafi dağılımına bakıldığında, ülkemizdeki kırsal çözümlenin ekonomik tahriplerin yanı sıra sosyal tahriplerinin de son derece yüksek olduğu görülecektir. Bu tahripleri kavrayabilmek ve tahripleri, “PANKO Birliğin KONYA Birlikleşmesi” ile ilintilendirebilmek için, fabrikaların bulunduğu bölgelerdeki değişimlere bakmak lazım. Bu, iki açıdan önemlidir. Birincisi, kalkınma ve sürdürülebilir sosyal ve ekonomik hayatın coğrafi olarak gelişmiş-gelişmemiş eksenindeki kutuplaşması ortaya çıkacaktır. Gelişmemişlik kriteri de doğu bölgesinin sosyo-ekonomik ve politik dinamikleri kadar önem arz etmektedir. Diğeri ise, bu tahripler, son dönem Panko Birlik yönetiminin bölgesel olarak neden oldukları sermaye birikimi dengesizliklerini ortaya çıkaracaktır. Bu bölgesel sermaye birikimi, diğer bölge kırsallarında sosyal ve ekonomik hayatın sürdürülebilirliği açısından son derece yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. İddiamız şu ki, şeker sanayisinin hızla tasfiyesi sonucu, batıdan doğuya, Orta Anadolu’dan kuzeye gelişmemiş ve gelişmeye sosyo-politik olarak ihtiyaç duyulan bölgelerin temel omurgası olan ekonomik döngü hızla tahrip edilecektir.

Bu anlamda, ele alınması gereken önemli illerin başında kuzey batı ekseninde Alpullu, Edirne, Kırklareli, ve Tekirdağ, batı bölgesinde Afyon, Kuzey Anadolu Bölgesinde Samsun, Sinop, Çarşamba ve civarı, doğu ekseninde Kahramanmaraş, Kars, Ağrı, Iğdır, Muş ve civarı gelmektedir. Örneğin, Alpullu özelinde üretilen pancar miktarı, 2000-2005 yıllarında %50 oranında bir gerileme göstermiştir. Bölge ekonomisinde şeker üretimi ve pancar tarımı üzerinden yaratılan artı değer %50 azalış gösterirken, pancar tarımı üretiminden faydalanan hane sayısının da hızla azaldığını görüyoruz. Bölgede üretim yapan çiftçi hane sayısı son on yılda %67 gerileme göstermiş ve ekilen alanlar da %57 daralmıştır. Afyon eksenli işlenen toplam pancarın son on yıl içerisinde %55 oranda gerilediği görülmektedir. Son on yıl içerisinde sanayiye dönük tarımdan dışlanan üretici hane sayısı %42 artış göstermiştir. Kuzey Anadolu Bölgesinde, tarımsal üretim içerisindeki değer payının (%14) olmasına rağmen (Kıymaz 2002), pancar üretiminin hızla tavsiye edildiğini görüyoruz. 97-00 döneminde toplam üretilen pancar miktarındaki gerilemenin %4 gibi çok düşük oranda olduğu fark edilmektedir. Özellikle dönemin hükümetinin siyasi kararlarla pancar üretimine sınır getirmediği 1998 öncesi ve kotanın konulduğu 1998 sonrası dönem içerisinde bile, toplam üretilen pancar miktarında değişim anlamlı olmamıştır.

Doğu bölgesindeki tarımsal daralma, gerek bölgenin sosyo-ekonomik dengesi gerekse ekonomi-politik boyutu göz önüne alındığında, ülkemiz açısından son derece anlamlı gözükmemektedir. 1997-2006 dönemi ele alındığında, Elbistan yöresinde pancar ekimi için sözleşmeli tarım yapan üretici hane sayısı, 13.4 bin’den, 5.9 bine gerilemiştir. Bu gerileme yüzdesinin (% 56) ülke genelindeki gerileme yüzdesinden (% 47) çok daha fazla olduğu göze çarpmaktadır (Ünal and Tuğrul 2008). Benzer şekilde pancar üretici oranlarındaki düşüşün %50 gibi bir oranla en yüksek sıralarda görüldüğü doğu illerimizden birisi de, Kars’tır. Kars şeker fabrikasında işlenen pancarın on yıllık süreç içerisinde %25 gerilediği görülecektir.

Kars şeker fabrikasının işlediği toplam pancar miktarı 2000-2007 arasında %43 gerilemiştir. Aynı dönem içerisinde, bölgede üretilen şeker miktarının ise %50'nin üzerinde bir gerilemesi söz konusudur. Dolayısı ile, bölgede en büyük istihdam ve kırsal alana dönük artı değer yaratan en önemli sanayi, özelleştirme programı süresince küçültülerek, bu gün kendi varlığını sürdüremez hale gelmiştir (Kıymaz 2002).¹² Iğdır bölgesinde yapılan pancar tarımı ve şeker üretimine bakıldığında ise, genel olarak daralmanın %50'ye yaklaştığını söyleyebiliyoruz. Bölgede son on yıldır pancar tarımı ile hane bütçesine ekonomik katkı sağlayan nüfusun %34 tasviye edildiği görülmektedir. Bölge ekonomisinin en önemli ve tek istihdam ve artı değer yaratan kamu kuruluşu, bu gün zarar etmenin eşiğine getirilerek, bölgede pancar tarımı ile uğraşan üreticilerin %34'ünü gözden çıkararak, sosyal hayatın sürdürülebilirliğine ekonomik anlamda çok büyük bir darbe vurulmuştur.

Burada, asıl söz konusu olan tahrip, 1997-2006 dönemi ile özelleştirme program dönemi (2000-2006) kıyaslandığında ortaya çıkmaktadır (Ünal 2008)¹³. Örneğin, Alpullu bölgesinde, toplam ekilen pancar miktarında gerileme oranı 1997-2000 döneminde %37 iken, özelleştirme program döneminde %51 olmuştur. Aynı şekilde, toplam üretilen şeker miktarı, son on yılda %37 gerilerken, özelleştirme program sonrasında gerileme %54'e yükselmiştir. Afyon civarında, özelleştirme program döneminde gerileme toplam şeker üretiminde %57'ye pancar üretiminde ise %54'e ulaşmıştır. 00-07 döneminde çiftçi hane sayısındaki gerileme %150 artarak %33'e ulaşmıştır. Kuzeyde Samsun ve civarında, özelleştirme programının devreye girmesi ile birlikte, toplam üretilen pancar miktarı, %37 gerileyerek 197 bin tona gelmiştir. Bu değişim, son on yıllık bölgede görülen gerileme oranının (%39) en önemli bileşenidir. 97-00 döneminde %5 olan şeker üretim daralması, 00-07 döneminde %42'nin üzerine çıkmıştır.

Ülke ekonomisi ve politikası için önem arz eden doğu aksı ele alındığında çok daha tahripkâr sonuçlar göze çarpmaktadır. Elbistan merkezli pancar tarımında, özelleştirme süreci içerisinde, 2000-2005 döneminde, %33 oranında ciddi bir düşüş görülmektedir. 00-06 döneminde, işlenen pancar miktarı ve üretilen şeker miktarındaki düşüşün %50'nin üzerine çıkması, bölge ekonomisine şeker ve pancar üretiminin katkısının otomatik olarak bıçak sırtı gibi kesildiğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda pancar tarımı ile uğraşan hane sayısının da özelleştirme programı süresince % 44 gerilemesi, bölge ekonomisinde yaratılan artı değerden faydalanan çiftçi hane sayısının hızla düştüğü anlamına gelmektedir. Ağrı'da da özelleştirme program döneminde, işlenen pancarın %45'in üzerinde azaldığı görülecektir. Aynı dönemde, pancar eken çiftçi sayısının ise, %27 azaldığı tespit edilmektedir. Muş ve civarında ise, özelleştirme program dönemi ile birlikte, %43 pancar üretim daralması görülmüştür.

Pancar üretimine dair söz konusu veriler daha da genişletilerek, doğuda Erzurum, Turhal ve Erzincan, batıda ise Susurluk ve Burdur gibi bölgeler de ele alındığında çok yakın sonuçlarla karşılaşılmaktadır.

TŞFAŞ bünyesinde hizmet veren fabrikalar ve bu fabrikalara hammadde sağlayan pancar bölgeleri göz önüne alındığında, ülkemizde pancar ekim alanlarının son on yılda hızla daraldığını ve pancar üretiminin %41 gerilediğini dolayısı ile de toplam şeker üretim miktarının %42 gerilediğini görmekteyiz. Bu gerilemenin ise daha çok 2000 yılları sonrasına rast gelmesi, özelleştirmenin fiili anlamda gerçekleşmeden, program kapsamında potansiyel olarak sistemin gerilemesine ve kısa bir sürede top yekün sistemin kendi kendisine yok

¹² Kapasite daralmalarının maliyeti hızla yukarı yönde artırdığı bilinmektedir.

¹³ Bu konuda detaylı bilgi, Tarım Ekonomisi Dergisi'nin <http://www.tarekoder.org/topic.asp?topic=325:0> adresinden alınabilir.

olmasına neden olduğunu göstermektedir. Özellikle özelleştirme program dönemi olarak ele alınan 00-06 yılları arasında, daha önce %15 olarak görülen pancar ekim alanları daralması %40'a yükselmiştir. İşlenen pancar ise 97-00 döneminde %1 artma gösterirken, bu dönemde %42'ye gerilemiştir. Şeker üretiminde de özelleştirme dönemi sonrası daralma son on yıllık daralmadan 3 puan daha fazla olmuştur.

Konya Birlik Kerameti: Kooperatifçiliğin Arka Bahçesinde Kapitalist Sermaye Birikimi

Pancar ekiminde ve şeker üretiminde söz konusu daralmaların temel nedenlerinin neler olduğuna¹⁴ ve söz konusu nedenlerin geri dönüşte nelere etki ettiklerine bakmak bizi, masumane bir zorunluluk olarak başlayan PANKO Birlik örgütlenmesinin son on yılda ortaya çıkan kapitalistleşmesine ve bölgesel kapitalizasyonuna götürecektir.

Burada birinci tespitimiz, Üst Birlik olarak Panko Birlik'in ülke çıkarına bir politika belirleyemediğidir¹⁵. İkinci durum ise, farklı yerelerde örgütlenen Pancar Ekiciler Kooperatifleri ile Üst Birlik olan Panko Birlik arasındaki organik bağların kopması ve sistemin bölgesel eşitsizliklerle fiili anlamda etkisizleştirilmiş olmasıdır. Bu bölgesel eşitsizliklerin, **kooperatifçilik** adı altında kapitalist sermaye birikimini ve pastadan alınan payın bireysel¹⁶/bölgesel anlamda güç dengelerini bir bölge lehine artırdığını, dolayısı ile de sistemin resmi olarak olmasa bile fiili anlamda kendi kendisini hızla yok etmeye başladığını görüyoruz.

Burada inceleyeceğimiz durum, politik güç dengelerin Üst Birlik anlamında hızla kooperatifçilik yapısını işlevsizleştirilmesi ve bölgesel anlamda sermaye birikimlerindeki farklılaşmayı derinleştirerek temsiliyet krizine yol açmasıdır.

2000'li yıllar itibarı ile hızla ortaya çıkan yönetsel farklılaşma, birinci elden siyasi ağırlık ile kendisini göstermektedir. Özellikle 2001 Şeker Kanunu ile yürürlüğe giren Şeker Kurumunun "Kanun ve ilgili diğer mevzuatın uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek, sonuçlandırmak, Kanunda verilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yapmak için "Bağımsız İdari Otorite" statüsünde, Kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere" kurulduğu iddiasının aksine, Şeker Kurulu'nun oluşum şekli ile bölgesel anlamda Pancar Ekicilerinin farklı temsil edildiğini görüyoruz. Kurulda Üst Birlik olan Panko Birlik, resmi anlamda Yönetim Kurulu Başkanlığı nezdinde temsil edilirken, fiili anlamda bu temsiliyet Konya Ekiciler Kooperatifi adına eşitlenmektedir. Öte yandan, hem resmi hem de fiili anlamda Sakaroz Kökenli Şeker üreticilerinin temsiliyeti ise yine Konya Ekiciler Kooperatifinin en büyük hissedarı olduğu Konya Şeker adına yapılmıştır. Kurulda, Şeker-İş Sendikasının temsil edilmemesi, sendikanın vizyon eksikliği ve mücadele yetersizliğine bağlanabilirken, Konya grubunun tüm temsiliyeti fiili anlamda elinde bulundurması, bölgesel güç dengelerinin ve sermaye birikimlerinin de önünü hızla açmaktadır. Bu ekonomi-politik ekseninde, devlete karşı kotalar nedeni ile Panko Birlik'in

¹⁴ Nedenler arasında, kuraklıkla ilgili tartışmalara burada yer verilmeyecektir. Bunun nedeni, kuraklık ile ilintili daralmaların 2006 yıllarını takiben başlamış olmasıdır.

¹⁵ Pancar fiyatlarının açıklanmasının ardından, Birlik bir ilanla bu durumdan rahatsız olduğunu belirtmiş ve meydanlara ineceği tehdidinde bulunmuştur. Bu tepkinin "bir ilanlık" oluşu ve tehdidin takip edilmemesi veya uygulanmaması, birliğin bu konuda "günah savdığını" göstermektedir. Öte yandan, açıklanan düşük pancar alım fiyatı, Panko Birlik içerisinde kapitalist sermaye konumuna gelen Güney ve Güney Batı eksenindeki fabrikaları daha da mutlu etmiştir.

¹⁶ Çumra Şeker Fabrikasının ortakları arasında "diğerleri" diye belirtilen hisselerin kimlere ait olduğu açıklanmamaktadır. Bu hisselerin Panko Birlik yönetimdeki kişilere ait olması durumunda, söz konusu iddiamız, söylenebilecek sözler konusunda oldukça geride kalacaktır.

başlatması gereken yasal mücadelenin Şeker-İş'e devredilmesi, bir taraftan sendikayı bu ekonomi politiğin içerisinde taşeron olarak çekerken, diğer taraftan Panko Birliğin fiili anlamda üst birlik yapısının zedelenmesine neden olmuş ve nihai olarak kota kavgası, Güney ve Güney Doğu eksenli Panko Birlik rekabetini gündeme getirmiştir.

Bu ekonomi-politik içerisinde, bölgesel eşitsizliklerin kaynağı olarak çok önemli olan siyasi ilişkiler, Güney-Güney Doğu Bölgesi ile diğer Ekiciler Birliklerinin keskin biçimde ayrışması ve farklılaşması ile devam etmiş ve bir sermaye birikimi ortaya çıkarmıştır. Devamında, bu kapitalist sermaye birikimi var olan ekonomi politiği daha da güçlendirmiştir. 2000'li yılların başı itibarı ile Panko Üst Birliği, yeni bir döneme başlamıştır (Konuk 2005). Bu gerçekten doğrudur. Bu süreç içerisinde Güney-ve Güney Doğu ekseninde son derece önemli işler yapılmıştır. Bu dönem, Güney bölgesinin daha fazla ön plana çıkarılması ve maddi öz kaynakların kapitalist birikim sürecine son derece hızlı yansıtılması anlamına gelmiştir. Bir başka deyişle, Panko Üst Birliğinin resmi anlamda, Güney Ekiciler Birliğinin ise fiili anlamda bir varlığı ve gelişimi söz konusu olmuştur. Tüm ülke genelinde Panko Birlik, Güney Pancar Ekicilerinin sermaye artırımını için, müşteri haline getirilmiştir¹⁷. Konya Ekiciler Birliğinin sermaye birikim sarmalını %1234, karlılık oranını ise %1193 artırması, başka türlü açıklanamaz (Konuk 2005:23). Konya Şeker Fabrikası ise, kapitalist üretim tarihinin en görülmedik sermaye büyümesini, %7000, yaşamıştır. Keza fabrikanın karlılığı aynı şekilde, %31 binden fazla artırılmıştır (a.g.e). Bölgesel eşitsizlik tezimizi güçlendiren durum, bu meta ve sermaye yaratılışı içerisinde kapitalist sermaye birikiminin Panko Üst Birliği lehine değil, Birlik içerisindeki münferit kooperatiflerin lehine olmasıdır.

Söz konusu bölgesel eşitsizlikler, ülke genelinde sadece pancar üreticileri ile de sınırlı değildir. Bu sorun, aynı zamanda Şeker-İş Sendikasının tabanındaki örgütlenmeyi de ortadan kaldırmaktadır. Konya Birlik taşeronluğu yaparak özelleştirmeyi savunan bir sendikacılık, kendi örgütlü olduğu yerlerin %85'inde bulunan işçilerin işlerinden tasfiye edilmelerinin de alt yapısını oluşturmaktadır. Özellikle, pancar üretimine endeksli şeker üretiminin bölgesel olarak farklılaşması, zorunlu olarak sendikal örgütlenmeyi de bölgeselleştirmekte ama aynı zamanda daraltmaktadır. Bu daralma, sendikayı, daha sorumsuz davranmaya ve statükoyu korumaya dönük daha sert reflekslere sürüklemektedir¹⁸. Dolayısıyla, sendika bir taraftan kendi varlığını ve iktidarını koruma savaşı verirken, işlevlerinden de hızla uzaklaşmaktadır. Birliğin uyguladığı bölgesel farklılaşma politikaları ise, hali hazırda Türkiye genelinde bir Panko Birliğin hızla erimesine ve yerini Güney Pancar Ekicileri Kooperatifinin almasına neden olmaktadır.

---

¹⁷ ortaya çıkan sermaye yapısı ve verilen hizmetler sadece şeker ile sınırlı değildir. Pancar motorundan, gübreye, sulama sistemlerinden traktör parçalarına ve en önemlisi zirai donatım aletlerine kadar köylünün ihtiyacı olan bir çok ürünün pazarlanması gündeme gelmiştir ve bu yerel birlik mağazalar zinciri üzerinden yapılmaktadır. Bu konuda sağlıklı veri elde edilemediği için, ileri düzeyde bir tartışma oluşturulamamaktadır.

¹⁸ Kendi çizgisinde olmayan şubelerin tasviyesi, kendine yakın şubelerin ise profesyonelleştirilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

REFERANSLAR

Kıymaz, Taylan. 2002. Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiyenin Konumu. Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Enstitüsü, Ankara.

Konuk, Recep. 2005. Kaçak Şekere Dur Demeli. *Yankı*, 2005, 20-25.

Ünal, Bayram. 2008. Türkiye Şeker Sektöründe Özelleştirme Sürecinde Örgütsel Sapmalar. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 13 (1):1-10.

Ünal, Bayram, ve Celal Tuğrul. 2008. Küresel ve Yerel Çatışmasında Tarımsal Üretim: Şeker ve Şeker Pancarı Örneği. İçinde *Küreselleşme ve Türkiye*, derleme M. Talas. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Ünal, Bayram, ve Yavuz Yıldırım. 2007. 2006 Yılı Şekerde Özelleştirme Süreci. İçinde *2006 Almanak*, derleme SAV. İstanbul: SAV.

"TÜTÜN ÜZERİNE BİR BAKIŞ"

Tülay ÖZERMAN
Tek Gıda-İş

Sayın Başkan, değerli hocalarım, değerli konuklar, katılımcılar hepinizi saygıyla selamlayarak sözlerime başlamak istiyorum.

Ben Tek Gıda İş Sendikasının temsilcisi olarak buradayım ve uzun bir dönem aşağı yukarı 15 yıldır Tekel'in özelleştirilmesini durdurmak için mücadele veriyoruz. Onun için alanımız tütün ve tekel üzerine.

Konu başlığı tütüne bakış olarak tespit edilmiş ama ben tütüne bakışı, Tekel'in üzerinden gerçekleştirmek istiyorum. Çünkü tütün ve Tekel, Türkiye gerçeğinde birbirinden ayrılmaması gereken iki önemli kavram. Rakamsal verilerin meselenin iç yüzünü anlamada daha çarpıcı sonuçlar getireceğini düşünerek sizlere birtakım tablolar üzerinden açıklama yapmak istiyorum.

Türkiye'de özellikle Tekel'in özelleştirme kapsam ve programına alınmasını da içeren 4733 sayılı Tütün Kanunu'ndan sonra tütün sektöründe çok ciddi bir gerileme yaşandı. Rakamlarla burada görülüyor. 2002 yılında kanun yürürlüğe girmiş. 2007 yılına gelindiğinde toplamda Türkiye'de sözleşmeli tütün üretiminin yüzde 21 civarında bir gerileme kaydettiğini görüyoruz.

Bölgeler nezdinde bakarsak olaya, -ki Türkiye'de 5 bölgede bu tütün ekiciliği yapılmakta-yine her bir bölgede ciddi oranlarda üretim rakamlarında gerileme kaydedildiğini tespit ediyoruz. Yalnız sözleşmeli üretim verilerine bakıldığında rakam biraz daha yüksek görülebilir, aslında alım verileri, tütün piyasasındaki gelişmeleri daha gerçekçi biçimde bize yansıtıyor. Çünkü 117 bin gibi görünen sözleşmeli tütün üretimi aslında alıma dönüştüğünde 98 bine düşmüş oluyor. 2007 yılında Türkiye, tarihinde ilk defa, yıllık tütün üretimini 100 bin tonun altına düşürmüştü. 4733 sayılı kanunun bize getirdiği sonuçlardan bir tanesi de bu. Ve ilginç bir şekilde tütün üretimindeki daralmanın daha çok kaliteli tütün dediğimiz ihraç kabiliyeti olan bölgelerde azaldığını görüyoruz ve sadece iç tüketimde kullanılan Doğu ve Güneydoğu tütününde ise yine küçük de olsa bir artış olduğunu tespit ediyoruz.

Yine gerilemeyi tütün ekicisi sayısından da tespit etmek mümkün. 2002'de 406 bin tütün ekicisi varken, 2007'ye geldiğimizde bu rakam 207 bine düşmüş vaziyette.

Bu gerilemenin nedenleri nedir diye baktığımızda, Tekel ile bağlantı noktası esas burada önem kazanıyor. Tekel'in özelleştirme kapsam ve programına alınması, tütünde desteklemenin kaldırılması, Tekel'in alımlarını çok ciddi oranlarda daraltması, sözleşmeli üreticilik sistemi, artan maliyetler, tütündeki gerilemenin en önemli nedenleri.

Yalnız tabi ki tütüncülüğün Türkiye için çok önemli bir konumu var. Onu ortaya koymadan konuya devam etmek herhalde eksiklik olacaktır. Tütün, buradaki pek çok arkadaşın benden daha yetkin biçimde bildiği gibi yoksul toprakların, yoksul ekicilerin ürünü. Dolayısıyla önemli bir kesim için sosyo-ekonomik açıdan çok önemli bir gelir kaynağı teşkil ediyor.

Tekel'in özelleştirme kapsamına alınmasından sonraki sürece paralel olarak tütünün de gerilemesi sonucunda, Tekel ile birlikte tütüncünün de geleceğini kaybetme riski ortaya çıkıyor.

Şimdi Tekel ile ilişkisini değerlendirmeden önce özelleştirme kapsam ve programına alınmasından itibaren Tekel nereden nereye geldi, ona da şöyle bir göz atacak olursak, bu süreç 2001 yılında başlıyor. Özelleştirme programına alınmadan önce Tekel sigara piyasasında yaklaşık yüzde 70'ler civarında neredeyse istikrar kazanmış. - ki 1993'ten itibaren yabancı firmalar Türkiye'de üretime geçmiştir- Ona rağmen son 5 yılını Tekel piyasanın hakim firması olarak götürmeyi başarmışken, 2001'den itibaren, yani özelleştirme kapsamına alınmasından itibaren adeta bir çöküş programı içerisine sokuluyor. Rakamlarla bunu çok net bir şekilde görmek mümkün. 2001'te 70'e yakın diyebileceğimiz, 68.63 olan rakam, 2006'ya geldiğinde 32'ye düşüyor, 2007 için bu rakamın çok kesin rakamlar açıklanmamakla birlikte 27-28'ler civarına düştüğü söyleniyor. Aynı şekilde yabancı şirketlerin payları da piyasada büyüyor.

Tekelin sigara satışlarında blended dediğimiz Amerikan harmanlı ile şark tipi tütünden yapılan sigaraları da değerlendirecek olursak , yine 2001'de Amerikan harmanlı sigaralarda 30 bin ton olan sigara satışları, 2007'nin 9 aylık verilerine göre (benim hesapladığım tahmini rakam) 22 bin tona iniyor, en acı tarafı da o yıllarda 46 bin ton civarında olan tamamen yerli tütünden imal edilmiş olan sigara satışı maalesef bugün 10.300 tona düşmüş durumda. Yani şöyle bir hesapça piyasanın yaklaşık yüzde 8'i gibi bir orana gerilemiş durumda. Tabi ki bu tablo tütüncülükteki gerilemenin sonucu olarak yansıyor.

Bu tablo neyi gösteriyor? İki vahim gelişmeye işaret ediyor. 6 yıl içerisinde Tekel -ki yıllar boyu Türkiye'nin ilk üçünde yer almış bir kuruluştur-, 6 yıl gibi kısa bir sürede adeta tüketiliyor, eritiliyor. 2001 yılında yerli sigaralar piyasada yüzde 41 gibi bir oranda yer tutarken, bugün yüzde 10'un bile altına düşmüş olmakla yerli tütünden imal edilen sigara piyasasının da sonu geliyor.

Peki Tekel nasıl oldu da bu hale geldi, süreç içerisinde? Tabi işletmenin kendi iç işleyişindeki birtakım problemler bunun içerisinde hiç etkili değildir demek yanlış olur. Pazarlama sisteminde ciddi aksaklıklar var Tekel'in. Bu YDK raporlarında zaten ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor. Ama bize göre en önemli sorun, kasıtlı olarak eskitilmesi, yatırımsızlık sorunu. Tekel 2002'den 2005 yılı sonuna kadar hatta 2006'ya kadar yatırım talepleri yapmasına rağmen, sürekli bu talepleri erteleniyor, reddediliyor. Halbuki (küçük bir örnek olsun diye bu rakamı veriyorum) 2002'de yapması gereken, talep ettiği yatırım 59 trilyon gibi bir rakam ifade ederken, (ki Tekel'in tüm pazar kaybını karşılayıp hatta öne bile geçebileceği, sert paket ve kutulu imalat makineleri yatırımındır) 2002'deki net karı 188 trilyon lira olan Tekel'e, yatırım izni çıkmıyor. Görüleceği gibi Tekel net karı ile rahatlıkla bu yatırımı karşılayabilecekken, yatırımları sürekli olarak erteleniyor. Bizim sendika olarak ısrarlı taleplerimize de kulak tıkıyor. Yani Tekel aslında bir şekilde isteyerek, bilerek bu noktaya getirilmiş oluyor.

Bir başka etki fiyatlama. Fiyatlama konusunda da çok ciddi yanlışlıklar yapıldı. Bilinen üçte birlik makas yabancı aynı segmentteki ürünlerle üçte birlik makas, fiyat oranı, hiçbir zaman kollanmadı. Vergilemede yine Türk tütününün aleyhine 2004'ten beri çok ciddi bir hata yapılıyor. Hem Hazine'nin ciddi bir gelir kaybı söz konusu, hem de bundan dolayı Türk tütününden imal edilen sigaralarda çok önemli bir pazar kaybı ortaya çıkıyor. Ama bütün

bunlar Tekel'in bu gerilemesi, Türk tütüncülüğünün de geleceği açısından çok kritik bir rol ortaya çıkartıyor.

Tekel tütüncülük için niye önemli diye baktığımızda; bir defa alıcı kimliği ile çok önemli bir kurum. Çok önemli bir başka özelliği daha var. Hiçbir alıcısı olmayan Doğu ve Güneydoğu tütünlerinin tek alıcısı.. Özel sektör sadece geçen sene 200 kilo civarında alım yapmıştır, o da tarihinde ilktir. Tekel, ürün fiyatını tanzim konusunda önemli bir rol oynar ve üretici de paralarını alabilme noktasında sadece Tekel'e güvenir.

Bu tabloyu da Tekel'in bölgeler bazında yaptığı alımları, bu alımlarla o bölgelere aktardığı kaynağı göstermesi açısından karşınıza getiriyorum. 2007 yılında 147 milyon YTL civarında bir alım yapmış Tekel. Bu alım ne ifade ediyor? Orada da gene özellikle biz konuyu Doğu ve Güneydoğu Anadolu tütüncülüğü noktasında daha fazla hassasiyetle gündeme getiriyoruz. Çünkü bölgenin bugün bilinen sosyo-ekonomik problemleri, kritik siyasal ortamı karşısında 109 bin civarında bir ekicinin Tekel'in piyasadan çekilmesi veya özelleştirilmesi ile birlikte tamamen tütün ekemez ve hiçbir şey üretemez hale gelmesinin yaratacağı çok ciddi bir sosyo-ekonomik problem çıkacak ortaya. O nedenle de özellikle bu konunun üzerinde duruyoruz. Ve sadece tütün alım bedeli olarak değil, oradaki işletmeleriyle de Tekel önemli bir miktarda buraya para aktarıyor, kaynak aktarıyor. Bizim hesaplarımıza göre Doğu ve Güneydoğu'ya sadece 2007 için söylüyorum bunu, 185.7 milyon YTL'lik bir kaynak aktarımı söz konusu.

Bu noktada Tekel'in özelleştirilmesi konusunu yetkililerin, özelleştirmeye karar veren iradenin, Türkiye'nin hâlihazırda içinde bulunduğu işsizlik, sosyo-ekonomik durum noktasından çok dikkatle değerlendirmesi gerektiğine inanıyoruz. Çünkü 39 tane işyeri var Tekel'in şu anda ve bunların 20 tanesi fabrika ve işletme düzeyinde işyerleri. 6 tanesi sigara fabrikası kalanları da yaprak tütün işletmeleri. Sigara fabrikalarını, sigara üretim işini devrettikleri anda yaprak tütün işletmeleri en fazla 2 sene dayanacaktır. Onlar da tasfiye edilecektir.

KİT'lerin kuruluş amaç ve felsefeleri noktasından bakıldığında Tekel gerçekten de bu amaca uygun bir vazife ifa ediyor ve araştırma yaptığımızda 20 tane işletmesinden 10 tanesinin kalkınmada 1. derece öncelikli iller içerisinde yer aldığını görüyoruz. Ve ilginç karşılaştırmalar olabileceği düşüncesiyle şu tabloyu karşınıza getiriyorum. Tabloya baktığımız zaman bu illerin hepsinin sosyo-ekonomik gelişmişlik sırası açısından 32'inin üzerinde hatta en son sıralarda yer alan iller olduğunu görüyoruz. Ve buralarda hemen hemen tek sınai işletme, en ağırlıklı ya da en büyük sınai işletme Tekel'in işletmeleri. Bu iller aynı zamanda çok ciddi göç veren iller. Ve bütün bu illerin yatırım teşvikleri içerisinde toplam olarak aldıkları pay yüzde 3.5. Tekel bu illerde ortadan kalktığı takdirde zaten yatırımsız, zaten işsiz, zaten ekonomik sorunlarla boğuşan bu illerimizin, bu bölgelerimizin tamamıyla yoksulluk ve göç problemiyle boğuşacaklarını görmek için de herhalde kahin olmak gerekmiyor.

O nedenle özelleştirme konusunun, hele hele Türkiye'nin bugün içinde yaşadığı koşullar açısından bakılırsa, derhal ve derhal Tekel açısından gündemden kaldırılması gerektiğini kanaatini taşıyoruz ve çok ciddi bir şekilde bu konunun tekrar gözden geçirilmesi, bırakın tasfiye etmeyi, özkerleştirerek Tekel'in hayatiyetini sürdürmesinin, o bölgelerin işsizlik sorununun çözümü açısından çok çok büyük önemi olduğuna inanıyoruz.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Sağ olun.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Korkut BORATAV: Sayın katılımcılar, bildirimleri zamanı iyi kullanarak dinledik. Şimdi 20 dakika kadar salondan soru ve katkılar alabiliyoruz. Arkadaşlarım da bunlara yanıt verip, son değerlendirmelerini yapacaklar. Buyurun efendim.

Haydar POLAT (Tütün Eksperi): Merhabalar, benim mesleğim dolayısıyla yıllardır tütünün içerisindeyiz. Benim sorum ve eleştirim daha çok sendikal ilişkilere yönelik olacak. Bu özelleştirme süreci yeni başlamadı, 1986 yılındaki kanun değişikliğinden sonra süratle, yukarıdan yuvarlanır gibi hızla gitmeye başladı. Bu süreç içerisinde sendikalar uzun bir süre bana göre uyuşuk kaldılar. Yeterince tepki göstermediler. Özellikle IMF politikalarının protesto edildiği mitinglere yeterince katılım sağlamadılar. Yapılan şey, mevcut üyelerin gelen aidatıyla kendilerinin devamını sağlamak şeklinde oldu. Onun dışında üyelerin sayısının azaldığı süreç içerisinde de aidat kesilen saat miktarını artırmak suretiyle gene kendi ekonomilerini devam ettirmek suretiyle bir şekil oluşturdular. Ama asla yeterince ve tutarlı bir tepki oluşmadı. Ziraat odaları da aynı şekilde yani kısmen destek sağladılar ama yeterli bir tepki değildi. En son 2007 yılına gelindiğinde, milyonlarca insanın elinden ekmeği alınmak suretiyle işte 500 bin üreticiden 100 bin üreticiye, yarın da işte 0 üreticiye doğru süratle gitti. Benim eleştirim sadece bu konuda. Bence yeterince tutarlı ve dirençli davranılmadı. Ayrıca teknoloji konusunda sendika mevcut Tekel yönetimlerini veya işyeri yöneticilerini baskı altına almadı. Oysa ki daha gelişmiş teknoloji ile daha iyi bir üretim yapılabilir ve daha verimli hale dönüştürülebilirdi. Teşekkür ederim.

Yakup BOZKURT (Tekel eski Başmüfettişi): Ben şu anda Tarım Bakanlığı'nda çalışıyorum. O bakımdan hem Tekel ile hem tarımla ilgili olarak bilgim var. Tülin Hanımı Tekel'den tanıyorum. Tekel olarak sadece tütünden bahsettiler ama daha önce bir içki tekeli vardı, o önemli bir kaynaktı. İçki tasfiye edildi, bunun Türk ekonomisine katkısı nedir? İçki bugün özelleşmiş değildir, tasfiye edilmiştir. Tekel'in bütün içki fabrikaları kapatılmış durumdadır şu anda. Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Yozgat, Kırıkkale, Ankara, İstanbul, Çanakkale, İzmir içki fabrikaları kapatılmıştır. Buralar yalnız işçi çalıştırmıyor, üreticiden ürün alıyordu. Bunların Türk ekonomisine katkısı nedir?

İkincisi de Türkiye'de KİT'lerin özelleştirilmesi diye bir konu yok. Bunun tarih aşaması vardır ama İzzet Hocam bilir, (İzzet Hocam ile de işletme fakültesinden tanışıyoruz) Türkiye'de vatandaş ile devleti birleştirdi KİT'ler. Osmanlı zamanında vatandaş ile devlet arası kopuktu ve bizde bir söz vardır: Devlet malı deniz, yemeyen domuz. Bu oradan geliyordu, devlet ile vatandaş arası kopuktu. Bu KİT'ler devlet ile vatandaş bir araya getirdi. Cumhuriyeti kuran ekip, vatani destekleyen Anadolu insanıydı. Ayağında çarığı, sırtında urbani olmayan garip tipti. Cumhuriyet kurulduktan sonra, cumhuriyeti kuran ekip, kardeşim ne ekliyor, ne biçiyorsanız, getirin ben satın alacağım dedi. Ve buna göre çayını, tütününü, üzümünü, portakalını, ayçiçeğini aldı ve bunları denize de dökmeyeceği için KİT'leri kurdu. Ekonomik KİT'leri, fabrikaları geliştirdi ve bu şeker pancarı geliştirdi, Sümerbank'ı geliştirdi. Bunlar aynı zamanda değerli elemanlar yetiştirip, piyasaya verdiler. Bugün tekstilin Türkiye'de gelişmesinin temel nedeni Sümerbank'ın yetiştirmiş olduğu elemanlardır. Vatandaşa devamlı mallarını sattıkları için de devletle barışık hale geldiler. Daha dün kadar vatandaş devlete karşı değildi. Bu KİT'ler ortadan kalktığı zaman artık vatandaşın devletle olan bağı da koptu. Yani burada bir özelleştirme yok. Ama bizim hocalarımız da bunu göremiyorlar. Bununla ilgili sizin görüşlerinizi almak istiyorum.

Mehmet Emin ASLAN (Tütün Eksperleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi): 20 yıllık Tekel çalışanıyım. 15 yıl Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü yapmış, şu anda istihdam fazlası personel olarak ilgisiz bir alanda Çevre ve Orman Bakanlığı'nda çalışan bir kardeşinizim. Tekel bizim çatımız ve yuvamızdı... Bugün hala o sevgiyi yüreğimizde taşıyoruz ve onun ayakta kalabilmesi için gereken mücadeleyi inançla sürdürüyoruz. Hep alındığımız bir şey oldu. Tekel sanki bu ülkede ekonomiye yük, tütün bu ülkede ekonomiye yük, sanki bütün sorunların yumağı, biran önce özelleştirilmesi gerekir gibi bir yaklaşım sergilendi. Değerli dostlar bu hiç doğru değil. Biz hep bundan alındık çünkü Tekel var olduğu dönem içerisinde kendisine verilen görevin dışında destekleme görevi de yüklendi. Yani Tekel kendi işletmeciliği dışında devlet iradesinin, politik iradenin ortaya koyduğu alımları yaptı ve bunun için kendisine ödenmesi gereken para ödenmedi. Yıllarca bütün bunlar görev zararı olarak kayda geçirildi. Bugün geldiğimiz noktada tütün hala 100 milyon kilogram yurtdışına satılan ve 500 milyon dolar gelir elde edilen başat bir üründür. Ve bu ürünümüz şu anda Ege'de 50 milyon kilogramlık üretim de içinde olmak üzere ihracatı karşılayamaz noktaya gelmiştir. Türk çiftçisi tarlalarını terk etmiştir. Tekel'in özelleştirilmesi bu süreci biraz daha hızlandıracaktır.

Buralarda özelleştirme karşıtı çok şeyler söylendi. Kapalı mekanlarda söylenmeyen hiçbir söz kalmadı. Bu gökkubbe altında her şey söylendi. Ama bir şey yapılmıyor, buradan bir sonuç çıkartamıyoruz. Bugün bu sonucu çıkartalım, bunu talep ediyorum. Bu mücadeleyi biz ne zaman güçlendirmeliydik ve ne zaman kaybettik? Hani bir hikaye vardır, sarı öküz hikayesi, o ilk sarı öküzü verdiğimiz gün kaybettik. O sarı öküz neydi arkadaşlar? Süt Endüstrisi Kurumu'ydu, Zirai Donatım Kurumu'ydu, Et Balık Kurumu'ydu. Bu dönemde bu sektörde bulunan insanlar olarak mücadelemizi yükseltmedik, bu haklı talebimizi halkın gözü önünde yükselterek, dayanışma içinde maalesef yürütmedik. Haydar arkadaşımızın biraz önce ifade ettiği sendikalara düşen görevler vardı. Zaman zaman bu görevleri üstlenmeye, bugün fabrikalarda belli dirençleri geliştirmeye çalışmış olmakla beraber, bu mücadelenin içinde ziraat odaları birliği maalesef bizi hiç yüreklendirmedi. Biz seçim öncesi, Tütün Eksperleri Derneği olarak tam sayfa basın ilanı çıkmak istedik. Ancak onun altına imza atmaktan bile çekinildiğini gördük. Bugün bu sempozyumun sonunda burada bulunan örgütler ortak bir basın bildirisi yayınlasın. Tekel ihalesinin süresi 26 Şubat'a uzatıldı, muhtemelen gerçekleşeceği söyleniyor. Lütfen ortak bir eylem kararı alalım. Örneğin Ankara'da bir miting düzenleyelim. Herkesi, halkın gözü önünde bu mücadeleyi yükseltmeye davet ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Dr. Nurettin ELBİR (Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan Emekli): Efendim, bu güzel oturumda tütün üzerinde benim kafamda birkaç soru var. O konuya da açıklık getirilirse mutlu olacağım. Bugün global ekonominin hakim olduğu dünyada ve bütün insanlıkta sigara yasağı için toplu bir savaş var. Savaş demek bu sigara yasağının uygulamaya konulması, gelecek nesillerin sağlığının korunması, tütün denilen mahsulün tüketilmesinin azaltılması demektir. Bu demek, iktisattan belli bir süreç içinde uzaklaştırılması demek. Ama gelin görün ki böyle bir durumda Türkiye'de tütün üzerine özelleştirmeye istek var ve buna baskı var. Bu bana göre bir paradoks... Burada işletmeler ve ekonomik kurumlar üzerinde duruluyor. Tütünü üreten fakir köylü, üretici, eğer bu tütün ileride kullanılmayacaksa, ki öyle olması gerekir, ne yapacak? Bu konuda gerek ziraat odaları, gerek Tarım Bakanlığı, gerekse hükümet ve devletin ne gibi bir planları var? Bu esas üzerinde durulmuyor da, sadece özelleştirme konuşuluyor. Evet vahşi kapitalizmin acı bir oyunudur. Bunu dile getirmek yeterli değil. Ne gibi hedefler ortaya koyup, bu hedeflere nasıl ulaşabiliriz, bu konuda ne gibi görüşler vardır, bu hususta açıklama yapılmasını arzu ediyorum. Teşekkürler.

Mahir GÜRBÜZ (Ziraat Mühendisi): Sayın Önder Hocama bir katkıda bulunmak istiyorum. Tarımın sanayi niteliğinde bir üretim haline gelmesinden sonra artık karşılaştırmalı üstünlük yerine mutlak üstünlüğün geçerliği olduğunu söylediler. Yani doğal üretim koşulları benzerse, eşitse girdi ve teknoloji kullanımının verimliliği anlamında sözüne katılıyorum ancak her şeye rağmen özellikle bitkisel üretim halen en gelişmiş ülkelerde bile önemli ölçülerde doğa koşulları ile ilintili. Ortalama yağışı 1000 mm olan bir coğrafya ile ortalama yağışı 250 mm olan bir coğrafya arasında girdi kullanımı, verimliliği anlamında mutlak üstünlükten bahsedemeyiz. Ya da bizim Ege ve Akdeniz kuşağımızda meyve ve sebze üretimi için ciddi bir olanak sayılan ekolojik artılarımız varsa yine de tarımda mukayeseli üstünlükten söz etmek bu anlamda mümkündür. Bunu söylemek istiyorum.

Tekel'in payının yüzde 32'ye düştüğünü söylediniz. İhracattaki şansımız devam ediyor mu? Devam ediyorsa bu üretimi sürdürebilecek miyiz? İkincisi, bu 406 bin aile, 207 bine düşmüş. Bu 200 bin aile neyle uğraşiyor şu anda? Bitkisel üretime devam mı ediyor, koptu mu? Böyle bir araştırmanız var mı? Üçüncüsü, Doğu ve Güneydoğu tütününün sigara sanayinde kullanım yeteneği anlamında çok kaliteli olmadığı iddiası var uzun zamandan beri, acaba devletin alım rolü bir sosyal yardım niteliği mi taşıyor? Dördüncüsü, bu kar işi biraz tartışmalı. Ben o görüşte değilim ama Tekel'in karının büyük ölçüde Tekel vergilerinden kaynaklandığı karşı tezi var ne diyorsunuz? Bir son soru da sayın ÜNAL'a, şeker üretiminde yüzde 44'lük düşüş olduğuna göre iç tüketim nasıl karşılanıyor? Tümüyle tatlandırıcıdan mı, kaçak var mı? Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Teşekkür ederiz. Soru ve katkılar kısmını tamamladık. Aynı sırayla konuşmacılara söz veriyorum. Buyurun.

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER: Sorunuz bana direkt katkı yaptığı için teşekkür ederim efendim. Belirttiğim gibi ben bir ziraatçı olmadığım için detaya inemeyeceğim, ama iklim, vs. koşullardan dolayı farklı yörelerde farklı bitki örtüsü oluşabilir. Bir hayal kuralım, meselâ avokado gibi bir ürün Türkiye'de yetiştirilebiliyor, belki ileride daha farklıları da farklı iklimlerde yetiştirilebilir. Teknoloji bu konuları da bir gün aşar mı, diye düşünüyorum, doğrusu. Ama teşekkür ederim katkınız için.

Şimdi ben Tekel vergisine gelmek istiyorum. Değerli dostum Tülay'a, müsaadeleriyle, bir ufak katkı yapmak istiyorum. Tekel vergileri içki, sigara, alkol üzerine koyulan vergiler dolaylı vergilerdir, yani bunlar özel tüketim vergileridir. Bu vergiler iki sebepten dolayı kullanılır: Bu tür mallara dışsal maliyeti olan mallar denir. Bu tür malları vatandaşlar salt kendi tercihleri doğrultusunda kullanmak durumunda olamazlar, çünkü bu malların tüketimi tüketicilerine yarar oluştururken, aynı anda topluma zarar yıkar. Örneğin, alkollü içki tüketimi veya sigara tüketimi böyledir. Devletin mantığı, üretimi ve tüketimi sosyal boyuta çekmektir. Yani, tütün üretimini, içki üretimini azaltmak gerekiyor, onun için bunlara yüksek vergi koyulmuştur. Bu tür vergilerin ikinci amacı da kamuya gelir sağlamaktır. Ama bazı devletler, bizim devletimiz de dahil, gerekli kaynağı vergi yoluyla sağlayamadığı için, bazen petrole zam yapar, doğalgaza da zam yapar, tütün üzerine zam yapar, ama bu olmasa da onların üzerine yüksek vergi koyulur. Bunlar özel vergilerdir ve bu vergiler doğrudur, ben de katılıyorum buna. Hatta ben sayın hocamın müsaadesini de alarak, 1-2 dakika bir şey söylemek istiyorum.

Tek Gıda-İş Sendikasının eski Genel Başkanı, rahmetli oldu şimdi, bir gün bana çok kızdı. Bir toplantıda tartışırken, Amerikan tütünü ithal etmenin yanlış olduğu konuşuluyordu. Tartışmalarda biraz gerildim ve dedim ki, "Sayın Başkan, niye biz Amerikan tütünü, Türk

tütünü diye tartışıyoruz. Amerikan tütünü ithal edilmesin, Türk tütünü ekelim, bu doğru da, sigara üretim ve tüketiminden vazgeçsek daha iyi olmaz mı? Sendikanın temel görevi kamusal değil midir, insan sağlığını düşünmek zorunda değil miyiz? Tütün ekiyoruz, sigara fabrikaları kuruyoruz, sonra da sigara içmeme kampanyaları başlatıyoruz! Batıda sigara içilmemekte, yasaklar getirildi ve halk bilinçlendi, bu kez bize hücum etmeye başlıyorlar. Biz mücadelemizi başka bir yöne yönlendirsek daha iyi olmaz mı?" Başkan bana çok kızdı, tütün tarımında kaç bin kişinin çalıştığından söz etti. Güzel de, tütün ekmek demek, tütün ekicilerinin yaşam olanaklarına son vermek değil ki, onları başka bir alana yönlendirebileceğimizi ifade ettim. Toplumların eğilimlerinin veya alışkanlıklarının kısa sürede değiştirilmesi olası değildir, ama halka yönelik iktidarlar ve yarı kamusal kuruluşlar bu yönde çaba harcayabilir ve sonuçta, uzun dönemde de olsa, başarı sağlanabilir, kanaatindeyim. Teşekkür ederim!

Tülay ÖZERMAN: Şimdi tabii konu öyle bir noktaya geldi ki, son derece ironik bir mesele. Bir taraftan sağlığa zararlı bir ürünün üretildiği kuruluşun özelleştirilmemesi için mücadele veriyoruz ama bir taraftan da ulusal tütün kontrol çerçevesi sözleşmesi çalışmaları içinde faaliyet gösteriyoruz. O işin bir başka boyutu. Ama şimdi sayın İzzettin Hocamdan bir noktada ayrılmak zorundayım. Bu hadiseye bana göre hep yanlış bir noktadan bakılıyor. Evet sigara sağlığa zararlı. Bugün bütün sağlık kuruluşlarının, sağlık yetkililerinin bu konuda hemfikir olduğu konusunda bir tartışma yok. Mesele, sigaranın sağlığa zararlı olup olmadığı meselesi değil. Eğer sigara sağlığa zararlı bir ürün ise o zaman lütfen çıksınlar, eroin gibi, esrar gibi yasaklasınlar. Bunu yapmıyorlarsa o zaman devlet üretmez, devlet sağlığa zararlı bir madde üretmesin diye de ortaya çıkmasınlar. Bunun alternatifi bu değildir bana göre. Kolaysa yasaklasınlar. O zaman hiçbir itirazımız olmaz. Ama bu ürün yasal olarak raflarda satılıyorsa, eğer birtakım şirketler, üstelik bunlar yabancı tröstler, bunun üzerinden para kazanıp, merkez ülkelerine kar transferi, kaynak aktarması yapıyorsa, devlet bu malı, üstelik de ülkesi bir tütün ülkesi ise pekala da sigarayı üretir.

Devlet orada üretirken bir başka önemli vazifesi vardır. Devlet sorumlu üreticidir. Hiçbir zaman bir özel sektör firması gibi, özellikle yabancı sigara şirketleri gibi saldırgan bir pazarlama politikası da uygulamaz. Siz bugüne kadar hiçbir yerde Tekel'in boy boy reklam yasaklarını delerek afişler astığını, el atından çocuklara paket paket sigara dağıttığını, barlarda, lokantalarda el altından masalara kibritler yerleştirdiğini gördünüz mü? Ya da çocuklara yönelik olarak üzerlerine logolarının basıldığı defterler, çikletler gibi bu tip reklam kampanyalarına başvurduğunu görmediniz herhalde. Eğer Tekel'in sigara payı daha yüksek olursa en azından belli bir kesim, satışlar Tekel'in kontrolü altında olacaktır. Üstelik de üretim, tüketim rakamlarını da daha rahat kontrol edebilir konumda olacaksınız. İşe bu noktadan bakılması gerekir diye düşünüyorum. Ama sigara sağlığa zararlıdır, tüketimin azalması gereklidir. Bunda Tekel'in işçilerinin de hiçbir itirazı olacağını sanmıyorum. Ama madem ki yasaklanmıyor, madem ki bu ürün yasal bir ürün, tütünün üreticisi de olacaktır, tütünün işleyicisi de olacaktır. Bu noktada ben bir çelişki görmüyorum açıkçası.

Sorular galiba daha çok tütün üzerine geldi. Kar meselesi üzerinde duruldu. Kar meselesini hocam zaten söyledi. Tütünün ihracat kabiliyeti var mı, devam ediyor mu diye sordu Mahir Bey. Bana göre var, henüz ihracat kabiliyeti devam ediyor. Özellikle Avrupa Birliği, Gökhan Bey bu konuda benden çok daha iyi derin, yetkin bilgiye sahip. Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası çerçevesinde değiştirdiği bir tütün rejimi var. Bu rejim çerçevesinde belli bir süre onlar da desteklerini azaltıp, üretimden bağımsız hale getirmek durumundalar. Bunun Türk tütünçülüğü açısından bir fırsat yaratabileceği kanaatindeyim açıkçası. Ama bunun da çok dikkatli bir şekilde planlanıp değerlendirilmesi gerekiyor. Eğer bu şekilde, bugünkü

politikalarla yani Tekel'in özelleştirilmesi de dahil, böyle bir plansızlıkla, politikasızlıkla yaklaşırsa tütün meselesine bu fırsatı Türkiye avantaj haline dönüştüremeyecektir. Çünkü ilginç bir şekilde Ermenistan ve Türki cumhuriyetlerde Şark tipi tütün üretiminin hızla arttığını biliyoruz, araştırmalar gösteriyor. Belki de biz gerekli önlemleri almazsak piyasa o tarafa kayabilir, böyle bir sorun var.

Tütün yetiştiriciliği son derece zor bir yetiştiricilik, ziraat mühendisi arkadaşlara eminim bunu anlatmaya bile gerek yok. Eksper arkadaşlar burada, onlar benden daha iyi biliyorlar. 14 aylık süre sonunda gelir getiren bir ürünü bir kere bıraktıktan sonra üretici, onu geri döndürmek, tekrar ürüne döndürmek hemen hemen imkansız gibi bir şey. O nedenle 400 binlerden 200 binlere düşünce Avrupa Birliği'nin getirdiği fırsattan yararlanır da, tekrar eski haline getiririz gibi bir beklentiyi çok da gerçekçi bulmuyorum. O nedenle ne yapılacaksa bugünden planlanması gerekiyor. Belki Türkiye'nin, hocam bu konuda uzman sayılır, en büyük problemi de plansızlık zaten. Tarımın da en büyük problemi plansızlık. Bunun çok ciddi bir şekilde oturulup düşünülmesi gerekiyor. Hatta gerekirse destek de verilmesi gerekiyor.

Tütün desteklenmez diye bir şey yok. Ama nerede ne kadar tütüne ihtiyaç var, hangi tütünün ihraç kabiliyeti daha fazla, hangi tütünün desteklenmesi gerekiyor? Eskiden de yapılması gerekiyordu bu üretim planlamasının ama 4733 sayılı Kanun sektörü liberalize ediyoruz adı altında tütüncülüğü tamamıyla başı boş bıraktı. Belki üretim planlaması fikri, 4733 sayılı kanunla getirilmesi gereken şeydi, maalesef o ihmal edildi. Bugün Doğu ve Güneydoğu Anadolu tütüncülüğü, evet ihraç kabiliyeti olmayan tütünler, bunda kimsenin itirazı yok, ama uygulanan yanlış fiyatlama, yanlış stratejiler veya yatırımsızlık gibi pek çok etkenle, yerli sigaraların pazar payı bu kadar daralmasaydı, Doğu ve Güneydoğu tütüncülüğü için de bugün fazla üretimden söz etmeyebilirdik.

Ama bir başka konu var ki, Doğu ve Güneydoğu tütüncüleri için oturup orta ve uzun vadeli bir plan yapmak zorundadır bu ülke. 2002 yılında desteklemeleri kaldırdılar bir anda insanlar ne yapacağını bilemez hale geldi. Şimdi de iki senelik tütün ekim izin süresi bitmiş durumda, onun tartışmaları devam ediyor. 12'sinde bizim Bitlis'te mitingimiz var. Bu ekim izni uzatılmadığı takdirde çok ciddi bir problem yaşanacak orada. Bu insanların eğer tütün ekmesi istenmiyorsa, o zaman bir plan yaparsınız, hangi ürünü ekebileceği konusunda ona destek verirsiniz, ürettiği ürün, toprağının vasfına göre hangisinden daha fazla gelir elde edebilecekse onu tespit edersiniz, gidersiniz adamı eğitirsiniz, hatta ürününe alım garantisi getirirsiniz, hatta ürününü işlemek için orada tesis kurarsınız. Bütün bunları orta ve uzun vadeli planlarsınız, ondan sonra sizin tütününüzü ben artık almıyorum dersiniz. Siz eğer devletseniz, bunu yapmak zorundasınız. Bunu yapmıyorsanız, o zaman oradaki adamın da benim tütünden başka bir geçimim yok, tütün ekmek istiyorum deme hakkı vardır, çok da haklıdır. Yoksa çocuklarını dağa verir, biz de onların peşinde, fabrikalara harcayacağımız bilmem kaç milyon doların fazlasını bomba olarak kullanırız.

Bayram ÜNAL: Süremiz çok daraldı. Öncelikle iç tüketimin nasıl karşılandığı sorusu üzerinden hareket etmek istiyorum. Türk Şeker Fabrikaları'nda olan yüzde 50 üretim daralması, Güney, Güneybatı aksındaki pancar ekicileri birliklerinin kota artırımları ile bir şekilde kısmen ikame edildi. Bilindiği gibi nişasta bazlı şeker sorunu var bu ülkenin ve kotalar Bakanlar Kurulu tarafından yüzde 50 artırılarak yüzde 15'e çıkarıldı. Danıştay kararıyla tekrar geri alındı ama bu konuda hükümet oldukça ısrarlı çünkü bu ulus ötesi ekonomik ilişkilerin politik uygulamalarıyla alakalı bir şey. Ama bunu ne sendika bu şekilde değerlendirip görebiliyor, ne de Pankobirlik, çünkü ikisi de özelleştirme yanlısı. Bu kota artışı, kaçak şeker sorunu ülkemizde çok tedirgin edici düzeye ulaşmış durumda.

Gümrük Müsteşarlığı'nın bir milletvekilinin soru önergesine verdiği cevaba göre, 2005'te 700 bin tona yaklaşmış bir kaçak şeker miktarı vardı. Bu korkunç bir rakam ama ortalama 300-350 bin ton kaçak şeker. 2000 sonrası yani özelleştirme programına şeker sektörü alınır alınmaz kaçak şeker gündeme gelmişti. Ama dünyada şeker fiyatını belirleyen borsalara baktığımızda ülkenin şeker maliyeti hala aynı seviyede yüksekti. Hatta dünya şeker piyasası kriz içindeydi o dönemlerde. Böyle bir dönemde kaçak şeker gelmezken, birden 2000 sonrasında hızlı bir şekilde kaçak şekerin Türk şeker sanayini kota artışına ve daralmaya doğru zorladığı ve bunun da hükümetler nezdinde kontrol edilmediği yönünde bir iddiam var benim.

Hızlı bir şekilde Haydar Bey ve Mehmet Emin Bey'in altını çizdikleri sendikal katılım konusunda bir şeyler söylemek istiyorum. Siz şeker sektöründe özelleştirme karşıtı mücadelede yaşananların detayını bir öğrenseniz hakikaten bu toplantının anlamının ne olduğunu tekrar sorgularsınız. Çünkü bu süreç içerisinde özelleştirme karşıtı mücadele, Şeker-İş Sendikasının Genel Merkezi tarafından frenlendi, Genel Merkezi tarafından tasfiye edildi. Sosyal araştırmalar vakfının bir almanağı vardı, 2006'da, adım adım 2006'da olan özelleştirme sürecini yazdım. Bir taraftan özelleştirme karşıtı mücadele için bir Şube, Bor Şubesi miting düzenliyor, aynı gün Genel Merkez gazeteye AKP milletvekillerine teşekkür mektubu yazıyor. Ve bu şekilde, hatta ikili ilişkiler de geliştirilerek sendika yönetimleri yerelde, bunların kendi tabiri ile gıdıklandı ve bu yönetimlerin ikisi de şu an tasfiye edildi.

Şimdi geri dönüp baktığımızda sendikal katılımın özelleştirme taraftarı söylemi de var tabi. Özelleştirilsin diyor, istihdam garanti edilirse ve fabrikalar üretimine devam ederse elbette özelleştirilsin ve bunu üretici birlik alsın, yani Pankobirlik alsın diyor ama burada bahsedilen Pankobirlik ülke genelindeki pancar ekicileri üst birliği değil. Güney, Güneybatı ekseninde yoğunlaşmış sermaye, kapitalist sermaye artırımını kurmuş ve son derece kapitalist üretim ilişkilerini dayatan bir kurumdur, kooperatif falan değildir benim gözümde. Ama bunu sizin inisiyatifinize bırakmak istiyorum. Adapazarı'nda mesela 400 tane işçi kapı dışarı bırakılmıştır. Sendika başkanı dahi işinden atılmıştır. Bakın Adapazarı Pancar Ekicileri Kooperatifi sahip olduktan sonra 400 işçinin, 400 tanesi sendikasızdır. Konya Çumra ikilisinin yüzde 50'si sendikasızdır.

Tabi ki bunlar çok gizli şeyler ve korkusuna kimse cevap vermiyor ama ben elektronik turkseker.org'un aynı zamanda yapımcı ve yaratıcısıyım, editörüyüm. Oraya gelen elektronik anket uygulamasına göre, 29 YTL'ye çalıştırılan ve taşeron devredilen işçiler var. Şimdi bu insanlarla nasıl katılım sağlıyorsunuz?

Nurettin Bey'in ne yapmalı diye bir sorusu vardı. Son olarak buna değinerek kapatmak istiyorum. Ne yapılması gerekiyor? Birincisi taşeron sendikacılığı bırakacak. Çünkü hükümetten daha fazla zarar veriyor bu şeker özelleştirilmesine özellikle. Ben birçok işçiyle konuştuğumda, "Başkanımın daha mı iyi bileceksin, sen nereden çıktın" diyor bana. Başkan da çıkıyor, "Biz karşı değiliz özelleştirilsin ama hakkaniyet ölçüsünde özelleştirilsin" diyor. Şimdi Hocamın bahsettiği bu kar meselesi işin içine girince, hakkaniyet meselesi kapitalizmde duyguyla ya da beklentiyle olacak bir mevzu değildir. Üretim devam etsin deniyor. Üretim elbette devam edecek, zaten alan adam devlet korumasında çok yüksek karlar ile üretim yapıyor. Ama üretim nerede devam etmeyecek, Ağrı'da, Erzurum'da, bu bahsettiğim doğu, batı kuzey ve doğu eksenindeki yaklaşık 10'a yakın fabrikada üretim devam etmeyecek.

Statükoyu korumaya dönük bir sendikal yaklaşım ile karşı karşıyasınız. Pancar ekicileri anlamında, bölgesel anlamda kapitalist sermaye birikimini hızla artırma yönünde olan bir Pankobirlik'tesiniz. Biz akademisyenlere de bunu söylemek düşüyor ama süreç sahaya indiğinizde öyle olmuyor. Bir eylem yapıyorsunuz, işçinin birisi Çorum'dan diyor ki, Genel Merkez gitmemize izin vermiyor, "masrafları karşılamayız" diyorlar diyor. Bu özelleştirmeyi durduran da hakikaten bu iki şubeydi. Çok cesurca, çok mücadele verici çalışmalar yapıldı, Ereğli'de, Bor'da. Çok yüksek standartlarda tepkiler geliştirildi. Ve emin olun işçi sahip çıkmadı arkadaşlar, bunu tekrar tekrar söylüyorum. İşçi bilincinden çok, işçi linç yaşandı.

Özellikle Marksist literatürü işçi bilinci üzerinden değerlendiren meslektaşlarımıza ve katılımcılara da seslenmek istiyorum, işçi bilinci dediğiniz, içinde bulunduğu konumlara göre farklı çıkar dengelerini gözetmeye başladığında linçe dönüşüyor. İki sektörde siz doğrusunuz, çok dürüstsünüz, fabrikamız için de çok çalıştınız ama sayın başkanım biz sizi seçmeyeceğiz diyen bir işçi ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Nereden geliyor? Tabi ispatlayamadığınız birçok şey var. Milletvekili arıyor, belediyesi arıyor, orası arıyor, burası arıyor, Genel Merkez lokal yönetimlerin içine telefonla sızıyor, sen benim adamımsın muhabbeti gibi şeyler dönüyor, tabi bunlar bizi aşıyor biraz. Çünkü bizim bildiğimiz konular, çoğu hani bize gelen duyumlar, turkseker.org'a gelen mailler, çoğunu yazamıyorum.

Şimdi nasıl kurtulur? Bir kere eğer amaç toplumun ahlaki yapısını düzenli tutmak, vicdanı ve dini sağlam tutmak ise bu ekonomik tabandan geçer. Şeker sektörünün bu yapılan sistemle yaklaşık yüzde 30 daraltılıp, 6-7 ya da 9 fabrikaya indirileceği söyleniyor. Belirli senaryolar var. Devlet Planlama'da çalışan arkadaşım bir senaryosu var, 5'li, 6'lı gruplar halinde kapatılacak fabrikalar. 10 tanesi kapatılıyor, niye, yüksek maliyet...

Şeker-İş Dergisi'nde bir yazı var alimallah ben günahkar kalmışım. "Biz şunu yaptık, özelleştirme karşıtı sonsuz mücadele..." Ne mücadelesi verildiği çok ayrı bir şey. Statükoculuktan daha çok statükoyu korumaya dönük. Ve taşeronluğa dönük yapılanmadan daha ülke geneline geri gelip, hakikaten artık belirli bilinç seviyesinde mücadele etmek gerekiyor, teşekkür ediyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

“Tütün ve Şekerde Özelleştirme Sürecinin Kamu Çalışanları Üzerine Etkileri”

Yönetici

Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER
AÜSBF – Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi

Konuşmacılar

Muzaffer DEMİR
Kamu Sen / Türk Enerji Sen Genel Eğitim Sekreteri

Kemal BULUT
KESK / Enerji Sanayi Maden Genel Başkanı

Oktay ÇELİK
Tütün Ekspertleri Derneği Genel Başkanı

Petek ATAMAN
Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Oturum Başkanı
Prof. Dr. Birgöl AYMAN GÜLER
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Değerli konuklar, Tarım Haftası 2008 - Tarımda Yeni Özelleştirme Dönemi Sempozyumu'nu hazırlayan ODA'yı, emek veren tüm arkadaşları ben de panelistlerimiz adına kutlayarak başlayayım söze. Bu oturumda tütün ve şekerde özelleştirme sürecinin kamu çalışanları üzerindeki etkisini tartışacağız. İşçiler ve üreticiler üzerindeki etkisi bir sonraki oturumun konusu olacak. Kamu çalışanları yani temel olarak memur statüsünde olanlar üzerindeki etkileri ilgili sendikalarla tartışacağız.

Memur-Sen'den İbrahim ŞİMŞEK, Enerji Bir Sen Genel Başkanı katılacaktı ancak seçim çalışmaları nedeniyle burada bulunamayacaklarını bildirmişler. O nedenle çalışmamızda Memur-Sen temsili, kendileri gelmediği için eksik kalıyor.

Kamu-Sen Türk Enerji Sen Genel Eğitim Sekreteri Muzaffer DEMİR, KESK Enerji Sanayi Maden Genel Başkanı Kemal BULUT, Tütün Ekspertleri Derneği Genel Başkanı Oktay ÇELİK ve Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Petek ATAMAN ile konuyu tartışacağız. Ben değerli konuşmacıları kürsüye davet ediyorum, buyurun.

Süre sıkıntımız var. Ama yalnızca süre sıkıntısı nedeniyle değil, arkadaşlar da uygun görürse yüksek tempolu, verimli bir toplantı yapmak hedefiyle, 10'ar dakikalık konuşmalarla yürüyeceğiz. Soru-cevap ve kendilerinin tamamlayacaklarıyla birlikte 10'ar dakika daha söz hakkımız olacak. Böylece canlılığı koruyabiliriz diye umut ediyorum.

Buradaki sırayla başlayalım, uygun görüyorsanız, sayın Muzaffer DEMİR buyurun efendim.

Muzaffer DEMİR
Türk Enerji Sen Genel Eğitim Sekreteri

Sözlerime başlarken, sayın hocamı, panelist arkadaşlarımı, bu paneli düzenleyen sayın ODA Başkanımı ve siz kıymetli hazirunu, sendikam ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum.

Bizden önceki konuşmacılar, tütün ve şeker konusunu bütün boyutlarıyla sizlere anlattılar. Tütün ve şeker konusunun hizmet konularına, hizmeti yürüten kamu çalışanları yönünden kısa da olsa biz bakacağız.

Diğer konuşmacı arkadaşlarımla da zikrettiği gibi global güçler, ekonomik yönden güçlü olan devletler, geri kalmış ve kalkınmakta olan ülkelerin hizmet kollarındaki o üretimi, o pazarı ele geçirmek için harekete geçtiler. Tabi bu harekete geçmeler, 1-2 senede oluşan bir olgu değil. Yıllarca süren, 10-15 sene süren konular ve özellikle siyasi organlar üzerinde bunu empoze ettiler. Genel manada da Türk insanı üzerinde, “Efendim kalkınmamız için, Fransa, Almanya, Avrupa Birliği ülkeleri konumuna gelebilmemiz için, onlar gibi olmamız lazım” söylemlerini kullandılar. Fakat onlar gibi olurken, ulusal bazda bir menfaat ölçüsünde bunu düşünerek bu teknoloji transferini, gelişimi, iktisadi gelişmeyi temin etmek tabi ki gerekliydi. Ama bu böyle olmadı. Bizi yönetenler dışarıda empoze edilen misyon ölçüsünde kendilerine adapte ettikleri kişiler sayesinde bir özelleştirme konusunu hemen gündeme attılar. Ve ülkemizdeki hizmet kolları hantal hale geldi. Daha sonra “Bu böyle yürümez, devlet bunu yürütemiyor, rantabiliyetini kaybetti, haliyle bunun özelleşmesi lazım” denildi.

Diğer bir husus, “Personel sayısı çok fazla, dünyanın hiçbir yerinde bu kadar personel çalışmıyor” denildi, ki bu personel sayısını da o söyleyen siyasetçiler kendileri yaptılar, o konuma getirdiler. Bu alanda dünya bazındaki değerleri de açıklayacağım.

Türkiye’de kamunun ekonomideki yeri çok fazla diye 3 tane ana şart ortaya atarak, onu bilinçlendirmeye çalıştılar. Sayın arkadaşlar özellikle hantal hale getirilmiş kurumlar eğer varsa, zarar ediyorsa gerçekten, milletin kesesinden... Ulusal bir kayıp varsa bunu telafi etmek lazım. Biz ne diyoruz? Tamam eğer özelleştirilecekse, rehabilite edilecekse, sayın CHP Genel Sekreteri Cevdet SELVİ’nin dediği gibi, çalışanları hisse bazında ortak yaparak, bunlara satarak özelleştirilsin. Ve yönetimlerini de özverkleştirerek bunu yapmak gerekir.

Tabi bunun böyle olması gerekirken, iktisadi yönden güçlü olan, sermayesi olan, fiziki manada ve eleman yönünden kar edecek duruma gelen ve Türkiye’de pazarı olan kurumlar özellikle satılmaya başlandı. Satılmaya başlayınca tabi Anadolu’daki bu sektörde, altyapıda çalışan milyonlarca insanın zararına oldu bu.

Şimdi ben size bir tablo olarak arz edeceğim kısaca. Birilerinin dediği gibi Türkiye’deki memur sayısı diğer ülkelere göre daha fazla değil. Genel bir tablo olarak değerlendirdiğimiz zaman ülkelere göre 100 kişiye düşen memur sayısı, Finlandiya’da 10, Kanada’da 8, Macaristan’da 7, Fransa’da 8, Çek Cumhuriyeti’nde 7, İrlanda’da 6, Almanya’da 5, Hollanda’da 5 ve Türkiye’de 3 kişi. Şimdi bu gerçekleri görmeyerek, hayali bir gündem yaratıp kurumları özelleştirmek, personeli azaltmak kendi ilkeleriydi tabi.

Ülkelerin ekonomideki kamu paylarına baktığımız zaman, İsveç’te yüzde 58, Almanya’da yüzde 53, Belçika’da yüzde 49, Hollanda’da yüzde 47, İngiltere’de yüzde 41, İtalya’da yüzde

39, Amerika’da yüzde 32, Türkiye’de yüzde 19. Şimdi bunları böyle değerlendirdiğimiz zaman, ortaya konulan sebepler, gerekçeler ortadan kalkmış oluyor. O zaman dünya pazarında yeri olan şeker ve tütüne el atmak, enternasyonal sermayenin bunları ele geçirmek amacına hizmet etmektedir. Bu kurumlar, maalesef bizi yönetenler tarafından bilhassa son dönemde tamamen teslim edilmektedir.

Kamu çalışanları üzerindeki etkilerine bakacak olursak; özelleştirme yapılan kurumlarda, özelleştirme üst kuruluna devirden sonra teklifler, satışlar başlamadan, emekli olacak personele yüzde 30 ikramiye teşviki vererek, o kurumların içini boşalttılar. Örneğin tütün fabrikaları, şeker fabrikaları satılmadan, yüzde 30 ikramiye fazlası vererek, birikimi olan o kurumu rantabl çalıştıracak olan insanları derhal oradan uzaklaştırdılar.

Yıllar öncesi biliyorsunuz TEDAŞ’ta bunu yaptılar. Aynı şekilde yüzde 30 ikramiye fazlası vererek bu insanları emekli ettikten sonra hiçbir güvencesi olmayan, geleceği emniyet altına alınmayan bir memur türü yaratmak için TEDAŞ’a, TEİAŞ’a, ÜİAŞ’a yeniden sözleşmeli personel aldılar. Şimdi bunun sonucunda tüccar devlet zihniyetiyle, istediği zaman elemanı alan, lazım olmadığı zaman, işi bittiği zaman sokağa atan bir zihniyet ortaya getirilmek isteniyor.

Özelleştirme sürecinde emekliye ayrılmayanların dışında orada kalan arkadaşlarımızı, çalışmak isteyenleri bu defa zorladılar, “3 tane ili tercih edin, ileride oralara gitmek mecburiyetindediniz” dediler. Bu arkadaşlarımız istemeden 3 tane il tercihini yaparak, psikolojik yönden bir baskı altına girmiş, belki bulunduğu ilde ilkokula giden çocuğu, kendisine göre sosyal çevresi olan kamu çalışanları kara kara düşünmeye başlamıştır ve yıllardır bu devam ediyor. Arkadaşlarımızı aileleriyle beraber sosyolojik olarak büyük bir baskı altına almış durumdalar.

Diğer bir tarafta mesleki birikimi olan, kendisini yetiştirmiş, ülkesine hizmet etmek isteyen, bulunduğu kurumla yekvücut olmuş, şeref duymuş, özelleştirme de olsa ben kurumda çalışmak istiyorum diye kalıp tercih edenlerin de maalesef sosyal güvencesi kaldırılmıştır. Özelleştirilen içki fabrikaları, gübre fabrikaları, demir çelik fabrikaları vardı. Şu anda Tekel’deki arkadaşlarımız bilir, o özelleştirilmiş kurumda çalışan içki fabrikalarındaki arkadaşlarımızın hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Dünyanın hiçbir yerinde de yoktur, Türkiye’de yoktur.

Aslında bu konuda anlatacak çok şey var ama ben sözlerimi burada noktalamak istiyorum, diğer arkadaşlarım adına. Onlar da konuştuktan sonra imkan olursa tekrar bazı konuları sizlere arz edeceğim, teşekkür ederim.

Kemal BULUT
Enerji Sanayi Maden Genel Başkanı

Hepinizi Enerji Sanayi Maden Emekçileri Sendikası adına selamlıyorum. Öncelikle böylesi oturumlarda bizlere bu kürsüleri açan Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu'na teşekkür ediyorum.

Şimdi sabahtan beri çok net özelleştirme uygulamalarının nereden çıktığı, tarihsel süreci, kimin işine yaradığı ve bizim ülkemize nasıl yansıdığını izlediniz. Ben çok fazla tekrara düşmeden kısa başlıklarla bizdeki, kamudaki gelişmeyi çalışanlar adına ve emekçiler cephesine neler getirdi, ne yapmamız gerekir üzerine değerlendirmelerde bulunacağım.

Şimdi; ilk olarak 24 Ocak kararlarıyla gündeme gelen özelleştirme süreci, toplumsal muhalefetin yükseldiği, sendikal hareketin, örgütlenmenin yükseldiği süreçlerde, 12 Eylül gibi her türlü örgütlenme ve özgürlükleri yasaklayan ve de mücadele zeminlerini ortadan kaldıran, bu işi yapan öncülerin bir biçimde mücadele dışına itildiği çeşitli yollarla, cezaevi vs. bir süreç sonrasında kamusal alan yeniden yapılandırılmaya başlandı. İlk yapılan şey kamunun yönetsel formatını, mantalitesini değiştirmek. Bunun için hatırlarsınız, 80'li yıllardan sonra ilk ANAP iktidarları dönemlerinde bir kadrolaşma, bir siyasi erkin kendi yandaşlarının kadrolaşmasıyla geçirilen bir süreçte en alt düzeye kadar yandaşlar bir yere getirilmeye çalışıldı. İşte o zamandan itibaren kamudaki çalışma hayatı alabildiğine bozuldu.

Arkasından kamu kurumlarındaki yatırımlar kısıldı, daralma süreci yaşanmaya başladı. Birtakım hizmetler kamu eliyle değil özel şirketler tarafından taşeron eliyle yürütülme sürecini yaşadık ve taşeronlaşmanın hemen hemen şu anda olmayan iş kolu yoktur. Bir anlamda taşeronlaşmayı bugün değerlendirdiğimizde özelleştirmenin başlangıcıdır, bir biçimdir.

O süreçten bu yana hani kamu çalışanı, işçi ayırtı doğru değil ama o süreçten bu yana kamu çalışanı açısından bunu görüyoruz, diğer çalışanlar açısından da görüyoruz. Kamudaki hantal yapıdan şikayet üzerine istihdamda bir daralma oldu, işçilikte yeni alımlar olmadı ve mevcut işçiler emeklilik süreçleri, resen emeklilik uygulamaları kullanılarak yüzde 50 azalmış oldu, yani özelleştirmeye hazırlanan her kamu kuruluşunda, bu rakamları çok rahat görebilirsiniz. Rakamları sabah başkan da verdi, diğer konuşmacılar da verdi, yüzde 50 azalma oldu. Kamudaki her iki işçi çalışanından birisi çalışma hayatı dışına itildi yada işsiz kaldı.

Arkasından başkanın da dediği gibi özelleştirme sürecine alınan kurumlarda yüzde 30 teşvikle kamu çalışanları da emekliye sevk edilerek devre dışı bırakıldı. Özelleştirmeden sonra, biliyorsunuz; o kurumda kamu çalışanı kalmıyor, mevcutlar diğer kamu kuruluşlarına sevk ediliyor.

Şimdi biz 1990'lı yıllarda sendikalarımızı kurduğumuz süreçlerde hem çalışma hayatıyla ilgili taleplerimizi, hem de çalıştığımız işyeriyle ilgili bu özelleştirme saldırıları ve diğer neoliberal politikalara karşı mücadele etmeye başladığımız zaman çok ciddi baskıları gördük. Sürgünleri gördük, cezaları gördük, işten atılmaları yaşadık, sendikalarımız kapatıldı. Bu uygulanan politikaların en önemli mantığı çalışanlar açısından örgütsüz ve bireysel çalışan yaratmaktır. Ve biz örgütlerimizi kurarken siyasi iktidarlar ne yazık ki önce baskılarla, sonra çeşitli yollarla bireysel çalışan tipi yaratmaya çalıştılar. Arkasından yandaş sendikalar kurdurarak ve

tercih ederek çalışanların örgütlü gücünü parçalamaya başladılar. En son gelinen noktada bizim alanımızda 3 büyük sendika yetmez, 4, 5, 6 farklı sendikal yapılanmalar da ortaya çıkmaya başladı. Ve şöyle bir rakam verirsem, bizim gelişen mücadele sürecimizde ne tür etkenler olduğunu anlarız. 1996 yılında 500-600 civarında üyesi olan, siyasi iktidarla yakınlığı olan bir sendika, keşke burada olsalar, 2002 yılında hükümetin değişmesiyle yeniden örgütlenmeye hız verdi, şu anda 6.000 civarında üyesiyle işkolumuzda 2. sendika, belki çok yakın gelecekte 1. sendika olacaktır.

Şimdi şunu da hatırlatayım sizlere, hepimizin duyumundadır, son zamanlarda sıkça basına yansıyor, sıkça yakınmalar oluyor. Kitle örgütleri, odalar ve sendikaların AKP kadroları tarafından ele geçirilmesi süreci yaşanıyor. Biraz evvel arkadaşlar bahsetti. Şimdi böylesi bir yapısal değişiklikte, böylesine sendikaların siyasal iktidarla ortaklaştığı organik ilişki kurduğu noktada bir mücadele, ya da şu anda siyasi iktidarların net olarak her türlü kamusal hizmetin, eğitim, sağlık da dahil olduğu özelleştirilme politikalarına karşı özelleştirmeyi savunan bir emek örgütünün nasıl bir mücadele vereceği de tartışma konusudur.

Şimdi biz bu süreci yaşıyoruz. Bugüne kadarki özelleştirmeleri yaşadık. Çok net ve açık, herkes bunu kullanıyor. Özelleştirmeler öncesinde çalışan sayısı, şimdiye kadar özelleştirmeye hazırlama süreçlerinde, yapısal değişiklik ve taşeron hizmet alımı yüzde 50 azalan rakam çok net verildi, bugün de verildi. Özelleştirme sonrası ise yüzde 70'lerin üzerinde bir istihdam daralması yaşanıyor. Ve bu özelleştirme beraberinde yine çok ciddi sendikasızlaşmayı getiriyor, yine yüzde 70-80'lere varan sendikasızlaştırma söz konusu. Bugün Telekom'da yaşanan ve diğer birçok özelleştirilen kurumda yaşananları hepimiz yakından biliyoruz.

Bu çalışanlar açısından boyutu. Ekonomik açıdan da şimdiye kadar sunum yapan arkadaşlar ülkenin gerek katma değer açısından, gerek istihdam, gerek vergi gelirleri açısından rakamları ifade ettiler. Şimdi buradan bir sonuca gitmemiz lazım, yani bu toplantı bir vesile olsun. Bugüne kadar yapılan özelleştirmeler noktasında biz kendi işkolumuzda örgütlü, TMMOB'a bağlı odalar ve işçi sendikaları ile bir dizi diyalog geliştirdik, ortak neler yapabiliriz diye. Bugüne kadar 2003 yılında Tek Gıda İş ile bir ortak etkinlik yaptık. O ilk Tekel'in sigara kısmının özelleştirilmesi noktasında. Ziraat Mühendisleri Odası ve Tarım Orkam Sen ile bir Şeker ve Tekel'de broşür çalışması, aydınlatma çalışması yaptık. Onun dışında Şeker-İş ile Tek Gıda İş ile yaptığımız görüşmelerde, -umarım bundan sonra buraya katılacak konuşmacılar bunun zemini de hazırlarlar-, ortak bir mücadele zemini bulamadık. Ancak şu anda sigara fabrikasında verilen mücadelede, ESM'ye üye örgütlü arkadaşlar, birlikte mücadele etmenin faaliyeti içindeler. Ben buradan bu vesileyle özellikle sigara fabrikalarında mücadele eden, direnin işçileri de selamlıyorum.

Eğer bütün bu uygulamalar siyasal ve uluslararası sermayenin öngörülerinin dayatması ise ve bugüne kadar bizde iktidara gelen bütün siyasi iktidarlar da bunların uygulayıcısı ise bize düşen görev önce bu gerçeği görmektir. Hani çok farklı ifadeler kullanıyoruz, vatandır satılmaz, sattırmayacağız gibi ama ne yazık ki bugüne kadar iliklerimize kadar satmada kararlılar. Uyguladıkları ekonomik IMF programları ve bugüne kadar yapılan özelleştirmeler ve bundan sonra yapılacaklarla tamamen kaynaklarımızı, yarattığımız değerlerimizi alacaklar. Artık üzerinde bizim sözümüzün olmadığı bir vatan bizim olmasa gerek. Onun için biraz bunu vatandan çıkarıp, sermayeye karşı, sermayenin uluslararası çıkarları noktasında, bu uygulamalara karşı neler yapacağımız noktasında hemfikir olacağız. Bunun için salt odalar, salt işçi sendikaları, salt kamu çalışanları sendikalarının tek başına mücadele etmelerinin başarıma şansı yoktur. Hatta bunların hepsi bir araya gelse bile başarılı olmaları tartışılır,

ancak gelinmelidir, önemlidir. Ama asıl olan bu işin topyekun toplumsal taraflarıyla birlikte hareket etmek.

Rakamlar verildi, her iki sektördeki 1 milyona yakın üretici aile hemen hemen yarıya yarı azaldı. Her iki ürünün de tüketicileri bundan olumsuz etkileniyorlar. Onun için ayrıntıları bir tarafa bırakarak, bundan olumsuz etkilenen tüm kesimlerle birlikte hareket etme becerisini gösterebilirsek ve enerjimizi birbirimize karşı değil, uygulanan politikalara karşı, siyasi iktidara karşı ve özelleştirme saldırılarına karşı ortaya koyabilirsek işte o zaman başarılı olacağız diye düşünüyorum. Kısmen ülkemizde bunun örnekleri vardır, dirençler vardır. Asıl olan bunu topyekun özelleştirme uygulamalarından vazgeçilecek bir sürece evirmektir. Bu da bizim elimizdedir.

Bu turda söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ediyorum.

Oktay ÇELİK
Tütün Eksperleri Derneği Genel Başkanı

TEKEL sigara fabrikalarının özelleştirilmesi sürecinin belki de son aşamasına geldiğimiz günlerde, bu özel günde ve bu özel güne yakışır şekilde tertiplenmiş olan organizasyonda ülkemiz ve bizim için çok önem arz eden TEKEL'in özelleştirilmesi ve tütün konusunu işlediklerinden dolayı başta Ziraat Mühendisleri Odası Genel Başkanı sayın Dr. Gökhan GÜNAYDIN olmak üzere, tüm Yönetim Kurulu üyelerine, emeği geçen herkese ve siz katılımcılara teşekkür ederim.

Kamu çalışanları sendikalarının değerli yöneticileri ülkemiz için gerekli kamu kurum kuruluşlarının mevcudiyetinin korunması ile kurumlarda çalışanların hak ve menfaatlerini koruma yönündeki çalışmalarına devam etmektedir.

Bu çalışmalar Neo-liberal politika rüzgarlarının en sert estiği günümüzde hiç de kolay yürütülen bir çalışma olmamaktadır. Hele İktidarıyla, IMF'siyle, Avrupa Birliğiyle, Dünya Bankasıyla sürdürülen bir kavgada uzunca süredir kazanım sağlayamamanın verdiği olumsuzluk içinde çalışmalar yapmak gerçekten çok zor bir iş olsa gerek.

Az önce saydığım (İktidarıyla, IMF'siyle, AB'siyle, Dünya Bankasıyla..) oluşumlar ortaklaştırılmış bir stratejiyle hareket ederken, emek örgütlerinin birbirine mesafeli duruşlarını dernek yönetimi olarak üzüntü ve kaygı ile izlemekteyiz. Bu duruşun bir an önce terk edilerek zaten parçalı bir yapıda olan sendikal oluşumların, ortak meselelerde ortak tavır alabilecek aşamaya gelmesi gerekmektedir. Ülkemizi, ulusal kurumlarımızı ve çalışanlarının haklarının korunmasını savunmak için bizlere başka bir seçenek bırakmamıştır.

Çünkü; TEKEL'in sigara fabrikalarının özelleştirilmesi sonucu işçi, memur ve üreticilerimizin olumsuz etkilenecek olmasına rağmen henüz İşçi, Memur Sendikaları ve Ziraat Odaları Birliği ortak bir fotoğraf dahi verememiştir.

Övünerek söyleyebilirim ki; Tütün Eksperleri Derneği yönetimlerinde, farklı dönemlerde, farklı siyasi görüşten kişilerin Başkanlık yapmış olmasına, aynı yönetim kurulu içerisinde farklı siyasi görüşlere mensup kişilerin bulunmasına rağmen, mücadele amacı hep aynı olmuştur. O amaç öncelikle ortak sesle ülke tütününü ve tütün ekicisini daha sonra ise mesleki çıkarları savunmaktır. Bu ortak amaca hizmet etmek için her dönem her siyasi görüşten meslektaşım ortak tavır almayı ve ortak fikir üretmeyi becermiştir.

Kısaca mesleğimiz olan Tütün Eksperliği ve çalışma alanımız hakkında bilgi vereceğim, daha sonra ise meslektaşlarımızın özelleştirme öncesi yaşadığı ve muhtemel özelleştirme sonrası yaşayacağı sıkıntılara değineceğim.

Tütün eksperliği spesifik bir alanda çalışan meslek grubudur. Sadece tütün ve tütün mamulleri alanında istihdamı söz konusudur. Bu nedenle en çok istihdam alanı olan TEKEL'de ve özel tütün şirketlerinde görev yapmaktadırlar. Mesleki örgütlenmemiz olan Tütün Eksperleri Derneği 59 yıl önce belli amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. Birincisi Tütün Eksperlerinin ortak mesleki, kültürel, sosyal ve iktisadi hak ve menfaatlerini korumak mesleki gelişmeyi ve aralarındaki yardımlaşmayı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Dernek Yönetim Kurulu üyeleri gerek Tekel yönetimi gerekse hükümetler düzeyinde meslektaşlarımızın hak ve menfaatlerini koruma doğrultusunda girişimlerde bulunmuşlardır.

İkinci ve en çok çaba sarf ettikleri amaçları ise Türk tütününü ve tütüncüsünün hak ve menfaatlerini korumak, doğru tütün politikalarını üretmek ve karar alıcılara önermek ve dolayısı ile ülke ekonomisine katkı sağlamak olmuştur.

Tütün Eksperliği mesleği ile ilgili Cumhuriyet öncesinden günümüze kısa kısa notlar aktarmak istiyorum.

Tütün Eksperliği mesleği, Cumhuriyet öncesinde ve özellikle Reji döneminde ülke içerisinde yaşayan azınlıklar tarafından ve yabancılar tarafından yürütülen bir meslek gurubu olarak ifa edilmekteydi. Elbette azınlıklarda bizim yurttaşımızdı ancak aralarına hiç Türk almamaları dikkat çekici bir husustur.

Reji hepimizin bildiği gibi bu ülke çiftçisinin ve fabrikalarda çalışan işçisinin büyük sıkıntılar çektikleri dönem olarak hafızalarında yerini almıştır. Bu tarihi bellek halen nesilden nesil'e taşınmaktadır. Reji şirketinin faaliyet sürdüğü o dönemlerde kaçakçılık yaptıkları gerekçesi ile 60.000 den fazla insanımızı kolcular vasıtası ile öldürdükleri yine hafızalardaki yerini hala korumaktadır. Reji şirketi yıllarca gelirlerini Avrupa borsalarına transfer edip, yıllık bilançolarını zarar göstererek Osmanlıya vergi vermekten kaçınmıştır.

Böylesine acı bir tecrübe sonrası millileştirilen tütün işleri sonrası Tütün Eksperliği mesleği de millileştirilmiştir.

Bu tarihten sonra ülkemiz tütünleri yine ülkemiz insanı tarafından hakkaniyet ölçülerinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Rejinin çiftçimiz üzerinde açmış olduğu yaranın sarılması görevi de bu insanlara yani Tütün Eksperlerine verilmiştir. Bu nedenledir ki Tütün Eksperleri o dönemden bu güne aldıkları miras olan Türk Tütününü ve tütün ekicilerimizin her sıkıntısında gücü ölçüsünde yanlarında olmayı kutsal bir görev saymıştır.

Bu net sahip çıkış nedeniyledir ki meslek gurubumuz ve dernek yönetimi özelleştirme çalışmalarının başlaması ile birlikte sürekli olarak hedef olarak seçilmiştir. Bu süreçte ekonomik ve çalışma koşulları açısından meslektaşlarımız pek çok sıkıntı yaşamıştır.

TEKEL'in 2001 senesinde özelleştirme kapsamına alınmasından sonra bütün çalışanlarda olduğu gibi kaçınılmaz olarak meslektaşlarımızda da rahatsızlık yaratmıştır. Ne olacağını nereye verileceğini bilmeden çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle ilk etap da emekliliği dolan meslektaşlarımız özelleştirme kapsamında olan kuruluşlara tanınan % 30 ikramiye farkından faydalanmak için ayrılmışlardır. Bunun tek sebebi bilinmezliğin yarattığı psikolojik nedenlerdir. Emekli olan meslektaşlarımızın şu anda çok mutlu olduğunu kimse söyleyemez. Ancak asıl darbe 2005 senesinin şubat ayında vurulmuştur. Yanlış ve hiçbir haklı gerekçesi olmadan, Devlet Personel Başkanlığının havuzuna gönderilen 600 civarındaki tekel çalışanının 160'ı Tütün Eksperidir. Kanımca burada tek haklı sebep birinci ihalede fiyat düşük olduğu için babalar gibi satılamayan TEKEL'in personel sayısını azaltarak daha şirin gösterip allayıp pullayıp tekrar görücüye çıkarmaktır. Neden ve hangi gerekçelerle olduğu bilinmeyen, hangi kriterlere dayanılarak insanların seçildiği belli olmayan (aslında bunu çemberin içinde yada dışında olmakla ilişkilendirebiliriz çünkü isimleri belirleyenlerin kendilerine göre kriterleri vardır) ve bu haksız uygulamaya uğrayan meslektaşlarımızın idari görevler dışında olanlarının tamamı tarım il müdürlüklerinde görevlendirilmiştir. Ancak arkadaşlarımızın tamamına yakını ilçelere gönderilmiş ve zaten TEKEL'den haksız yere gönderilmenin psikolojisini yaşarken ikinci bir darbe de aile düzenlerinin bozulması ile

alınmış gittikleri yerlerde uyum sorunları yaşamışlardır. Başta da söylediğim gibi spesifik bir meslek grubu olduğumuzdan dolayı tarım müdürlükleri dışında görevlendirilen TEKEL’de yönetici pozisyonundaki meslektaşlarımıza unvanlarına uygun görevler verilmemiş araştırmacı unvanı ile devlete yük olan personel durumuna düşürülmüşlerdir. Tıpkı Telekomcular gibi, bankacılar gibi, özelleştirilen diğer birimlerin personelleri gibi. Sadece bu konu bile meslektaşlarımızı çok rahatsız etmiştir.

Konunun birde TEKEL’de kalanlar kısmına bakmak gerekiyor. Arkadaşları haksız yere başka kurumlara savrulmuş ve sıranın ne zaman kendisine geleceğini bilmeden bekleyen ve psikolojik baskının her zaman hissettirildiği insanları düşünün, o psikolojiyi ve o şartlar altında çalışmanın neler hissettirdiğini. Nasıl bir motivasyon eksikliğine sebep olduğunu ve aidiyet duygusunu nasıl zayıflattığını.

Başka kurumlara gönderilen TEKEL personeli içerisindeki meslek mensuplarından tütün eksperleri ve müfettişler dışında bu haksızlığı gidermek üzere TEKEL’i dava eden fazla sayıda olmamıştır. Tütün eksperlerinin % 95’i TEKEL yönetiminin bu haksız uygulamasını nedeniyle idare mahkemelerine dava açmıştır. Dava açma sebebi İstihdam Fazlası Personel seçilme yöntem ve gerekçesi olmak gibi görünse de asıl olan gittiği kurumlarda mesleğini icra etme ortamının olmamasıdır. Diğer memur arkadaşlar gittikleri kuruluşlarda işlerini devam ettirme olanağı bulmuşlardır. Bu yüzdende mahkeme yoluna gitmemiş, geri dönüp uğraşmak istememişlerdir. Sonuçta konuyu dava eden meslektaşlarımızın tamamına yakını mahkemeyi kazanmış ve TEKEL’e geri dönmüşlerdir. Bu durum hem kendileri hem de TEKEL’de kalmış olan meslektaşlarımız tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Çünkü Tekel yönetimi bu olaydan sonra insanları keyfiyete göre havuza atma tutumundan vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Sonuç olarak büyük olasılıkla bu sene hiçbir haklı gerekçesi ve ülkemize, milletimize faydası olmayacağı halde milli kuruluşumuz TEKEL sözde yerli alıcılara ya da sömürgeci çok uluslu firmalara satılacak. Tütün eksperleri de başka kurumlarda çalışmak durumunda kalacaklardır. Gidecekleri yerlerde de bu ülke için çalışmaya devam edeceklerdir. Kendi iş alanları olmasa bile. Çünkü dönecek TEKEL kalmayacaktır o zaman.

Tütün Eksperleri Derneği’nin bir başka önemli amacı ise Tütün Eksperleri mesleğini memlekete azami derecede faydalı kılmak ve Türk Tütüncülüğünün gelişmesine ve rağbetinin artmasına çalışmaktır. İşte bizleri en üzen şey 1980’li yılların başından itibaren tütün ve tütün mamulleri sektöründe alınan yanlış kararlar ve uygulamaların, ülke ve toplum çıkarlarına ne kadar ters ve yanlış olduğunu görüp bunlar hakkında her zaman yazılı yada görsel basında dile getirmelerine rağmen geline nokta. Bu yıllarda özellikle siyasal iktidarların tütün üretimini ihtiyacın çok üzerinde arttıran politikaları, meslektaşlarımızın iş yükünü anormal ölçülerde arttırmıştır. Senenin en az 6-7 ayını ailelerinden uzak ve mesai kavramı gözetmeksizin, yılda üç bölge yaparak çalışmışlardır. Bu özverili çalışma uzunca bir müddet devam etmiştir. Geline noktada ise özelleştirme çalışmalarının neticesinde TEKEL’in piyasadan çekilmek için gösterdiği gayretle birlikte adeta mesleklerini yapamaz hale gelmişlerdir. Celal Bayar Üniversitesi bünyesinde eğitim veren Tütün Eksperliği Yüksek Okulu mezunları ise işsizlik sorunuyla karşı karşıyadırlar. Meslektaşlarımız ekonomik açıdan ise diğer kamu çalışanları ile aynı kötü kaderi paylaşmaktadır. Özelleştirme politikalarına karşı duruş sergileyen meslektaşlarımız ise artık ülkemizde standart bir uygulama halini alan sürgünlerle ve İFP uygulamaları ile cezalandırılmışlardır. Özelleştirme çalışmalarına paralel, ülkemizde Tütün işleyen ve ihracatını yapan firma sayıları ve sermaye yapıları da geçen yıllar içerisinde çok çarpıcı değişimlere uğramıştır. Sektörde faaliyet gösteren birkaç yerli firma

haricinde sektörde yerli sermaye yok olmuştur. Şirket evlilikleri ve satın almalar yolu ile piyasanın çok önemli bir kısmı uluslararası şirketlerin eline geçmiştir.

TEKEL’de çalışan kamu personeli olarak bizi en rahatsız eden şey özelleştirme gerçeğidir. Bir basın açıklamamızın başlığında da söylediğimiz gibi “TEKEL’in sigara fabrikalarının özelleştirilmesinin ekonomik yönden ülkeye ve millete faydası olmayacaktır!”. TEKEL’in sigara fabrikaları, kar eden devlete yük olmayan kuruluşlardır. Bu kuruluşların özelleştirilmesi, ekonomiye ayrıca bir katkı sağlamayacaktır.

Tekel bu ülke için ve Tütün Eksperleri için değerlidir, diğer özelleştirilen ve özelleştirilmesi düşünülen devlet kuruluşları gibi. TEKEL’in ülkemize yaptığı katkıların piyasa denilen mekanizmada maddi bir karşılığı yoktur. Biçilen fiyatların hiç biri TEKEL’in ülkemiz için öneminin karşılığı olamaz.

- TEKEL’in gerçek değeri, Mustafa Kemal ATATÜRK’ün ve beraberindeki heyetin Erzurum Kongresi’nden Sivas Kongresi’ne gitmesi için o günkü şartlarda bir türlü tedarik edilemeyen paranın Tütün İdaresi’nin kasasından temin edilmesinin anlamı kadardır. O günkü şartlarda, Erzurum ve Sivas Kongresinin anlamı kaç milyar dolarsa, TEKEL’in gerçek bedeli işte odur.
- TEKEL’in gerçek değeri, Osmanlının borçlarına karşılık el koydukları tütün gelirlerini 42 yıl boyunca sömüren, bu dönemde uygulamaları ile tütün üreticilerini inim inim inleyen, tütün kaçakçılığı yapıyorlar diye onbinlerce insanımızı öldürten Fransız Reji Şirketi’nden Atatürk ve arkadaşları sayesinde 1925 yılında kurtulan Anadolu insanının mutluluğu kadardır. Reji İdaresinden kurtularak kendi toprağında çoluk çocuğuyla alın teri döküp, tütün üretmek geçinmenin mutluluğu kaç milyar dolarsa, TEKEL’in gerçek bedeli işte odur.
- TEKEL’in gerçek değeri, Kurtuluş Savaşı’nın en yoğun şekilde devam ettiği, hatta Ankara’dan top seslerinin işitildiği günlerde Reji Şirketi’nin milletvekillerine özel sigara yapma teklifini geri çeviren ilk Meclis’in onurlu ve kahraman üyelerinin emperyalist devletlere ve şirketlere verdiği tokat gibi cevabın ağırlığı kadardır. Türkiye Cumhuriyetini kuran ilk Meclis’in milli ve onurlu duruşunun ağırlığı kaç milyar dolarsa, TEKEL’in gerçek bedeli işte odur.
- TEKEL’in gerçek değeri, yedi düvele karşı verilen Kurtuluş Savaşı’ndan zaferle çıktıktan sonra fakir, harap ve bitap düşmüş bir ülkeyi ekonomik olarak da bağımsızlığına kavuşturmak için bir biri ardına kurulan sanayi tesislerimiz ile Düyun-u Umumiye’nin borçlarının kapatılmasında kullanılan ve ülkenin tüm gelirlerin yüzde 25’ini oluşturan tütün gelirlerinin önemi kadardır. Savaş meydanlarında yendiğiniz ülkelerden borç dilenmeden ülke kalkınmasını sanayileşmesini gerçekleştirmenin önemi kaç milyar dolarsa, TEKEL’in gerçek bedeli işte odur.
- TEKEL’in gerçek değeri, II. Dünya Savaşı esnasında ülkeyi kasıp kavuran tifo salgınını önlemek için TEKEL Enstitüsünde çalışan kimyagerlerinin TEKEL tesislerinde ürettikleri ilaçların tüm ülkeye dağıtılmasında gösterilen çalışma ve fedakarlık kadardır. Hastalıklardan kırılan yoksul Anadolu insanının tifodan kurtulmasında gösterilen fedakarlığın karşılığı kaç milyar dolarsa, TEKEL’in gerçek bedeli işte odur.

- TEKEL'in gerçek değeri, tütün diken, kıran, dizen çocukların, kadınların, ninelerin alın terinde, umudunda; tütün parasıyla gelin olmayı bekleyen kızların duvağında, delikanlıların hayallerinde; işletmelerde tütünün tozunu ve acı kokusunu yutan emekçilerin ciğerlerinde, bugüne değin mesai kavramı tanımadan çalışan kuruluş personelinin fedakarlığında; ülke tütüncülüğüne hizmet için köy köy dolaşan tütün ekserlerinin çamurlu ayakkabılarındadır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana, tütünün yoksul üreticilere, sektördeki tüm çalışanlarına ve ülke ekonomisine yarattığı fayda ve katkının adı TEKEL'dir.

Özelleştirme İdaresi Başkanı sayın Metin KİLCİ'nin 29 Aralık tarihli bir gazetede ki demecine şahit oldum. Sayın KİLCİ, Danıştay İdari Dava Daireleri'nin aldığı yürütmeyi durdurma kararı çerçevesinde Petkim'in devredilemeyeceğini söylemiştir. Devrin ancak şubat ayı sonuna kadar esastan kararın olumlu çıkması durumunda mümkün olabileceğini belirten ve özelleştirmeye ideolojik karşıtlığın, hukuki sorun varmış gibi dava açılarak yapılmasını etik bulmadığını ifade eden Kilci, "Ben özelleştirmeye şu şu yönlerden karşıyım, diye ideolojik nedenle karşı duruş, bence çok daha onurlu bir duruş olacaktır" demiştir. Sayın KİLCİ biz geçen senenin sonlarında sayın Cumhurbaşkanı başta olmak üzere Meclis Başkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu, Parti Başkanları ve tüm Milletvekillerimize birer mektup gönderdik, Tekel neden özelleştirilmemelidir başlıklı. Yani onurlu bir tutum sergiledik. Yetkililer tarafından Ne kadar dikkate alındığına siz karar verin. Demek ki davulda tokmak da elinde olan zihniyetlere ne dersiniz deyin fayda etmiyor. Ayrıca alkol fabrikalarının özelleştirilmesi sırasında ve sonrasında yaşananlar, yapılan özelleştirmenin ne kadar doğru, ülkemiz için ne kadar faydalı ve onurlu olduğunu da tüm kamuoyuna göstermiştir.

30 Aralık tarihinde yayınlanan gazetelerde, Sayın Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN'ın Topkapı Sarayında ki bir açılıştan sonra yaptığı konuşmada " ekonomimiz güç kaybeder, çalışır güç kazanırsınız. Paranız değer yitirir, düzeltirsiniz, ama tarihi mirasınızı kaybederseniz ülkenizin tapusunu kaybetmiş olursunuz" dediği bir demecini okudum. Tabi ki tarihi mirasımıza sahip çıkmak önemlidir, örf, adet ve geleneklerimiz önemlidir ama bir o kadar da milli sanayimiz ve insanlarımız önemlidir. Ülke için önem arz eden birçok kuruluşumuz özelleştirilmiş ve özelleştirilmeye devam ediyor. Bankalar yabancıların kontrolüne geçmiş. Topraklarımız yabancılara satılmaktadır. Altın aramak için doğa harikası yerlerimiz talan edilmekte, insan sağlığı hiçe sayılmaktadır. Bu da yetmezmiş gibi nehirlerimiz dahi yabancılara verilmeye başlanmıştır. Verilmedik ne kalmıştır bilemiyorum. Tapumuz mu !

150 yıldır bu ülke insanına geçim kapısı olan TEKEL'i satmanın kime ne faydası olacağını açıkçası merak ediyoruz. Bizce Cumhuriyetimizin en önemli kazanımlarından biri olan ve milyonlarca insanımıza geçim kapısı olmuş; on binlerce sektör çalışanına istihdam sağlamış olan TEKEL'i satmanın ve işsizler ordusuna bir çok insanı daha dahil etmenin hiç kimseye bir faydası olmayacaktır.

Bu nedenle TEKEL sigara fabrikalarının satılmasından vazgeçmek Hükümet edenler için en doğru davranış biçimi olacaktır.

Petek ATAMAN
Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Ben de konuşmama başlamadan önce bu güzel etkinliğe beni de davet ettikleri için Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu'na ve özellikle Başkanına çok teşekkür ediyorum. Yine etkinliğe emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Sizlere de tabi... Bu saate kadar bizi sabırla dinlediğiniz için.

Konu çok önemli bir konu, konuşan herkesin her cümlesinin altına imza atmamak mümkün değil. En son konuşan arkadaşımız, benim de bir miktar değinmeyi planladığım Tekel'in alkollü içkilerle ilgili kısmının özelleştirmesi ile ilgili sorunları çok güzel açıkladılar. Gerçekten çok yakıcı bir gündem.

Yine değerlendirmeme başlamadan evvel, burada Gıda Mühendisleri Odası Başkanı olmak dışında bir özelliğim daha olduğunu ifade etmek istiyorum. Ben de 8 yıl boyunca Et ve Balık Kurumu'nda çalışıp, daha sonra havuza atılıp, ondan sonra Tarım Bakanlığı'nda çalışmaya başlayan bir kamu çalışanıyım. Yani salondan bir arkadaşımız istihdam fazlası olduğunu söylemişti, beni de o şekilde değerlendirebilirsiniz. O süreci, özelleştirme sürecini, öncesini, üretim dönemlerini ve üretim anlayışındaki değişikliği o kadar net yaşadık ki o kurumun içinde. Bu, topyekûn bir anlayış. Onun için konuşmamda belki çok fazla şekerin özeline ya da Tekel'in özeline girmeyebilirim ama zaten farkı yok birbirinden.

Süt Kurumu'nun özelleştirilmesinden (daha önce Süt Kurumu'nda da görev yaptım), Et Balık Kurumu'nun özelleştirilmesine, ya da Tekel'in özelleştirilmesine, alkol fabrikasının ne şekilde özelleştirildiği ya da şu anda üzerinde kocaman bir arazide Migros Alışveriş Merkezi ve Ankamall olan o koca arazinin neredeyse sadece arazi fiyatına nasıl özelleştirildiği... Aslında bunların hepsi aynı anlayışın sonuçları. Değişen bir şey yok. Şekerde böyle olur, Petkim'de şöyle olur, hiç fark etmiyor. Bunun karşılığında yıkılan bir anlayış. Tekel'in İstanbul Anadolu yakasındaki alkollü içkiler fabrikası biçim ve anlayış olarak bence çok önemli bir simgeydi. Orada bir ruh vardı, işte o ruh yıkılıyor. O ruh neydi? Bu ülkenin değerlerinden bir şeyler üretmek, hem sosyal anlamda istihdamı sağlamak, hem bağımsız bir devlet olma çabaları ve bunu mümkün olduğunca akılcı, ekonomik yollarla yapmak. Göreniniz var mı bilmiyorum ama orada bir içki fabrikası kurulmuş, çok yakınında da bir şişe fabrikası kurulmuş, çünkü o içkiler o şişelere doldurulacak ve arada bir demiryolu var. Yani her şey düşünülmüş, burada ambalaj materyali üretilecek, en ekonomik nasıl taşıyorsa, öyle taşınacak. Yerli ürünümüzü üreteceğiz ve kalkınacağız.

Cumhuriyet kurulduğunda, kurtuluş savaşından çıkmış ve ekonomisi ne durumda olduğu belli olan bir ülke kalkınabilmiş bu şekilde. Ama biz şimdi bu kurumlarla zarar ediyoruz. Zarar ettiğimiz için de satıyoruz. Bunun hakikaten bir inandırıcılığı yok. Kar-zarar hesabına gelince; bu kurumların bir kısmı gerçekte zaten net olarak gelir ve gideri alt alta koyup, toplayıp çıkardığımızda da karlı. Özel sektör de önce onları satın alıyor, zarar edenleri almıyor. Ama onun dışında aslında gelir getirmiyor gibi görünen fabrikalarımız, üretim yerlerinde bu ülkenin karına, kamu yararına işler üretiyor. Kar-zarar devlette sadece gelir-gider toplamayı, çıkarması ile hesaplanabilecek bir şey değildir diye düşünüyorum. Eğer bugün bu ülkede, özellikle tarım sektöründen hammaddesini alan gıda endüstrisi neredeyse hiçbir ürünle fiyat olarak rekabet edemez durumdaysa, birkaç ürün dışında yurtdışında üretilen ürünlerle hiçbir şekilde rekabet edemiyorsa, bunda Süt Kurumu'nun, Et Balık Kurumu'nun kapatılmasının

çok büyük bir payı var. Piyasayı regüle edecek işlevleri kalmadığı için. Bunlar çok söylendi ama insan bir kez daha söylemeden edemiyor.

Niye vurguladım bunları? Bizim asıl konumuz, kamuda çalışan memurların bu özelleştirmelerden etkilenme biçimi. Eğer sadece o satılan fabrikadaki ya da o satılan kurumdaki çalışanların durumuna bakarsanız, çok net birkaç cümle söylenebilir, herkes de bunları söylüyor. Benim önümde şeker fabrikalarının kendi webinden çalışanların durumuna yönelik olarak indirdiğim rakamlar var: Halen 3542 tane memur, 5479 daimi işçi, 3433 de geçici işçi çalışıyor. Bu rakamlara; tarım sektöründen girdi sağlayan kesim, pazarlama ile uğraşan kesim v.b. dahil değil. Demek ki ilk başta geçici işçilerin çok ciddi sorunları var. Daha sonra işçilerin ve memurların da şehri değiştirme, emekliliğe zorlanma gibi yöntemler nedeniyle sıkıntısı var. Başka bir kuruma giderek çalışmak durumunda kalan memurlar; yıllardır oluşturduğu birikimden uzak, yani gerçekte fayda sağlamadan, mesaisini doldurarak çalışıyor. Yaratılmış aidiyet duygusu bir yana, bir birikim kazanmış oluyorsunuz ve birikimi kazandığımız konuyla hiç ilgisiz bir başka konuda devlet sizi istihdam etmeye başlıyor, bu da aslında ciddi bir maddi zarardır diye düşünüyorum.

Ama bence daha büyük bir zararı var kamuya. Biz ülke olarak ya da bir kamu sektörü olarak gelirlerimizi belli yerlerden elde ederiz. Ya bu tür ekonomik faaliyetlerden elde ederiz, ya vergi toplarız, ya yine sosyal güvenlik kurumlarının primleriyle ilgili birtakım ödemeler alırız. Şimdi biz bu kurumları sattık, özelleştirdik peki kamu olarak kayıt dışılığı önlemek üzere bir girişimde bulunduk mu? Vergi toplamayı daha etkin hale getirmek, kamunun gelirlerini artırmak için bir girişimde bulunduk mu? O da yok. Sosyal güvence ile ilgili olarak biz ODA Başkanları olarak Çalışma Bakanlığı ile bir protokol yapmaya çalıştık. Kendi meslektaşlarımızın sigorta primlerinin yatıp yatmadığını takip etmek istedik bir protokol marifetiyle. Özet olarak söyleyeyim; uzun görüşmelerden sonra, Çalışma Bakanlığı'nın söylediği: "İşveren sigortalılığı devam ediyordur diye bildirir. Sizin meslektaşlarınız da her türlü sosyal güvenceden maddi olarak yararlanır, işveren o primi yatırır, yatırmaz sizi ilgilendirmez. Zarar, devletin zararındır" dedi. "Siz niye ilgileniyorsunuz işverenin sigorta primlerini yatırıp, yatırmadığıyla? Biz mahkemelik oluruz, alırız, almayız..." dedi. Böyle bir zihniyetle de devletin gelirlerini topluyor, kamu yararına işler yapmaya çalışıyoruz.

O zaman ne oluyor? Sadece bu sektörde çalışmakta olan, görev yapan insanlar işsiz kalmıyor. Bu ülkede açılmış onlarca, yüzlerce üniversiteden mezun olmuş ve büyük bir fedakarlıkla devletin bütçesinden okutulmuş insanlar da işsiz kalıyor. Çünkü kamu gelirini toplayamadığı sürece istihdamı kısmak zorunda kalıyor. Sonunda ne oluyor? Bizim kendi sektörümüzle ilgili çok büyük sıkıntılar var. Her yerde şunu söylüyoruz: gıda denetimleri gereği yapılamıyor. İnsan sağlığı riskte.

Gıda güvenliğine yönelik denetimlerin yapılması için daha çok sayıda gıda mühendisi, ziraat mühendisi, veteriner hekimin devlette istihdam edilmesi lazım. İlgili Bakanlığın üst düzey yetkilileri şunu söylüyor: "Devletin parası yok. Biz de biliyoruz eleman eksikliğimiz var. Ama devletin parası yok ki, biz insanları istihdam edelim, gıda güvenliğini sağlayalım." Çözüm, şimdi yeni yaratılan çözüm, denetimleri özelleştirelim. Verelim insanlara özel sektördeki kimi işletmeleri, zimmetleyelim, onlar yapsın denetimi. Çünkü biz kamuya kimseyi istihdam edemiyoruz, paramız yok.

Peki şunu soruyorsunuz: Bu görevi özelleştirdiniz. Varsayın ki kötüye kullanılmamasını da denetlediniz. Kamunun devredemeyeceği yetkiler var. Siz özelleştirdiğiniz yerlere ceza kesme yetkisi veremezsiniz. Para cezası kesemez, mala el koyamaz, anında imha edemez. Bunları

nasıl takip edeceksiniz? Biri gidecek bir tespitte bulunacak, insan sağlığını riske atacak bir şey. Ondan sonra Bakanlığa gelene kadar Bakanlığın elindeki bütçesiyle istihdam ettiği belli sayıda, az sayıdaki insan tekrar gidip oraya ceza kesene kadar o gıda maddesi de orada kalmayacak zaten.

Söylemeye çalıştığım şu: Bu topyekun bir yanıştır ve sonuçları da aslında kısa vadede sadece bu sektörde çalışanlara çıkıyor gibi gözükse de, bütün ülke olarak, kamu sektörü olarak bunun sıkıntılarını çok ciddi bir şekilde yaşamaktayız. Bir anlamda, bir mirasyedi zihniyetiyle, haraç-mezat satılıyor bu kurumlar. Ve her geçen gün devletin gelir sağlama kapıları da biraz daha fazla azalıyor.

Ben lafı çok uzatmak istemiyorum, mutlaka çok değerli tartışmalar olacaktır ama Abdüllatif Şener'in, eski Devlet Bakanımızın 2 gün önce bir açıklaması var. Bunu sizlere hatırlatarak sözlerimi bitirmek istiyorum. Eski Bakanımız dedi ki, "Özelleştirmelerde amaca ulaşamadık çünkü sattığımız kurumların gelirleri yurtdışına gitti, buna engel olamadık." Bu da bu devletin bakanının yaptığı tespittir. Teşekkür ediyorum.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı Prof. Dr. Birgül AYMAN GÜLER: Konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyoruz. Salondan soru varsa onları alalım. Buyurun.

KATILIMCI: Ben, Hacettepe Üniversitesi'nde yüksek lisans yapıyorum. Uzmanlık tezim de tarım sosyolojisi üzerine. Az önce istihdam üzerine zaten konuştunuz. Ben de ona değinmek istiyorum. Özellikle biz üniversite mezunları ve hala üniversitede yüksek lisans ve doktora ile kariyer yapacağımızı düşünen insanlar, hiçbir şekilde istihdam edilemeyeceğimizi düşünüyoruz. Özellikle tarım konusunda. Belki de geleceğinin bir muamma içinde olduğunu düşündüğünden pek çok arkadaş tarımı tercih etmiyor. Özellikle Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü de zaten öyle çelişkiler içine soktu ki insanları, üniversite içerisinde belirli bir noktada insanlar artık acaba tarımı seçmeli miyiz diye düşünmeye başladı Ben kısaca istihdam sorununun nasıl giderileceğini sormak istiyorum. Zaten bu kamuda giderilmiyor. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı içinde istihdam edileceğimizi düşünerek 6-7 seneyi doldurduk neredeyse. Bundan sonra acaba özel sektörde ya da sendikalarda biz sosyologlara ihtiyaç duyulacak mı acaba diye merak ediyorum.

Murat AKAR (Ziraat Yüksek Mühendisi): Ben, Samsun'dan katılıyorum. 1999 yılının Aralık ayında IMF'ye verilen taahhütname ile beraber şekerin ve tütünün kaderi belli oldu. Biz o dönem Samsun'da Tütün Yasasına karşı çıkmak üzere, tütün üreten köyleri teker teker dolaşarak bu yasayı anlattık ve onları acaba bir miting yapabilir miyiz diye harekete çağırdık ama onlardan bir refleks bulamadık. Neticede iki büyük panel şeklinde konferans yapıldı, biri Samsun'da, biri Bafra'da. Ama çiftçi tütününe sahip çıkmadı, Tütün Yasası çıktı. Şimdi Samsun'da Ballica Sigara Fabrikası'nda işçiler direniyorlar, aileleriyle birlikte yatıp kalkıyorlar. Dün de televizyonda seyrettim, İstanbul'da da aynı şey oluyor. Biz 20 senedir bu tespitleri yapıyoruz. Sanki bir cenazenin arkasından, tabirimi bağışlayın, ağlaşıyor muşuz gibi pozisyon var. Bu tespitle sanki tarihe not düşüyoruz, bunu kabul ediyorum. Ama hiçbir konuşmacı ne yapacağımız konusunda bir öneri getirmiyor. Ayakları yere basan sağlam bir öneriniz var mı? Ne yapacağız arkadaşlar? Tekel de gidiyor. Yani bunlar teker teker gidiyor, Et-Balık gitti, o gitti, bu gitti, biz baktık. Şimdi ağlaşıyoruz. Samsun'da işçiler direniyorlar, Tekel'de. İşte SEKA'da oldu bu daha önce. Şimdi oradakilere nasıl destek vereceğiz, ne yapacağız? Bu tespitler 20 senedir yapılıyor, bunları biliyoruz, ne yapacağımız konusunda bir öneri var mı, onları tartışalım.

Yakup BOZKURT: Sayın Başkan benim sorum sayın ÇELİK'e olacak. KİT'lerdeki özelleştirme nedeniyle sivil toplum örgütleri büyük bir faaliyet içinde, TEKEL hariç. Bunun da nedeni tütün teknoloji mühendisleri odasının olmamasıdır. Şimdi bizim tütün teknoloji mühendislerimiz dernek faaliyeti içerisinde. Acaba oda şekline dönmek için bir çabanız var mıdır, yoksa bu sadece bu şekilde mi yürüyecek? Teşekkür ederim.

Bayram ÜNAL (Niğde Üniversitesi): Benim çok küçük bir hatırlatmam olacak. Bizim bir orman ORÜS örneğimiz vardır, özellikle bu sermayenin halka yayılması ve halkın sermayedar olması... Sermayedarlık ve hissedarlık birbirine biraz karıştırılıyor gibi geldi bana. Kamu işletmeciliğinin geliştirilmesi yönünde arkadaşların fikirleri var mı, özellikle bu konuda Mümtaz Hocamızın başını çektiği bir oluşum var, vakıf var. Biraz derdimiz, kamu işletmeciliğini geliştirme üzerine olsa diye düşünüyorum ben. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: 4 soru var, sorulardan 1'i bir konuşmacıya yönelik, dolayısıyla öbür 3 soruya yönelik tüm konuşmacılarımızdan açıklama alabiliriz. Buyurun.

Muzaffer DEMİR: Arkadaşımız, ne yapacağımızı sordu. Türkiye’de demokrasi anlayışı Türkiye’yi idare eden siyasi partiler bazında belli, hepimizce malum. Demokrasi tam oturmamış. Şu anda Türkiye’de 2 milyon 200 bin küsur memur var. 3 tane konfederasyona dahil üye sayısını topladığımız zaman memurun yüzde 47’si üye olmuş durumda. O kendimize soralım. Önder ve aydın olan insanlar demokrasiye inanmamış demek, kendi hakkını aramıyor. Öncelikle bu demokratik kitle örgütünün güçlendirilmesi lazım. Bir eylem, yapacağınız zaman paranın, ekonominin ne olduğunu çok iyi biliyorsunuz. Bugün her üyeden aylık 6-7 milyon almakla siz eylem yapamazsınız. Artık biz o duyarlılığımızı da kaybettik. 17 Aralık 1994’te Kamu-Sen 100 bin kişi toplamıştı Tandoğan’a, herkes hayret etmişti. Şimdi kanunu çıkmış, işverene karşı yazılı sözlü hakkını arayacak, işyeri temsilcileri ile kendi hakkını arayabiliyor ama yapmıyor. Buyurun mitinge gelin diyoruz, işte 2006-2007 seçim yılıdır. Görüşmeleri sırasında Türkiye Kamu-Sen Sıhhiye Meydanında bir miting tertipledi, 2007 senesi seçim senesi, tam zamanında yapalım bunu denildi. O zamanın sorumlusu Mehmet Ali Şahin bey, bayağı bir ürperti almıştı, 100-150 bin kişi geleceğini sanıyordu. Ankara’da biz Kamu-Sen olarak 55 bin civarında kendi üyemiz var. 170-180 bin memurun olduğu bir Ankara ve o sıhhiye meydanına 22 bin kişi geldi. Ha sendikalı olarak bizim kabahatimiz var ama kişisel olarak sizlerin kabahati var.

Şimdi, “Babalar gibi memleketi satarım” ifadesi, o kabinenin hepsine hakim olan zihniyettir. Milli değerler açısından ve Meclisin aldığı kararlar açısından bu kabinenin nasıl bir kabine olduğunu çok iyi biliyoruz. Bizim kimseyle işimiz yok, parti bazında. Bursa Şubesinde bizim arkadaşlarımız, Maliye Bakanı’nın oğlu tarafından genleri değiştirilmiş mısır getirilmesine karşı tavır koyuyor. Fazla bir eylem değil bu, kırıcı, dökücü bir şey değil, bir çuval mısırı Maliye Bakanı’nın önüne döküyorlar. AKP’nin açılımı; Adalet ve Kalkınma, Adaletin A’sı yok. 3 tane arkadaşımız sayın Bakanın verdiği talimatla, biri Kars’a, biri Iğdır’a, birisi Şırnak’a sürüldü. Bir sürü uğraşmamız, bir sürü mahkemeye gitmemiz sonucu, o arkadaşlarımız tekrar işyerine getirildi. Biz sonunda şu kanaati getirdik, bu Amerika’dan getirilen mısırlar demek ki vaftiz edilmiş ki, kutsal olduğu için bir ceza vermesi gerekiyordu arkadaşlarımıza... Bursa’da bu arkadaşlar için gittik basın toplantısı yaptık, 100 kişiden fazla adam bulamadık.

Tekel’in içki fabrikaları 290 milyona satıldı. Bu 290 milyon doların ne kadarı rehabiliteye gitti? Hiçbiri. Amerikalı şirkete 2 sene sonra 900 milyon dolara satıldı, o da aldı gitti 5 tane fabrika kapandı. Siyasette, sendikada tavır koyamıyoruz. Ben bu açıdan Ziraat Mühendisleri Odası Başkanımı, özellikle yönetimlerini tebrik ediyorum, en duyarlı bir oda.

Arkadaşlar ne yapacaksak, hep beraber yapacağız. Memura tamamen şaşı bakan bir iktidar var. Şeker, tekel demir-çelik, Kardemir, Tügsaş, SEKA, SEK Süt, Asil Çelik, Çelbor, bunların hepsini kattığımız zaman bu kurumların çoğunda son 4 senede 13.250 tane kamu çalışanı azaltılmış.

Şimdi karşı koyma meselesinde, önce ben şunu derim memur arkadaşlarıma. 3 tane konfederasyon vardır. Aydın kişiler olarak şunu yüzde 80 üyeliğe çıkaralım. 6 sene oldu, vereceğiniz aidat en kabadayısı 12 milyon, bunun 5 milyonunu devlet veriyor zaten.

Bunun çözüm yolu, hepimizin taşın altına elimizi koymamız, örgütlenmemiz, bir araya gelmemiz. İlk defa Türkiye Kamu-Sen olarak burada, böyle bir yerde bulunuyorum. Bundan da gurur duyuyorum. Ha şimdi bu kadar mühendis odalarımız var, işçi sendikalarımız var, memur sendikaları 3 tane konfederasyon var, ziraat birliği var, var da var. 2-3 sene önceydi

sanıyorum, söyleyip bitireceğim, Portekiz’de 2 sene hükümet kurulmamıştı. O zamanın devlet başkanına soruyorlar, bu Portekiz’in hali ne olacak? Aynen ifadesi şu: “Hiçbir şey olmaz, çünkü benim ülkemde demokratik kitle örgütleri yapılanması ve duyarlılığı her kesimde tamamen oluşmuştur. Onun için bizim ülkemize bir şey olmaz.”

Sonunda hepimiz aynı şeyi söylüyoruz. Ülke hepimizin, giden hepimizden gidiyor. O zaman bazı kişisel, duygusal şeyleri bırakıp önce fert olarak bu işe inanıp duyarlı olduğumuz zaman, sonunda da bu odalar, birlikler, sendikalar beraber olduğumuz zaman bu iş biraz çözülür. Yoksa aldı başını gidiyor ve geleceğin de, eğer böyle giderse çok kötü olacağını düşünüyorum.

Ben teşekkür ediyorum, iyi akşamlar diliyorum.

Kemal BULUT: Evet gerçekten karar verecek bir noktaya geldik, karar vermemiz gereken bir noktaya geldik. Şimdi hep birbirimizi sorguluyor, samimiyetten bahsediyoruz. 14 Aralık’ta İnşaat Mühendisleri Odası’nın salonunda siyasi iradeyi, hükümet yetkililerini çağırdık. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası ile ilgili 14 örgüt -bu ülkede sendika ve odaların hemen hemen hepsinin olduğu-, Kamu-Sen, Memur-Sen, DİSK, KESK, Hak-İş, Türk-İş, TMMOB, TTB, vs. bir araya geldik. Dedik ki böyle bir yasa çıkıyor, 70 milyon insanımızı ilgilendiriyor. Bunun için biz önce bir siyasileri çağıralım, derdimizi anlatalım ondan sonra da bir eylemlilik yapalım. 15 Ocak’ta İstanbul’dan, KESK, DİSK, TMMOB, TTB, Dış Hekimleri Birliği ve BASK’ın katılımı ile bir yürüyüş ve Ankara’da eylem organize ettik. Şimdi 14’ünde yola çıktığımız 14 örgütten şu anda 6-7’si birlikte hareket ediyor. Ne yazık ki iş pratiğe geldiği zaman biraz sıkıntımız oluyor. Tıpkı arkadaş söyledi, biz 4688 sayılı bu yetersiz yasayı hani halklar verilmez alınır, yasalardan da önce gelir şiarıyla gerçekten çok büyük bedel ödeyerek aldık, ama ne yazık ki şu anda bizim önümüzde en büyük engel 4688.

Özünde özelleştirmenin bütünü, özelde, Ziraat Mühendisleri Odası’nın bu güzel toplantıyı düzenlemesine neden olan, çok geniş bir kitleyi ilgilendiren iki tarımsal ürün ve sanayi kuruluşunun yok oluşu için ne yapabilirizi önümüze koyduk. Rakamlar ortada. Bugüne kadar yapılan bütün uygulamalar bizi bir arada tutmayan, bireysel hale getiren, ortak mücadele etmeyen zeminleri hazırladı geldi. Yani bugüne kadar bizim örgütlenmemiz önünde de bunlar engeldi, sürgün, tehdit, baskı, zorla emekliye ayırma ve istihdam fazlası personel olarak işkolu değiştirme vb. gibi ben Tekel’den hatırlıyorum, 200’e yakın arkadaş sırf bilinçli olarak istihdam fazlası başka kurumlara gönderildi ve 200’e yakın dava açtık biz. Hemen hemen büyük bir bölümü de kazanıldı. Ama bunlar sorunlarımızı çözmiyor.

Şimdi tam da burada arkadaş sordu, ne yapacağız? Yapacağımız şey, topyekûn bir direniş hattı örmek. Bunun başka yolu yok. Fabrikayı işgalse işgal, bugün biraz geç de olsa, bütün fabrikalarındaki işçi arkadaşlar bunu yapabiliyor. Gerçekten onların yanında olabiliyor muyuz, gerçekten bu konuda samimi olabiliyor muyuz? Bütün mazeretlerimizi bir kenara koyalım. KESK’in kurulduğu günden bu yana KESK’e bağlı sendikalar ve sendikamız ESM özelleştirmelere karşı mücadele hattını sürdürmektedir. Eğer bu yapılarla TMMOB’a bağlı odalar, Türk-İş’e bağlı sendikalar, Tek Gıda İş ile birlikte o fabrikada olabiliyorsak, Şeker-İş ile şeker fabrikasında birlikte olabiliyorsak önemli olan budur, ki biz örgütlü gücümüzle mücadeleye hazırız. Yani şunu söylemiyoruz, sendikalar toplam yüzde 50 örgütlüdür kamuda. Yüzde 50’nin üçte biri de ESM’de örgütlü. Her türlü birlikte yapılacak bilgilendirme, afişleme, kamuoyunu duyarlı kılma, organize etme ve fabrikalarda işgaller dahil her türlü etkinliğe, eyleme varız.

Ancak şuna inanıyorum. Mücadeleyi ancak bu şekilde verirsek başarılı olacağız. Yoksa bunun dışındaki mücadelelerin her biri anlamlıdır, kayda geçme, tarihe not düşme konusunda anlamlıdır. Ama mücadelede, başarı konusunda, kazanım anlamında da suya yazılacaktır diyorum. Eğer gerçekten bu yapılar ki, keşke işçi sendikalarıyla birlikte olabilsek, bundan sonraki sunumda işçi sendikaları ve diğer çiftçi sendikaları arkadaşlar da bu konuda hemfikirlerse her türlü mücadele biz, ESM ve KESK bütünselliğinde, taşıyabildiğimiz diğer yapıları da mücadeleye taşıma konusunda hazırız, kararlıyız. Diğer yapıların da bu kadar kararlı olmasını talep ediyorum, teşekkür ediyorum.

Oktay ÇELİK: Ben deminki konuşmacıya cevap vereceğim. Sayın Gökhan GÜNAYDIN bey, bu organizasyon tertiplendiğinde beni aradılar, ben başka bir arkadaşın katılmasını teklif ettim, rica ettim ondan, çünkü sigara fabrikası eylemlerine gideceğim ve şimdi de yarın zaten Bitlis Sigara Fabrikası'nın mitingine gideceğim. Tütün Eksperleri Derneği olarak katılıyorum Kemal Bey'e, her türlü eylemde varız ve şimdiye kadar her zaman olduk bu eylemlerde. Hem görsel, hem yazılı basında da üzerimize düşeni yaptık.

Tütün üzerine ne yapabiliriz diye bir soru geldi. Recep arkadaşımız sunumunda Tütün Eksperleri Derneği'nin görüşünü söyledi. Burada tek kurtuluş, üretici birliklerinin mutlak surette kurulması gerektiği. Üreticilerin, üretici birlikleri içinde devletin de baskısıyla, bir şekilde mutlaka örgütlenmeleri gerekiyor. Çünkü örgütsüz bir güç ve sözleşmeli tarım modeliyle zaten çokuluslu firmaların amelesi durumuna düşmüş durumdadır.

Tekel'in sigara fabrikalarının özelleştirilmesinden sonra şu anda 210 bin olan üretici sayısı 70 binlere inecektir. Çünkü Doğu, Güneydoğu tütünleri, alıcıların, yabancı alıcıların ürettikleri sigaralarda kullanılmamaktadır. Onların tütünlerinin tek kullanıldığı alan Tekel sigaralarıdır. Artı tabi bir de kendileri kıyılmış tütün olarak satıyor ama onların da önünde çokuluslu firmaların engellemesi var. Nedir bu engelleme? İşte kıyılmış tütün işletmeleri açmanın önündeki çok yüksek ÖTV miktarlarından dolayı onları değerlendiremiyorlar.

Bizim önerimiz üretici birlikleri içinde örgütlenmek ama Üretici Birliği Yasası'nın tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor. Çünkü Üretici Birlikleri Yasası'na göre üretici birliğine üye olan üretici birliği, gidip alıcıyla herhangi bir sözleşme yapamıyor, fiyat alışverişinde bulunamıyor. Bunun için üretici örgütleri derhal kurulmalı, Tekel özelleştirilmemelidir. Tekel özerk bir yapıda devam etmelidir. İlerleyen süreçte bu üretici birlikleri yani esas malın sahibine tütüncüye devredilmelidir. Ama içinde sigara fabrikası olmak zorunda. Çünkü sigara üretemeyen hiçbir tütün kuruluşu ayakta kalamaz.

Çokuluslu firmaların -ki Tekel'i de aldıktan sonra yüzde 100'üne sahip olacak firmaların-kullanacakları tütün miktarı çok azalacak. Şu anda zaten Türk tütününü yüzde 8 oranında kullanıyorlar, hızla da azalıyor. Ve blended sigaraları arttıkça, şu andaki üretim miktarı çok daha azalacak, çünkü dışarıdan tütün getiriyorlar, Virginia, Burley tütünü. Avrupa Birliği'nin baskılarıyla da, dışarıdan ithal edilen tütüne uygulanan 3 dolar kilo başına fonu kaldırmanın peşindeler. Eğer bunu da başarırlarsa, işte Çin, Hindistan, Ermenistan, Türkmenistan gibi ülkelerden, bizim tütünümüzün benzeri ama bizim tütünümüz gibi olmayan tütünleri getirecekler. O yüzden dediğim gibi, üretici birlikleri mutlaka örgütlenmeli, üreticiler orada olmalı. Ve üretici mutlaka desteklenmeli.

Sözleşmeli modeli biz Avrupa'dan aldık. Ama her şeyde olduğu gibi tabi Avrupalı, Amerikalı bir sürü şeyin içini dolduruyor, getiriyor modelini uyguluyor, biz son halini alıyoruz. Ee

sözleşmeli modeli aldık ama sözleşmeli üreticimiz tanımlı değil ki. Ne kadar üreteceğini bilmiyor, kotası dağıtılmamış, artı üreticimiz örgütlenmenin içinde değil, üretici birliği örgütleri yok. Ve artı prim yok. Demin arkadaşımın söylediği gibi Amerika'da 2-2.5 dolar kilo başına prim alıyorlar. Avrupa Birliği'nde 2-4 euro arasında, ki tütün çeşitliliğine göre bizim tütünüümüz özellikle oryantal şark tütünü denilen tütün, 4.15 euro kilo başına prim alıyor. Yani 15-16 milyona varıyor onların 1 kilo karşılığında aldıkları. Bizim üreticimiz en iyi tütünü üretse, ki bunu Ege için söylüyorum, 5-6 milyon arasında alacaktır ki daha da aşağıya düşüyordur bu fiyatlar. Yani mutlaka bu şekilde örgütlenme gerekiyor.

Odalaşma konusunda da, 1993 senesinde çok yüksek sayıda tütün teknolojisi mühendisi arkadaşımız (tabi Ziraat Mühendisleri Odası bünyesine baktığınız zaman çok küçük bir sayıdır o) Ziraat Mühendisleri Odası'na üye oldu. Ben de tütün teknolojisi mühendisi olarak Ziraat Mühendisleri Odası'na üyeyim. Ama en son şunu yaptık; son 1-1.5 senedir Yönetim Kurulu Başkanlığı yapıyorum, bu dönemde öncelikle öğrenci üyeliği gerçekleştirdik ve çok ciddi sayıda öğrenci arkadaşımız üye oldu. Onlara bile ilk konuştuğum zaman, kim artık onlara bunu anlattıysa, üyelik için para isteniyor, aidat isteniyor dediler. Gökhan Bey ile de konuştum ben, kendisi iyi hatırlar, öyle bir şey olmadığını söyledi. Bunu tabi ben öğrenci arkadaşlarımıza anlattım ve çok yüksek oranda öğrenci arkadaşımız üye oldu. Ve geçen de zaten burada çok güzel de bir sunum yaptılar. Yani odalaşma konusunda uğraşyoruz ama Tekel'deki eksper arkadaşlarımızın, tütün teknolojisi mühendisi arkadaşlarımızın çok gayretleri olmadı. Çünkü zaten bir bilinmezlik içindeler, ne olacağını bilmiyor, ne yapılacağını bilmiyor, nereye gideceğini bilmiyorlar. Ama tabi ki örgütlü olmak, hele ki oda içinde örgütlü olmak bence çok önemli. Teşekkür ederim.

Petek ATAMAN: Aslında benim de çok fazla ilave edeceğim bir şey yok. Bütün konuşmacı arkadaşlar örgütlülüğün öneminden söz etti. Mutlaka önemli örgütlülük. Örgütlülüğün daha yaygın, daha kuvvetli hale gelmesi de aslında tüm kamunun farkındalığını artırmaktan geçiyor. Çünkü özellikle 12 Eylül sonrasında odalara bakış, sendikalara bakış, örgütlenmeye bakış belli. Dolayısıyla bizler ne kadar elimizden geldiğince eylem de yapsak, birtakım yayınlarda da bulunsak, kamunun önemli bir kısmında hala sorgulanarak ya da inanılmayarak yaklaşıyor. Oysa hükümete gerçek baskıyı oluşturmak, kamuyla birlikte daha geniş kitlelerle hareket etmekle mümkün olacak. Bu noktada örgütlülük mutlaka çok önemli ama bu örgütlülüğe bağlı olarak da kendimizi her yolla daha geniş kitlelere ifade etmeye çabalamamız lazım. Basının durumu ortada, şimdi bugün burada konuşulanları yarın kaç tane gazetede göreceğiz ya da kaç televizyon verecek, hepiniz tahmin edebiliyorsunuz. Bizim her türlü yöntemi kullanarak, kendimizi doğru ifade etmeye çalışmamız lazım, özellikle kamuoyuna. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Burada yürütülen tartışmalarda biz tütün ve şeker temelinde kamu çalışanları üzerine özelleştirmenin etkilerine ışık tutmaya çalıştık. Ortaya çıktı ki özelleştirmenin memur üzerindeki genel etkisi ne ise, tütün ve şeker sektöründe olup biten de o. Ancak ben başkanlara onu sordum arada, kaç kişiden konuşuyoruz biz? Hani kamu çalışanı üzerindeki etki dediğimizde, kaç memurdan söz ediyoruz diye. 1.5 milyon civarına düştü memur sayısı. 2004'ten bu yana toplam kamu personeli sayısı 350 bin civarında azaldı. İnanılmaz büyük bir hızla azalıyor, kamu istihdamı, işçisi, memuru ve benzeri. Tütün ve şeker alanında istihdam edilen memur sayısındaki azalma çok ürkütücü boyutlarda kuşkusuz.

Başkanlar dediler ki, Tekel alanında çalışan 2.400 memur, şeker alanında çalışan 3.200 olmak üzere 5.600 memurdan konuşuyoruz. Kaç tütün eksperinden söz ediyoruz, kamu görevlisi olarak, 400 civarında. Demek ki toplam 6 bin kişiden söz ediyoruz. 1985 yılında toplam 20

bin kişiden söz ediliyordu bu alanda memur olarak. Geçen süre içerisinde yüzde 75 bir küçülme söz konusu. Tütün ve şekerde memurdan söz ediyoruz. Bu şu demek: Üretici fabrikaların üretim planlamasını yapan, bütçelemesini yapan, ülke piyasasını ve uluslararası piyasaları izleyen, bütün bunların planlama, araştırma, eşgüdüm ve günlük rutin işlerini yapan, belki üretim hanede değil, masa başında ama hiç kuşkusuz üretim hanedeki kadar üretici beyaz yakalı kısmından söz ediyoruz.

Türkiye’de eritilen kapasite, özelleştirme ile beraber memurları ortadan kaldıran bu süreç Türkiye’nin planlayan, eşgüdümleyen, geleceğe ilişkin söz söyleyen üretici gücünün ortadan kaldırılışdır, büyük yıkımdır. Petek Hanım muhteşem anlattı, büyük yıkımdır, ülke için yıkımdır. Yetişmiş insan gücü için ve akşam evde çocuklarıyla konuşan anne ve babanın sergilediği ruh hali bakımından büyük yıkımdır. Hem üretim için, hem ülkenin bağımsızlığı için, akılcı yollarda yapılan işi yapabilmek için çalışan bu kesim, üretici fonksiyondan, havuz denilen bir fonksiyona alındı ve oradan yılların birikimine sahip olan insanlar, şu ya da bu kamu kurumunda evrak işleri dahil, hiçbir iş yaptırılmayan sözde mekanizmalar dahil oralarda çalışmaya mahkum bırakıldı. Hepsi yüksek okul mezunu olan, kariyer iddiası olan insanların büyük yıkımı, aile ocaklarında tek tek yaşandı, hala da yaşanıyor. Tanıklarınız vardır, dostlarımız, akrabalarımız, arkadaşlarımızdan, çok acı bir deneyim biçiminde yaşandı.

İşin bu yıkımının, bu boyutunun bizim çok ihtiyacımız olan gözümüz gibi bakmamız gereken yetişmiş insan gücünün ortadan kaldırılışının hikayesini yazmak gerekiyor. Çok somut olarak Petek Hanıma öneriyorum, yazın, yaşadığınızı yazın, hissettiğinizi yazın. Çocuğunuzun size bakışını yazın, siz yazın. Siz yazarsanız üretimin çöküşünü, memleketin bağımsızlığındaki sömürgeleşmeye evrilen halini, akılcı olmayan yollarla sözde akılcılık adına ortaya çıkan yeni üretim sistemlerini, bireysel hikayenizde siz birleştirirsiniz çünkü. Burada birleştirdi bize. Bunları yazmanız lazım. Sözlü tarih çalışması gibi yapalım. Bireysel hikayeler değil bunlar, bunlar ülkemizin tarihi ve trajedimiz. Bunları yazarak, ete, kemiğe büründürerek insanlara anlatmak gerekiyor. Gerçekten hala bundan başka yapılacak bir şey yoktur şeklinde düşünen insanlar var.

Sosyolojik bir gerçek. Onun aymazlığı diye geçiştiremeyeceğimiz bir şey. Bu süreçten kazanan kamu görevlileri de oldu çünkü. En iyi örnek bana sorarsanız emniyet amirleridir. Emniyet gibi kolluk görevi, devletin temel görevi, özelleştirilmesi aklımıza bile gelmeyecek olan şey, özelleştirme konusu yapıldığında, özelleştirmenin en güçlü destekçileri kamu görevlisi polis memurları ve amirleri oldular. Emekli oldular, kendi güvenlik şirketlerini kurdular, kendi elemanlarını topladılar, oralardan piyasa üzerinden iyi iş yapacağız diye, kendilerine yeni istikbal açtılar.

Özelleştirme süreci buradaki şikayetlerden de belli, sendikacılarımız yanımızda söz meclisten dışarı, sendika dünyası, memur dünyası, bürokrat dünyası, çeşitli ilişkilerde olan iş dünyasının, şebeke halinde suç işlemesi sonunda “başarıldı.” Buna karşı verilen mücadelenin küçümsenmemesi gerektiği kanısındayım. Türkiye’de kahramanca bir mücadele verildi. Pek çok ülkeye örnek olacak güçte bir mücadele verildi. Bir araya gelinerek verildi, tek tek verildi. Muazzam bir mücadele verildi ve özelleştirme süreci bugün uzatıldı, uzatılmanın ötesinde bütün o yolsuzluk ve suç şebekesi sistemleri ile herkesin malumu oldu. Son derece güçlü bir saldırıydı, o güçlü saldırıya karşı son derece iyi bir mücadele verildi. Ama bugün bulunulan nokta yenilgi noktasıdır. Bunu saptamamız gerekiyor. Bu kötü, eksik mücadele verildiği için değil, gerçekten saldırının, dünya ölçüsünde, küresel ölçüde olmasından ötürüdür.

Bugün gelinen noktada, yenilgi noktasında çözüm siyasal. Çözüm tek tek odaların, tek tek sendikaların, tek tek derneklerin toplumsal karşı çıkışı ile sonuca erştirilebilecek bir noktada değil. Bu siyasal çözümü üretmenin yollarını bulmak gerekiyor. Bunun içerisinde sendikaların, odaların, derneklerin yapacağı çok şey var kuşkusuz, ama güçlü bir siyasal irade ile yürümediği müddetçe toplumsal muhalefet, sonuç alabilmek güç görünüyor. Çünkü şimdiki süreçte, karşı tarafta, özelleştirmeci tarafta tamamen siyasal mekanizmalarla yürütülüyor. Siyasal partiler doğrultusunda yürütülüyor.

Burada çok somut bir soru var, Balıca işçilerine ne diyeceğiz? Burada toplandık onu konuştuk, şimdi oradalar, direniyorlar, fabrikadalar, Balıca işçilerine sayın Başkan ne diyeceğiz? Sevgilerimizi, selamlarımızı gönderiyoruz kuşkusuz onlara. Ama daha somut ne yapabiliriz?

ZMO Başkanı Dr. Gökhan GÜNAYDIN: Organize olalım, hep beraber Balıca'ya onların yanına gidelim.

Oktay ÇELİK: Ayın 12'sinde Cumartesi günü yine Bitlis'te Tekel sigara fabrikalarının özelleştirilmesine karşı miting yapılacak. Oraya sendikacılar, ziraat odaları birliği ve ben de katılacağım. Ayın 20'sinde Samsun'da aynı yönde miting düzenlenecek. 25'inde de daha büyük bir şekilde Ankara'da düşünülüyor, bunu da bildirmek isterim hepimize.

Oturum Başkanı: Son olarak 1-2 şey söyleyerek ben buradaki görevimizi bitireyim. Aslında böyle sorunlar sıkıştırdınca unutupuyoruz galiba. Bir hatırlayın, “Küreselleşme zorunlu kardeşim yapılacak bir şey yok.” Biz bunu ne çok duyduk, ne çok bununla baş etmeye çalıştık. Hala da baş etmeye çalışıyoruz. “Küreselleşme zorunlu ve bütün dünya buraya gidiyor, içe kapanık mı yaşayacağız yani, yapacak bir şey yok, buna ayak uyduracağız...” Küreselleşmeye onurumuzla uyalımcılar falan bile türedi. “Özelleştirme şart, özelleştirme olmazsa olmaz, devlete baksana yani devlet bu ne hale getirdi, kapanın elinde kalıyor her şey...” Hala bu söylenmiyor mu? “Bütün dünya özelleştirme yapıyor, yani siz de eskiyi mi savunuyorsunuz, memur zihniyetiyle mi olacak kardeşim bu işler. Memur zihniyeti kötü, bak piyasaya ne dinamizma var. Şirketlere bak. Ve Avrupa Birliği almış başını gidiyor, Avrupa Birliği iyi, bu uygarlık projesi muazzam. Biz adam olmayız zaten. Avrupa Birliği'nin içinden ya da onun kurallarının bastırmasıyla demokratikleştirme ve refah sürecimizi tamamlarız. Biz bir an önce Avrupa Birliği doğrultusunda ne yapacağımızı düşünelim...”

Biz son 20 yıldır bunları konuşmuyor muyuz? Avrupa Birliği'nin dedikleri doğrultusunda yapmak üzere kendi düşüncelerimizi yönlendirmeye koşmadık mı? Çok büyük bir kısmımız öyle koştı. “Avrupa Birliği emperyalizmin odağıdır, üstelik de Türkiye'ye vaat ettiği tam üyelik sahtedir” diyene, “Çağımızda kulak asılacak adam değildir”, muamelesi yapılmadı mı? Şimdi yer yer hala da öyle söyleniyor.

Avrupa Birliği Türkiye açısından gerçek bir süreç midir, değil midir bana bunu söylesinler. Türkiye her zaman Avrupa Birliği söz konusu olduğu zaman artı 1 aday oldu. 12 üye artı Türkiye, 25 üye artı Türkiye. Türkiye için Avrupa Birliği süreci hiçbir zaman gerçek bir süreç olmadı. Baştan aşağıya bir sahtekarlık ürünüdür. O sahtekarlığa mahkum edildi, 70 milyonluk koskocaman bir ülke. “Biz nasıl yaparız da geri kalmışlığı aşarız” diye düşüneceğimize, “Nasıl yaparız da AB'nin istediklerini gerçekleştiririz”e zorladık bütün mekanizmalarımızı. Biz böylesine ağır bir baskının altından Türkiye için çıkış yolları arıyoruz. Bu baskı hala devam ediyor.

Eğer Amerika ve Avrupa Birliği'nin istediklerine ters çıkarsan istikrar bozulur diye yüzde 47'lik sandık sonucu elde edilmedi mi? İstikrar bozulur ne demek? "Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ile yolunu, kaderini birleştirerek çizeceksin, onun dışında yapacak bir şey yok, çok güçlüler, Türkiye diye bir şey kalmaz ortada, yollarından ayrılırsan..." İstikrar bu demek. "32 sayılı kararı sakın kaldıralım falan deme, aman ha, Türkiye'ye savaş açarlar", bu bu demek...

Yapılacakları biliyoruz, yapılacaklar belli. 1989'da Türk parasının kıymetini korumak kanunu meselemiz vardı. Onun üzerine giden para politikası, 32 sayılı karar kaldırıldı. Yapılacak olan şey belli, geri koymaktır. Döviz politikasını, kur politikasını bu memleketin karar organlarının eline geri çekmektir. Bağımsız Merkez Bankası falan olmaz. Bağımsız Merkez Bankası demek, IMF'nin Türkiye şubesi demek. Merkez Bankası Türkiye Cumhuriyeti'nin bankası olacak, onu buraya geri çağırmak demek.

Hocam dedi ki, kamu işletmeciliği geliştirmesini nasıl yaparız? Biz bunu biliyoruz, kamu işletmeciliği denilen şeyin hatalarını da artık çok iyi biliyoruz. Bu bizim için iş falan değil. Ama önce şu akan kanı durduran bir siyasal tavra ihtiyaç var. 32 sayılı kararlar, döviz kuru dediğimiz şeyin, tüm para politikalarımızın belirlenmesini, Londra Para Borsalarından Ankara siyasal iradesine çekmemiz lazım. Buna vay sen dünyadan kopmak istiyorsun diyeceklerdir. Ben dünyadan kopmak istemiyorum, emperyalizmden kopuyorum diyecek yürek lazım, o yüreği siyasal sese dönüştürmek lazım. Bugün söylenmesi gereken bu. Bunu söyleyecek cesaretimiz yok. Dizlerimizin bağı titriyor, "bunu nasıl söyleriz, olur mu, nereye gideriz..."

Çok reel politika. Verilen izinlere bakıyoruz, o izinler doğrultusunda konuşmayı hayalperest ilan ediyoruz. Öncelikle aklımızdaki son zihni kilidi bence kırmamız gerekiyor. Son zihni kilit bu. Türkiye kendi kaynakları üzerinde sözde dünya denilen Londra Para Piyasaları, Paris şeker piyasaları ve benzerine tahvil ettiği tüm karar mekanizmalarını geri çekecek. Ve o dünya ile ilişkilerini kendi bağımsızlık hedefi doğrultusunda yeniden düzenleyip, yeniden inşa edecek ve yüzünü tüm dünyaya dönecek. Dünya, Londra borsasından, Paris şeker borsasından ibaret değil. Dünya ondan çok daha büyük. Ona göre müttefiklerini oluşturabilecek gücü var Türkiye'nin. Dünyada da zaten şu son dönemin güçlü küresel kapitalizmi muazzam bir krize doğru yuvarlanıp gidiyor. O imkanları da gözleyerek, hazır olmak gerekiyor, bunu istemek gerekiyor. Ama önce iş burada bitiyor, irade. Onu isteme irademiz sandığımız kadar var mı? O iradeyi dile getirdiğimizde sandığımız kadar dizlerimiz güçlü mü? Bunu taşıyabiliyor mu? Bunun üzerinde sanıyorum durma ihtiyacımız var.

Çok teşekkür ederiz.

DÖRDÜNCÜ OTURUM

“Tütün ve Şekerde Özelleştirme Sürecinin İşçiler ve Üreticiler Üzerine Etkileri”

Yönetici

Ali Ekber YILDIRIM
Gazeteci – Dünya Gazetesi

Konuşmacılar

Ali Bülent ERDEM
Tütün Sen Genel Başkanı

Hatice ÜNAL
Türkiye Ziraat Odaları Birliği

Oturum Başkanı
Ali Ekber YILDIRIM
Dünya Gazetesi

İyi akşamlar diliyorum. Normalde benim şu anda toplantıyı kapatmam gerekiyordu. Bizden önceki arkadaşlar zamanı çok verimli kullandıkları için ancak başlayabiliyoruz. Ama bize yardımcı olan bir konu da var. Sayın İsa GÖK rahatsızlığı nedeniyle, sayın Mustafa TÜRKEL de konfederasyon toplantısı nedeniyle gelemedikleri için 2 konuşmacımız var. Onları davet edeceğim. Tütün-Sen Genel Başkanı Ali Bülent ERDEM ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nden Hatice ÜNAL, buyurun efendim.

Aslında ilk oturumda sendikaların özelleştirme konusundaki pasif tutumu hem konuşmacılar tarafından, hem de izleyiciler tarafından dile getirilmişti. Ben bu oturumda sendikacıları biraz sıkıştırır ve sorarım diye düşünmüştüm, gazeteci olarak ama sendikacılarımız olmadığı için o konuya yine çözüm bulamayacağız. Sadece çözüm konusunda son zamanlarda okuduğum çok güzel bir fıkra var, onu sizinle paylaşmak istiyorum.

Geçen Pazar günüydü sanıyorum Hürriyet'te Şükrü KIZILOT hocamız da yazdı, Karadeniz'de bir yerde, bir bölgede bir çukur varmış ve insanlar sürekli o çukura düştükleri için buna bir çözüm bulalım diye 3 kişi bir araya gelmiş. Birisi demiş ki, "Burada bir ambulans bulduralım, çukura düşeni alsın hemen hastaneye götürsün." Öbürü demiş ki, "Ambulans geç gelir, burası Türkiye çünkü, ne olur ne olmaz biz buraya en iyisi bir hastane yapalım" demiş. Temel bu iki çözümü de beğenmemiş, demiş ki, Bu çukuru kapatalım, hastanenin yanına yeni bir çukur açalım!" Çözüm bazen de böyle oluyor Türkiye'de.

Tütünde ve şekerde özelleştirme konuşulurken, ustamız Sadullah USUMİ'yi ve özellikle Tekel'in özelleştirilmesi çok yıllar önce gündeme geldiğinde, gerçekten biraz önce eylem dedik, eylem insanı Orhan ÖZET'i de saygıyla anarak, buradaki konuşma sırasına göre, ilk olarak Ali Bülent ERDEM'e söz veriyorum. Buyurun süreniz 15 dakika. 13. dakikada kart göstereceğim, 15. dakikada keseceğim.

Ali Bülent ERDEM
Tütün Sen Genel Başkanı

Teşekkür ediyorum. Öncelikle Tarım Haftası içerisinde tarımsal Kit'lerin özelleştirilmesinin yoğunlaştığı kritik bir dönemde, bu toplantıyı düzenleyen başta Ziraat Mühendisleri Odası sayın Başkanı ve Yönetim Kurulu'na teşekkür ediyorum. Hepinizi Tütün Üreticileri Sendikası adına saygıyla selamlıyorum.

Şu ana kadar tütünü ve şekeri konuşurken, Türkiye tarımının yaşadığı problemleri de konuştuk, tartıştık. Bütün bu yaşadığımız problemlerin esas nedeni dünyanın bugün “küreselleşme” adı altında yeniden şekillendirilmesinden kaynaklanıyor. Dünyanın en ücra köşesinde en inanılmaz, en umulmadık şeyler bile sermayenin hizmetine sunuluyor. Dünyanın tarım ve gıda zinciri giderek daha az sayıda uluslararası dev şirketin kontrolüne giriyor.

Bu şirketler, milyonlarca küçük çiftçinin topraklarından kopmasına ve üretmesine engel olurken; milyonlarca insanın gıda güvenliğini ve güvencesini ortadan kaldırıyor.

Tarımsal üretimin tohumundan başlayarak bütün girdilerini sağlayan tarımsal ürünleri pazarlayan dev tarım şirketleri , IMF , Dünya Bankası , DTÖ gibi uluslar arası örgütler aracılığıyla baskı oluşturuyor ve her ülkenin kendi tarımsal yapısını dağıtmasını sağlıyor; Tarımı şirketleştirerek kendi denetimlerini güçlendiriyor.

Türkiye tarımı dünya tarımının yaşadığı değişimden etkileniyor, değişiyor/değiştiriliyor.

Çiftçiliği ortadan kaldıran yerine şirket tarımcılığını koyan tarım politikaları “Tarımda Dönüşüm Programı” adı altında adım adım uygulanıyor.

İşte onun için devletle çiftçinin bağı koparılıyor: Tarımda tarımsal destekler kaldırılıyor, tarımsal kredi faizleri yükseltiyor, tarıma girdi sağlayan ve destekleme alımı yapan KİT'ler özelleştiriliyor.

Değişimden en büyük acıyı köylüler ve çiftçiler çekiyor. Çünkü çiftçiler ve köylüler ya topraklarından kopuyorlar, ya da yerli-yabancı tarım ve gıda şirketleriyle baş başa kalıyor.

Şirketler çiftçilerle ve köylülerle “Sözleşmeli Üreticilik” biçiminde ilişki kuruyor.

Yüksek oranda enerji ve girdi kullanacakları üretim süreçlerine zorlanan çiftçilerin önünde şirketlerin istediğini yapmaktan başka bir seçenek bırakılmıyor.

Çiftçilerin kendi yerel tohumlarıyla üretmelerini engelleyecek yasalar çıkarılıyor; Tohum Yasası gibi...

“Sözleşmeli Üretim” yapmak zorunda bırakılan çiftçiler tarlalarına hangi ürünü ekeceklerine veya ekecekleri ürünün hangi türünü seçeceklerine bile karar veremiyorlar. Çiftçiler emeklerinin üzerindeki denetimlerini kaybediyorlar ve emek harcayarak elde ettikleri ürünleri de kendilerine yabancılaşıyorlar. Ortaya yeni bir çiftçi tipi çıkıyor. Tohumunu bile kaybetmiş, kendi toprağında işçileşen marabalaşan çiftçi .

Böylece, çiftçileri sözleşmelerle denetleyen yerli ve yabancı şirketler Türkiye tarım ve gıda zincirinin bütün halkalarını daha büyük oranda denetlemiş oluyorlar.

Tarımda yaşanan bu değişimden öncelikle nasibini alan çiftçilerin başında tütün üreticileri geliyor.

Bilindiği gibi tütün, bağımlılık yapıcı özelliği nedeniyle dikkat edilmesi gereken farklı bir üründür. Onun için, yakın bir zamana kadar her ülke tütünün ekimini ve ticaretini kontrol altına almak veya denetlemek için kendi TEKEL'ini oluşturmuştu.

Çok uluslu dev sigara şirketleri bu bağımlılık yapıcı ürünü; 1965 yılından itibaren nikotin manipülasyonu uygulanmış sigaralarla daha da bağımlılık yapıcı hale getirmiş, tütünün bütün dünyada üretimden pazarlanmasına kadar olan zincirini denetlemeye çalışarak çeşitli yöntemler geliştirmiştir.

Ulusaşırı dev sigara şirketleri uyguladıkları yöntemlerle Türkiye pazarını “Tütün Yasası”ndan sonra denetlemeye başlamışlardır.

Aslında daha önceki konuşmacı arkadaşlarımızın da anlattığı gibi, bu olayın yabancısı değiliz. Bu topraklarda, benzer bir olay daha önce de yaşanmıştır. Osmanlı, son dönemlerinde borçları nedeniyle tütün üretimi ve denetimini Reji şirketine bırakmak zorunda kalmıştır. 1881-1925 yılları arasında süren bu acılı dönemde; binlerce tütün üreticisi ve tütün kaçakçılığı yaptığı veya kaçak tütün içtiği iddia edilen binlerce insanımız öldürülmüş, işkencelerden geçirilmiş, baskı altında kalmıştır. Hala hafızalarda taze olan bu anı, anlaşılıyor ki bizler için ders olmamıştır/olamamıştır. Belki de daha doğrusu olması istenmemiştir.

“Tütün Yasası”ndan sonra sanki Reji'ye geri dönmüş gibidir. TEKEL devre dışı bırakılmış; Özelleştirme kapsamı içine alınmış; TEKEL'in alım garantisi olmadığı bir piyasada tütün ve tütüncülüğümüz çok uluslu şirketler ve yerli ortaklarının denetimine girmiştir. Tütün üretiminde “Sözleşmeli Üreticilik” dönemi başlamıştır.

Bu sistemde; alıcı firmalar çok uluslu sigara şirketlerinin sipariş miktarlarına göre tütün alacakları alanları belirlemekte ve daha sonra hedeflenen yerlerdeki üreticilerle dikimden önce miktar ve fiyat konusunda anlaşarak(!) “sözleşme” imzalamaktadır.

Sözleşme koşullarının belirlenmesinde tütün üreticilerinin hiçbir söz hakkı yoktur. Sözleşme koşulları, çiftçi ve tüccar arasında karşılıklı anlaşma/uzlaşma sağlanarak değil, tüccarın isteğine göre belirlenmektedir. Örneğin fiyat, sınıflandırma, nevi tanımlamalarında üretici söz söyleyemez.

Sözleşmeli üretimde, hiç bir üreticinin, alıcı firmanın belirlediği kiloya, fiyata, parasını zamanında alamamasına itiraz etmesinin şansı bırakılmamıştır.

“Tütün Yasası”yla birlikte Tütün Üst Kurulu tarafından hazırlanan sözleşmelerle alım satımlar tek taraflı olarak gerçekleştirilmektedir.

Tütün üreticisinin aleyhine hazırlanmış sözleşmelerden doğan haklarını bile savunabilmesi mümkün değildir. Çünkü itiraz mekanizmalarını bir üreticinin tek başına yürütebilmesinin yolu neredeyse tıkanmıştır.

Tütün üreticisinin bu duruma itirazda bulunacak ne maddi olanağı, ne zamanı ne de tek başına cesareti yeterlidir. Alıcılar (tüccarlar) arasındaki ilişkiler öylesine güçlüdür ki; gerektiğinde

sorunlu ilan edilen bir üreticiyi her an tütün üretemez duruma düşürebilir. Alıcı firmaların hiçbiri sorunlu ilan edilen üreticiyle sözleşme imzalamayabilir.

Oriental tütün üretimi iklim koşullarından büyük oranda etkilenmektedir. Oysa alıcı firmalar tütün üretiminin yapısından kaynaklanan riskleri üstlenmemektedir. Örneğin 2 sezon önce iklim koşulları uygun olduğundan üreticilerin elinde bildirdikleri miktardan fazla tütün olmuştu, ürün fazlaları vardı. Bu ürün fazlalarını firmalar almadılar, üreticiler bu konuda büyük sıkıntı yaşadılar ve yok pahasına bu tütünleri vermek zorunda kaldılar. Bugünse kuraklık yaşanıyor, kuraklığın ortaya çıkardığı ciddi sorunlar var. Birçok yerde tütün üretilmedi. Birçok yerde tütüncüler harcadıkları miktardaki parayı karşılayamıyorlar şu anda ama bu riskleri de alıcı firmalar bugün üstlenmiyorlar.

Tütün Üreticisi, fiyat yönünden piyasada etkinlik gösteren sınırlı sayıdaki kişi ve kuruluşların tek yanlı saptadığı fiyatlara mahkum edilmiştir.

Halbuki TEKEL destekleme alımlarına devam etseydi tütün üreticilerinin söylemiyle söylüyorum 1 kg tütün yaklaşık bir büyük rakı fiyatına olacaktı. Bugün bir büyük rakının fiyatı 26 YTL 'dir. Tütünün fiyatı ise yaklaşık bu fiyatın dörtte biridir.

TEKEL'in giderek etkinliğinin kırılmasının bir sonucu olarak;

- Tütün alımı yapan şirketlerin sayısı her geçen yıl daha da azalmakta, üreticiler daha az sayıda firmaya mahkum olmaktadır,
- Sigara üretimi yapan çok uluslu şirketler maliyetlerini azaltmak amacıyla tütün fiyatlarının düşürülmesi için baskılanma oluşturmaktadır

Sözleşmelerdeki yıllık bazdaki fiyat artışının enflasyon oranı kadar olması, üreticinin kazancının hiçbir zaman artmayacağı anlamına gelmektedir.

Açıkça görüldüğü gibi "Tütün Yasası" ndan sonra tütün üreticileri çok uluslu şirketlerin kölesi haline getirilmişlerdir.

Devlet bu yeni sistem içinde garantör rolü bile oynamamaktadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; Tütün Yasası çıktıktan sonra sözleşmeli üreticilik ile birlikte tütün üreticileri şirketlerin tam bir kölesi haline getirilmişlerdir. Biraz önce arkadaşlar da söylediler, 2002 yılında 568 bin olan üretici sayısı bugün 207 binlere düşmüştür. Tütün üreticileri eğer alternatif ürün üretme şansları varsa, bu ürünleri üretmeye başlamışlardır. Örneğin önemli bir tütün üretim merkezi olan Akhisar, artık tütüncü kenti olmaktan çıkmıştır. Alternatif ürün olarak zeytin yetiştirilen kentin logosundan belediye tütünü çıkarmıştır. Aynı şekilde Denizli bölgesinde imkanı olan üreticiler, şaraplık bağlar oluşturmaya başlamışlardır. Bugün topraklarında tütün üretmek zorunda kalanlar ise o kıraç topraklarında başka hiçbir ürün üretemeyecek olanlardır ve bu üreticilerin bugün topraklarından kopmaları demek, o toprakların tarım toprağı olmaktan çıkması demektir. Aynı şekilde üreticilerin topraklarından ayrılması demek, kentlerin varoşlarına yeni işsizler ve yoksullar olarak katılması demektir.

Ben burada bir gazete haberini size göstermek istiyorum. Kırkağaç'ın önemli tütün beldelerinden biri olan Karakurt Beldesi Tütün Yasası'ndan sonra 5 yıl içinde nüfusu 2600,

550 kişisi terk ediyor beldeyi. Nereye mi gidiyorlar? Cezayir, Libya, Mali, Rusya, Azerbaycan, Japonya, Katar, Gürcistan, Manisa, Bursa, İzmir ve Türkiye'nin diğer yerleri.

Türkiye tarımını şirketleştiren; tarımsal arazilerini birer fabrikaya dönüştüren; küçük ve orta ölçekli çiftçilerini topraksızlaştıran; çiftçileri şirketler karşısında örgütsüz ve birebir bırakan bu değişim karşısında çiftçiler de değişerek kendi bağımsız örgütlerini ve sendikalarını kurmaktadır.

Tütün Üreticileri Sendikası olarak bizler insan sağlığını ilgilendiren bir ürün olan tütünün şirketlere bırakılmaması gerektiğine inanıyoruz. Aynı zamanda dünyaca ünlü oriental tütünlerimizin yok olmaması; tütün üretiminin ve ticaretinin denetlenmesi için TEKEL'in yaşaması gerekliliğine inanıyoruz. Önerimiz TEKEL'in ve tütün üretiminin yeniden yapılandırılmasıdır. Bunun için TEKEL'in mülkiyeti devlette kalmak üzere, yönetimi TEKEL çalışanlarına ve tütün üreticilerine bırakılmalıdır.

Teşekkür ediyorum.

“ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNİN TÜTÜN VE ŞEKER PANCARI ÜRETİCİLERİNE ETKİLERİ”

Hatice ÜNAL
TZOB Teknik Müşavir

Tütün ve şeker pancarı yetiştirme koşulları çok farklı olan iki sanayi ürünüdür. Bu büyük coğrafya da ve zengin ekolojide yaklaşık 700 bin çiftçi ailesi bu iki üründen geçimini sağlamaktadır.

2001 yılı tarım sektöründe bir dönüm noktasıdır. Şeker ve tütündeki özelleştirme 1999 IMF taahhütleri sonucunda değişen tarım politikasının bir parçasıdır.

Tütün ve şeker sektörüne ilişkin tüm kurallar yine o dönemin sonucu çıkarılan iki Kanunla düzenlenmiştir.

Öncelikle her iki üründe de çıkarılan kanunlar sonrasında izlenen politika değişikliklerinin üretime ve üreticiye yansımalarını inceleyelim

Şekerpancarı

Şeker pancarı üretiminde 1998 yılından sonra kota sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Şeker pancarı ve şeker politikası 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile düzenlenmektedir. Üretimde kota uygulaması bu kanunla da sürdürülmektedir. Üretim yazılı sözleşme hükümlerine göre yapılmaktadır.

Tablo: Türkiye’de Şeker Pancarı Ekilişi, Üretimi ve Verimi

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Ha)
1998	504.493	22.282.539	44.481
1999	423.234	17.102.326	40.409
2000	410.023	18.781.380	45.902
2001	358.763	12.632.522	35.211
2002	372.468	16.395.644	44.361
2003	314.000	12.576.019	41.688
2004	315.344	13.517.241	42.865
2005	335.812	15.181.247	42.207
2006	325.699	14.800.000	45.440
2007*	-	12.875.000	-

Kaynak: TÜİK

* 2 inci tahmin

Şeker pancarı üretiminde 1998 yılından sonra kota uygulaması üretim düşüşüne sebep olmuştur. 1998 yılında yaklaşık 22 milyon ton olan şeker pancarı üretimi 2007 yılında %42’lik düşmeyle 12,8 milyon tona gerilemiştir.

Şeker üretim miktarı Kanun gereği sakaroz kökenli şekerler(pancar şekeri) ve diğer şekerler için Şeker Kurulu tarafından ayrı ayrı belirlenir.

Yasa Sonrası Ülkemizde nişasta bazlı şeker (NBŞ) üretimi de kotaya tabi olmuştur. Toplam A kotasının %10 kadar kota tahsis edilen NBŞ kotası yine yasa gereği Bakanlar Kurulu Kararıyla her yıl %50 oranında artırılmıştır.

Tablo : Şeker Üretim Kotaları (1000 ton)

	2002	2003	2004	2005	2006
Pancar şekeri	2 107	2107	2107	2107	2107
NBŞ	351	351	351	351	351
Ülke Toplamı	2458	2458	2458	2458	2458

Kaynak: Şeker Kurumu

Şeker Kurumu tarafından sektöre tahsis edilen kotalarda Kanun yürürlüğe girdiğinden itibaren herhangi bir değişim görünmemektedir. Ülkemiz nüfus artışına paralel olarak tüketimin dolayısıyla şeker kotasının artması beklenirken, beş yıldır Ülke şeker kotasında bir değişiklik olmamıştır.

Kota tahsisinin pancar üretimine yansımaları önemlidir. Ülke şeker kotası, şeker fabrikaları tarafından paylaşılmaktadır. Fabrika stok miktarı kotadan düşülerek pancar ekicilerine kota tahsis edilmektedir. Bir fabrikada üç yıl üst üste stok bulunması halinde söz konusu fabrika stok miktarı kadar kotasını kaybetmekte dolayısıyla bu da o bölgedeki pancar üretimine yansımaktadır.

Kamu Şeker Fabrikalarına tahsis edilen şeker kotaları ve bu fabrikaların aldığı şeker pancarı miktarı

	Şeker Kotaları (A+B)	Pancar Üretim kotaları
2000		14676800
2001		9748000
2002	1708500	12123400
2003	1661380	9313200
2004	1581080	9527900
2005	1474960	9603300
2006*	1001520	7290000
2007*	1064960	-

Kaynak: T.Ş.F.AŞ.

* 2006 ve 2007 yıllarında Bor, Ereğli ve Iğın şeker fabrikaları özelleştirme idaresine devredilmiştir.

Pazarlama

Ülkemizde yaklaşık 450 bin çiftçi tarafından üretilen şeker pancarı yirmi beşi devlete, altısı PANKOBİRLİĞE, biri PANKOBİRLİK özel sektör ortaklığına ve bir tanesi de özel sektör ait toplam 33 şeker fabrikası tarafından alınarak işlenmektedir. Üretim yazılı sözleşme usulü yapılmaktadır.

Kurulu fabrikalardan kamuya ait olanların şeker işleme kapasitesi ortalama 4500 Ton/gün'dür, kooperatif fabrikaların kapasiteleri ise ortalama 8500 Ton/gün kadardır. Kurulu sanayinin işleme kapasitesi yılda üç milyon ton şekerden fazladır. Son yıllarda pancar kotalarındaki düşüş özellikle kamu fabrikalarının düşük kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır.

Pancar kotasının her yıl biraz daha düşmesi, özellikle kamu fabrikalarının %62 kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır. Kota düşüşü bu bölgelerde çiftçilerin gelirlerinin de düşmesi demektir. Şeker pancarı çiftçisi küçük çiftçidir, her yıl kotaların düşmesi pancar üretimi yapılan ve alternatif olmayan bölgelerde çiftçilerin mesleklerinden uzaklaşması demektir. 1998 yılında 492 bin çiftçimiz şeker pancarı üretimi yaparken bu gün yaklaşık 450 bin çiftçimiz şeker pancarı üretimi yapmaktadır. 42 bin çiftçi üretimden vazgeçmiştir.

Elbette bu kota düşüşlerinin ve fabrikalarda stok oluşmasının ve artan nüfusa paralel tüketimin artmıyor gibi görünmesinin en önemli sebeplerinden birisi kaçak şekerdir.

Fiyat Analizi

Pancar sadece üretim tekniği, istihdamı ve pazarlama sorunu olmadığı için değil sağladığı gelirle de bu güne kadar çiftçiyi memnun eden bir endüstri bitkisi olmuştur.

Şeker pancarı 2001 yılına kadar destekleme kapsamında olan bir üründü ve fiyatlar Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmekteydi. 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu sonrasında Ham Madde ve Şeker Fiyatları Yönetmeliğine göre Şeker pancarı fiyatları, şeker fabrikasını işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üretici veya üretici temsilcisi arasında, yıllık enflasyon oranı, üretici maliyetlerindeki artış ve dünya şeker fiyatları dikkate alınarak varılacak mutabakata göre belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Bakanlar kurulu şeker pancarı fiyatlarını son olarak 2001 yılında ilan etmiştir.

Bundan sonraki şekerpancarı alım fiyatları genellikle Kamu elindeki Şeker Fabrikalarının ilan ettiği fiyatları şeklinde olmuştur.

Tablo: Şekerpancarı Alım Fiyatları

Yıllar	Fiyat (Ykr/kg)	%Artış
2000	3,375	
2001	5,00	48
2002	7,40	48
2003	8,88	20
2004	9,89	11
2005	9,90	0,1
2006	8,9	-10
2007	9,5	7

Şekerpancarı fiyatlarında son yıllardaki artış oranının azalması, hatta 2006 yılında fiyatta gerileme olması çiftçinin satın alma gücünü düşürmüştür.

Tablo: Üretici Satın Alma Gücündeki Değişim

Şeker Pancarı/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları (YKr/Kg)			Parite (*)		Alım Gücü
	1998	2007	Artış %	1998	2007	% Değişim
Şeker Pancarı	1,65	9,50	475,8			

Girdiler						
Mazot (YKr/Lt)	14	252	1700,0	0,12	0,04	-68,0
DAP	9	85	844,4	0,18	0,11	-39,0
A.Nit.%26	4,15	51	1128,9	0,40	0,19	-53,1

Özelleştirme

Kamu'nun elindeki Şeker fabrikalarının özelleştirilmesine dair, IMF'ye verilen Haziran 2000 ve Aralık 2001 tarihli niyet mektuplarında taahütler verilmiştir.

Genel olarak özelleştirmenin amacı; devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. 20 Aralık 2000 tarih ve 2000/92 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararıyla Özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Bu bağlamda büyük bir bölümü 1991 yılında özelleştirilen Amasya Şeker Fabrikasının Kamu'da kalan %15 hissesi PankoBirliğe Ağustos 2004'de satılmıştır. Yine Kütahya şeker fabrikasındaki %56'lık hissesi Ekim 2004'de özel bir şirkete satılmıştır. Depremden büyük zarar gören ve 1999 yılından sonra faaliyetini durduran Adapazarı Şeker fabrikası ise Kasım 2005'de Panko Birliğe satılmıştır.

Bor, Ereğli ve Iğın Şeker fabrikaları ise Aralık 2005'de özelleştirme kapsamına alınmış, satış için ihale tarihi şimdilik iptal edilmiştir.

Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesinde bu sektörden geçimini sağlayan 2,5 milyon insanı yakından ilgilendirmektedir. Özelleştirme kapsamında olan şeker fabrikalarının bölgedeki istihdama katkısı, göçün yavaşlatılması, bölgesel kalkınmışlık farklarını azalması gibi sosyal işlevleri asla göz ardı edilmemelidir.

Özelleştirilecek fabrikalarda, üretimin devamlılığı ve sürekliliği ön planda olmalıdır. Aksi halde daha önce özelleştirme tecrübelerinde yaşandığı gibi(et- balık Kurumu gibi) özelleştirme sonrasında fabrikaların kapanması ve arazilerin satışa çıkarılması olası bir ihtimaldir.

TÜTÜN

Tütün; bir gıda maddesi olmamasına rağmen, tüketimi büyük kitleleri ilgilendiren, ekonomik niteliği fazla olan bir sanayi bitkisidir.

Üretimden değerlendirme aşamasına kadar halkımıza geniş istihdam imkanı sağlayan tütün, yüzyıllardır çeşitli bölgelerimizde yaygın şekilde aile tarımı olarak üretilmekte, başta ihracat olmak üzere devlet gelirleri ve ulusal gelir açısından Türk ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır.

Tütünde de uygulanan politikalar şeker pancarında olduğu gibi bir Kanunla düzenlenmiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren 4733 sayılı kanunla Tütün sektörüne ilişkin kurallar yeniden düzenlenmiştir.

Kanun gereği tütün piyasasını düzenleme işi de Kurum tarafından yapılmaktadır.

Ülkemizde üretilen tütünün pazarlanması 2002 yılına kadar TEKEL ve tüccar aracılığıyla yapılmıştır. Bu yıla kadar tüccar, satın aldığı tütünü, yurt içinde kurulu özel sigara fabrikalarına pazarlamış veya yurtdışına satmıştır. Tekel ise hem destekleme alımı görevini yerine getirmiş hem de aldığı tütünü kendi fabrikalarında kullanmış ve ihracatını gerçekleştirmiştir.

4733 sayılı Kanun çerçevesinde Türkiye’de üretilen üretici tütünleri yazılı sözleşme esaslı veya açık artırma yöntemiyle pazarlanmaktadır. Ancak Kanun yürürlüğe girdiği andan itibaren üretimin hemen hemen tamamı yazılı sözleşme esasına göre yapılmaktadır.

Üretici tütünlerinin yazılı sözleşme esasına göre alım satımı, Kurum tarafından tütün ticareti yetki belgesine sahip alıcıya bedeli karşılığında verilen Tütün Üretim ve Alım-Satım Sözleşmesine göre yapılır. Sözleşmeli üretim esasına göre üretilen tütünlerin fiyatları, tütün mamulleri üreticileri ve/veya temsilcileri arasında varılan anlaşmaya göre belirlenmektedir.

2000 yılında yaklaşık 600.000 üretici ailenin geçimini sağlayan tütün 2007 yılında 207 bin aileye gerilemiştir.

Ülkemizde tütün tarımı özellikle Ege, Karadeniz, Marmara Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Makine gücünden ziyade insan gücüne ve emeğine dayalı olan tütün tarımı, birçok ailenin esas geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Tablo Türkiye’de Tütün Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

Yıllar	Ekiliş Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Tütün ekicisi Adedi
2000	237.722	208.002	583.474
2001	198.827	152.571	478.022
2002	199.458	161.314	401.236
2003	183.719	150.128	334.296
2004	192.711	156.767	285.444
2005	185.460	147.612	255.753
2006	146.166	117.634	222.414
2007*	144.904	117.883	207.054

Kaynak: Tekel Kayıtları, TAPDK

* TAPDK sözleşme verileri

Yıllar itibariyle ülkemizdeki tütünde üretim alanı %40, üretim miktarı %43, ekici sayı %65 azalmıştır.

Tütün Ülkemizde 1940’dan 2002 yılına kadar destekleme kapsamında olan bir üründür. Tütünde destekleme, Bakanlar Kurulu Tarafından ilan edilen destekleme alım fiyatlarıyla üretilen tütünün devlet namına TEKEL tarafından alınması şeklinde uygulanmaktaydı.

4733 sayılı Kanunla birlikte tütün’de destekleme alımı da kaldırılmıştır. Tütün üreticisi 2002 yılından itibaren genel tarım desteklerinden başka bir destek uygulanmamıştır.

Alternatif Ürün Projesi

2000 yılında hazırlık çalışmalarına başlanan alternatif ürün projesi 28 Kasım 2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştiren Üreticilerin Desteklenmesine dair uygulama tebliği ile uygulanmaya başlanmıştır.

Proje ile Adıyaman, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Malatya, Mardin, Muş, Siirt ve Van olmak üzere 11 ilde 9.000 ha alanda tütün yerine alternatif ürünler yetiştirilmesi planlanmıştır. Tütün üretiminden vazgeçen üreticilere, bu alanlarda üretmeyi istedikleri ürünlerin girdilerini ve vazgeçme nedeniyle uğrayacakları kayıplarını karşılamak üzere destek verilmesi amaçlanmıştır.

Tütün Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte alternatif ürün projesinin uygulanacağı bölgede üretim kendiliğinden azalmıştır. Bölgede tütün pazarlamada tek yol Tekel alımlarıdır. Tekel alımlarında kota uygulanması bölgede üreticilerin üretimini kendiliğinden düşürmüştür. Tütün destekleme kapsamından çıkarılmış, tekel alımları sözleşme usulü ve üretici başına belli bir kota getirmiştir. Üstelik tütün fiyatları artışı girdi fiyatlarındaki artışın çok gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte 2001 yılında mülkiyete dayalı bir destekleme (DGD) sistemine geçilmesi, tütün üretimini alternatif ürüne gerek kalmadan azaltmıştır. Bölgenin özelliğinden dolayı, tütün ekicileri toprak sahipleri değil genellikle araziyi kiralayanlardır.

Bu arada üreticilerimizin büyük bir bölümünün böyle bir projeden haberdar olmaması başvuruların az olmasına sebep olmuştur. Ancak bu projeye birlikte topraksız üretim yapan (kiracı, yarıcı, ortakçı) pek çok üretici üretimden koparılmış, şu an ya bölgede tarım işçisi olarak iş aramakta ya da büyük şehrin varoşlarına göç etmektedir. . Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 141000 olan ekici sayısı 2007 yılında 108000'e düşmüştür. Tütün üretiminden vazgeçen yaklaşık 33 000 ekici ailesinden 6 836 tanesi bu projeden faydalanabilmiştir.

Tarım Reformu Uygulama Projesi Alternatif Ürün Programı (Tütün)

TÜTÜN	2003	2004	2005	2006	2007	TOPLAM
Üretici Sayısı	4.769	1.547	433	48	39	6.836,00
Alan (da)	22.690,46	2.505,74	4.764,47	206,93	176,75	30.344,33
Ödeme (ABD Doları)	1.815.236,69	200.458,96	381.157,28	16.554,08	14.139,68	2.427.546,69

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Fiyat Analizi

Önemli bir ihraç ürünümüz olan tütünde son yıllarda maliyetlerdeki artışa paralel fiyat artışının olmaması, 2002 yılından sonra fiyatların her ne kadar tüccar ve üreticinin karşılıklı mutabakatıyla belirleneceği Kanunla öngörülse de genellikle tüccarın verdiği fiyat şeklinde olması üreticinin tütün üretimini bırakmasına sebep olmuştur.

Tütün de bilindiği üzere teknoloji ve makinenin en az kullanıldığı ve aile iş gücüne dayanan bir üretim şekli vardır. Ancak son yıllarda tütün fiyatları ekici ailenin geçimi sağlamamakta ve gençler tütün üretiminden uzaklaşmaktadır.

Tablo Yıllar İtibari İle Tütün Fiyatları

Yıl	Fiyat (YTL/Kg)	% Artış
1998	1,40	56
1999	1,75	25
2000	2,20	26
2001	3,00	36
2002*	4,29	43
2003	4,80	12
2004	5,41	12,6
2005	5,76	6,5
2006	5,76	0
2007	5,76	0

Tütün fiyatlarının girdi fiyatları artışından daha geride kalması alım gücüne yansımıştır. Tütün üreticisi 1998 yılında bir kilo tütünle 10 Lt mazot alırken, 2007 yılında 2,29Lt mazot alabilir duruma gelmiştir. Mazotta alım gücü %77 azalmıştır. Alım gücü DAP gübresinde %56, amonyum nitratta ise %67 oranında düşmüştür.

Tütün/ Girdi paritesi						
	Ürün ve Girdi Fiyatları			Parite (*)	Alım Gücü	
	1998	2007	Artış %	1998	2007	% Değişim
Tütün	140	576	311,4			
Girdiler						
Mazot (TL/Lt)	14	252	1700,0	10,00	2,29	-77,1
DAP	9	85	844,4	15,56	6,78	-56,4
A.Nit.%26	4,15	51	1128,9	33,73	11,29	-66,5

TEKEL'in Özelleştirilmesi

Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yetişen tütünler için Tekel tek alıcıdır. Özellikle son yıllarda tek el ekicilerle Kanun gereği sözleşme yapmakta ve bu sözleşmelerde de her ekici için 200 Kg gibi bir kota uygulamaktadır.

4733 sayılı Kanun 2006 yılında eklenen Geçici Madde 4 ile Tekel'in 2006 ve 2007 yılında sözleşme yapması hüküm altına alınmıştır. 2008 yılı için Tekel'in bölgede sözleşme yapıp yapmayacağı konusu ise belirsizdir.

Tekel'in sigara bölümü özelleştirme kapsamına alınmış ve 25 Ocak 2008 tarihine kadar teklifler alınarak özelleştirme sürecinin oldukça hızlandığı görülmektedir.

Önümüzdeki üretim sezonunda bölgede Tekel'in sigara bölümünün özelleştirilmesi sonucunda yaprak tütün işletmelerinin durumunun belirsizliği ve Tekel'in ekicilerle sözleşme yapıp yapmayacağını belirsizliği bölgedeki tütün ekicileri ve yaprak tütün işletmelerindeki çalışanlar tarafından endişe verici bir durum oluşturmaktadır.

Halen Özelleştirme İdaresinde olan 50 adet Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü'nün Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Genel Müdürlük olarak bağlanması.

- Tekel'in özelleştirilecek sigara fabrikalarının Tekel Yaprak tütün işletmelerinden tütün alımını devam ettirmesi özelleştirmenin şartı olmalıdır.
- Bölge'de tütün üretiminin devamı için öncelikle 2008 yılında da Tekel tarafından alım yapılacağı garanti altına alınmalıdır.
- Her yıl harmanlarda kullanılan diğer çeşit tütünler için yaklaşık 250 milyon \$'lık ithalat yapılmaktadır. Bu tütünlerin Ülkemizde üretim çalışmaları yapılarak ithalatın azaltılması ve ekicilerin tütünün alternatifi yine tütün olarak üretime devam etmeleri sağlanmalıdır. (Adıyaman Bölgesinde ihraç kabiliyeti yüksek şark tipi tütün denemeleri başlamıştır)
- Yeni çeşitlerin Ülkemizde ekimi ve araştırma için İthalatta mülga tütün fonu için kesilen 3\$/kg'lık fondan yararlanılabilir. 2006 yılında tütün fonu için kesilen toplam bedel yaklaşık 200 milyon\$'dır.
- 2005 ve 2006 yıllarında sırasıyla bölge tütün üretiminin %70 ve %57'si kadar bölge tütünleri ihracata konu olmuştur.

Tütün üretimi bölgede bir yaşam şekli olup ekonomik öneminden çok sosyal boyutu ağırlık kazanmaktadır. Son aylarda bölgedeki terör sorunu, bölge insanının yerinde istihdamı ve bildikleri işten geçimlerinin sağlanmasının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bölgede kıraç ve dağlık olan arazilerde tütün yerine alternatif bir ürünün yetişemeyeceği dolayısıyla bölgenin hassasiyetine binaen tütün üretimine devam etmesi önem arz etmektedir.

2007 yılı tütün alım döneminde bölgedeki tütün için 108.000 ekiciye ödenen bedel yaklaşık 96 milyon YTL'dir. 17 milyar YTL'lik bir sektörde bu bölgemiz ekicileri için yapılan ödeme Devletimiz üzerinde bir yük oluşturmadığını düşünmekteyiz.

Son Söz

KİT'lerin kuruluş nedenlerinden birisi de Ülkenin geri kalmış bölgelerini kalkındırmak ve bölgelerde istihdam yaratmaktır. Devlet geri kalmış bölgelerde KİT'leri oluşturulurken, özel sektör gibi kar amacı gütmeyip, sosyal fayda- maliyet hesabını da göz önüne alarak yapmaktadır.

Gelinen nokta'da TEKEL ve Şeker Fabrikalarının özelleştirilme sürecinde KİT'lerin önemli bir kuruluş nedeni olan bu nokta göz ardı edilmektedir.

Bu kurumlar özelleştirildikten sonra geriye dönüş Et ve Balık Kurumunda görüldüğü gibi çok kolay olmayacaktır. Her iki üründe ayrı bir yaşam şeklidir. Ve üretimden koparılan çiftçi tekrar aynı üretime dönmesi oldukça zordur.

Çiftçilerimiz açısından üretimin devamı esastır. Gerek fiyat gerekse pazarlama konusunda çiftçinin garantörü olan bu kurumların özelleşmesi, ekonomik örgütlenmesini henüz tamamlamış olan çiftçimizi özel sektör karşısında güç durumda bırakacaktır.

Tekel'in içki bölümü satışından sonra, Nevşehir'de, Çanakkale'de, Karaman'da Tekirdağ'da üzüm üreticileri pazarlama konusunda büyük sıkıntılar yaşamaktadır ve pek çok üreticimizin de üzüm bağlarını söktüğü bilinmektedir. Ancak bu arada bir Fransız firmasının Türkiye'de yeni bağlar kurmak üzere araştırma yaptığı da bilinmektedir.

Tarımda alt yapı sorunları çözülmüş, düzgün işleyen pazarlama kanalları kurulmuş ve güçlü ekonomik örgütlere sahip çiftçileriniz olduğunda KİT'lere de gerek kalmayacaktır. Ancak bunları oluşturma yönündeki çabalar özelleştirme çabalarından çok daha az ise bu süreç özellikle kalkınmada geri kalmış bölgelerimizde çiftçilerimize mesleğini bıraktırmaktır ki, bu durumun sosyal boyutu asla göz ardı edilmemelidir.

Tarımsal KİT'lerin, üretim sanayi entegrasyonunu tamamlamış, çiftçi örgütlerine devredilmesi izlenmesi gereken yoldur.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı Ali Ekber YILDIRIM: İzin verirseniz ilk soruyu ben sormak istiyorum, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı acaba size ne cevap verdi? Sonra salondan soruları alacağım. Soru sormak isteyen var mı?

Hatice ÜNAL: Elbette, ziyaretimizin hemen akabinde bir çalışma grubu toplantısı yaptık ve 3 senaryo yazıldı. Bu senaryolardan biri de bizim teklifimizdi. Son aldığımız duyumlar, Ziraat Odaları Birliği'nin teklifi üzerinde çalışıldığı ve Yaprak Tütün İşletmeleri'nin, Çaykur modelinde olduğu gibi Tarım Bakanlığı'na bağlanma konusunda çalışmaların devam ettiği yönünde. Tabi bunun doğruluğunu önümüzdeki günlerde Meclis'in gündemine geldiğinde göreceğiz.

Oturum Başkanı: Soruları alabiliriz, buyurun efendim.

Bayram ÜNAL (Niğde Üniversitesi): Benim sorum, Hatice Hanıma olacak. Çünkü kendisinin konuşmasından ben şöyle bir şey anladım; örgütlenme de yerinde olursa, piyasa koşulları da buna müsait olursa ve altyapı dediğimiz bu mevhum kavram da tam net değil ama o da hazırlanmış olursa KİT'lere de gerek kalmayacak. Ve kar eden özelde de kalabilir, Pankobirlik örneğini verdiniz, Kayseri örneğini ve sosyal amaçlı olanlar yani zarar edenler de devlette. Çünkü bunların bir sosyal amacı var gibi bir şey çıkardım ben sizin konuşmanızdan. Fakat benim merak ettiğim şu; şimdi Türkiye'de özelleştirme üzerinde, özellikle kooperatifçilik yasası içinde ya da kooperatifçilik şekliyle Pankobirlik'in sermaye artırımına gittiğini biliyoruz. Kayseri Grubu'nun dağıttığı kar payını biliyor musunuz? Ve Kayseri Grubu kar payı dağıtarak, Boğazlıyan Fabrikası'nı nasıl yaptı? Ve Panek, Pañçay, Pansu gibi firmaları hangi sermayelerle kurdu, eğer kar payını üretici birliği olarak dağıtıyorsa... Kayseri Birliğin kaçak şeker konusundan yargılandığını ya da dava edildiğini biliyor musunuz? Üçüncüsü, Azmi Aksu'nun 2005 yılında Yankı Dergisi'nde bir röportajı vardı. Orada Pankobirlik ve Şeker-İş de vardı. O röportajında Türkiye'de şeker fabrikalarının Pankobirlik fabrikalarını her zaman gözettiğini ve kendilerinden önce satış yapmalarına müsaade edildiğini ifade eden yazıları var, notları var. Şimdi o eksende baktığınız zaman devletin elinde kalan stok birikimi, Pankobirlik lehine yapılan politikalardan kaynaklanmıyor mu sizce?

Dr. Gökhan GÜNAYDIN (ZMO Başkanı): Çok kısaca bir şey söyleyeceğim. Her kuruluşun fikrine elbette saygı duyarım ama bu sene Toprak Mahsulleri Ofisi fındık almakla görevlendirildi ve bir görev zararı konusuyla yeniden Türkiye karşı karşıya kaldı. Sigara fabrikalarının özelleştirilmesi konusunda, yani kar eden, para kazanan bütün birimler özelleştirilecek ve zarar edeceği kesin belli olan yapılar da genel müdürlük olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlanacak... Sonra ilk krizde, yeniden bu krizin sorumlusu olarak onlar ilan edilecek ve tümüyle ortadan kaldırılacak. Yani şöyle söyleyelim; Tekel bir bütün olarak korunmadığı sürece, parçalara ayrılırsa bunun bir iktisadi işletme olarak yaşaması mümkün değildir. Ancak bütçeden desteklenirse yaşaması mümkün olur. Türkiye'de bütçeden desteklenen her türlü tarım işi ilk krizin baş sorumlusu gösterilmeye adaydır. Yani ben üretici örgütlerinin, bu alanda çalışan meslek odalarının, sendikaların tümünün özelleştirme konusunda bir işbirliği sürecine gitmeyerek, özelleştirmeye hayır demesinin yararlı olduğunu düşünüyorum. Bundan da başka bir bırakın politik yolu, iktisadi yol olmadığını düşünüyorum açıkçası.

Oturum Başkanı: Buyurun Hatice Hanım, sorular size çünkü.

Hatice ÜNAL: Pankobirlik'e ait sorulara çok net cevap verebileceğimi söyleyemem. Keşke Pankobirlik temsilcilerimiz burada olsaydı da bunu açıklayabilseydi. Ben onların burada olmasını gerçekten isterdim çünkü şeker alanındaki özelleştirmede söyleyecek çok şeyleri olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla çiftçilerin bir meslek örgütü olarak ve Pankobirlik gibi bir çiftçi kuruluşunun yaptığı özelleştirmenin karşısında olmam mümkün değil. Söylediğim bu fiyatlar konusundaki kamunun açıkladığı fiyat, Pankobirlik'in kendi ortaklarına verdiği pancar fiyatları, bunlar gerçekler. Dolayısıyla oradaki üreticimin memnuniyeti, benim de memnuniyetimdir. Dolayısıyla kar ettiklerinde bunu paylaştıklarını, her şeyin ötesinde bir üretici kooperatifi olduğunu biliyoruz.

Diğer konuya gelince Gökhan Bey'in söylediklerine 1-2 ek yapmak istiyorum ben. Şu noktada özelleştirmeye toptan karşı olmanın yerine biz bir model götürdük. Ben çiftçinin üretiminin devamının sağlanması yönünde düşünüyorum. O zaman bu noktada biz ne yapmalıyız? Dolayısıyla şu anki çözüm, belki kısa vadede bir çözüm ama bunun arkasında şunları söylüyoruz, güçlü bir tarımsal yapı, altyapı tamamlayıp, bu bir pazar ise ihraç kabiliyeti olan ya da özelleştikten sonra hangi firma nasıl bütün kullanacaksa bunun araştırmasını yapıp, bu ekicilere bunları ektirelim. Ama şu gelinen noktada bu kadar kısa bir vadede, Tekel'i satacağım diyen bir hükümetin karşısında çiftçimiz için yapabileceğimizi yaptığımızı düşünüyorum.

Oturum Başkanı: Söz vereceğim, ama sorular var... Buyurun Mustafa Bey.

Mustafa SEYDİOĞULLARI: Hatice Hanıma şu soruyu sormak istiyorum. Tütün satış merkezlerini, 2002'den bu yana ziraat odalarının kurma yetkisi varken, bu 4733 sayılı Yasa'da var, yönetmeliğinde var, bugüne kadar niye böyle bir radikal yöne gitmediler? Palyatif şeylerle uğraşıyorlar, Tarım Bakanlığı'na devri gibi... Tarım Bakanlığı bu tütünleri nasıl alacak, nasıl satacak, bunun pek mümkün olamayacağı kanaatindeyim.

Oktay ÇELİK (Tütün Eksperleri Derneği Başkanı): Sadece bir soru getirmek istiyorum. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlanma, yani Yaprak Tütün Teşkilatını ne şekilde bağlarsanız bağlayın, ekiciyi hiçbir şekilde koruyamazsınız. Çünkü Tarım Bakanlığı'na bağlanmış bir Yaprak Tütün Teşkilatı, tütünü ne için alacak, tütüncüyle ne için sözleşme yapacaksınız, sigara mı üreteceksiniz, fabrikanız yok. Tedarikçilik mi yapacaksınız? Çokuluslu şirketler zaten Türkiye'de birkaç Türk şirketiyle tedariklerini yapıyorlar. Bu Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlanma talebinin altında ben üreticiyi koruma olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Üreticiyi hiçbir şekilde de koruyamaz. Sigara fabrikası olmayan hiçbir Yaprak Tütün Firması ayakta kalamaz.

Recep ÇAKMAK (Tütün Eksperleri Derneği): Hatice Hanımı burada yargılamak ya da infaz etmek gibi bir niyet içinde olamayız ama biz gerek başkanımın, gerek Mustafa arkadaşımın, gerek Gökhan Bey'in söylediği gibi sigara fabrikaları olmayan bir işletmeciliği Tarım ve Köyişleri Bakanlığı hangi vasıflarla yapacak? Eğer bu vasıflara sahip olsaydı, mısırı ne hale getirdiğini biz biliyoruz. Buğdayı ne hale getirdiğini herkes biliyor. Tütünü de o hale getirecekse, aman Tarım ve Köyişleri Bakanlığı karışmasın bu işe diyoruz. Tek çözüm, Tekel Sigara Fabrikaları ve işletmeleri özerk bir yapıda tütün üretici birliklerine devredilmeli, Abdullah Unakıtan hangi kurallara göre ticaret yapıyorsa, tütün üretici birliği de o kurallara göre ticaretini yapmalı, parasını kazanmalı diyorum.

KATILIMCI: Ziraat mühendisi olmamama karşın, 2.5 yıl yurtdışında ziraat mühendisliği projesinde çalışmış bir inşaat ve çevre yüksek mühendisi olarak müdahil olmak istedim, müsaade ederseniz. 3 konuda soru yöneltmek istiyorum. Birincisi, demin Hatice Hanımın bir aile faciasına değinmesinden hareketle acaba ODA olarak ülkemizde bir nüfus planlamasına sahip çıkmak gerekmez mi? İkincisi özelleştirme, bence güzelleştirme olması kaydıyla çağımızın en önemli ilacı diye düşünüyorum. Ben inanıyorum ki gelişen değişen dünyada çağı yakalamak esas itibariyle özelleştirmeden geçiyor. Eğer halkımıza Türkiye'nin geliri bahşedilirse, girişimcilerimize, inanıyorum ki 5 yıl içerisinde Avrupa'nın, 10 yıl içinde dünyanın en zengin ülkeleri arasına girecek bir halkımız var. Yeter ki devlet akçeli işlerden elini eteğini çeksın derhal. Maalesef ülkemizde simitçiler derneği bile o kadar etkin iken (ki ben bunu İnşaat Mühendisleri Odası'nda da dile getirdim), artık akademik odalar birliği de sesini duyurmaya başlamalı, ülke yönetiminde etkin olmalıdır diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Dr. Gökhan GÜNAYDIN: Nasıl ziraat mühendisliği projesinde çalıştınız?

KATILIMCI: 100 milyon dolarlık bir sulama drenaj projesinde, mezun olur olmaz hemen gitmişim Irak'ta, İngiliz, Japon, Türk ve Pakistan, 4'lü konsorsiyumla, daha doğrusu 4 şirketin değişik, muhtelif işleri üstlendiği bir projeydi, 2.5 yıl inşaat mühendisi olarak görev yaptım.

Dr. Gökhan GÜNAYDIN: Ben şunu söylemeye çalışıyorum. Ben bu memleketteki yapı denetimi konusunda söz söylerken ne kadar yetkin olabilirim, siz de tütünün özelleştirilmesi konusunda o kadar yetkin olabilirsiniz. Bunu sanki uluslararası deneyimi olan bir mühendis gibi aktardınız, uzmanlık alanınız değil.

Yakup BOZKURT (Tekel eski başmüfettişi): Sorum Hatice Hanıma. Tütün ile ilgili olarak ziraat birliklerinin Tütün ve Alkol piyasasını düzenleme kurulunda temsilcileri vardır, üreticilerin. Tütünün, üzümün pazarlamasıyla ilgili acaba ziraat meclislerinin bir talimatı var mıdır, ne gibi düzenleme yapıyorlardır ki, durup dururken tütünü Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlatıyorlar? Böyle bir fizibilite çalışmaları var mıdır? Amaç nedir? Yani Tütün fabrikası satılıyor, tütün mevcut depolarını Tarım ve Köyişleri Bakanlığı nerede kullanacak? Gübre olarak mı kullanacağız, yoksa bugün olduğu gibi yakacak mıyız?

Oturum Başkanı: Hatice Hanıma söz veriyorum çok kısaca. Ama belki daha sonra tütün eksperlerinin konuğu olarak onlarla da, Bakanlığa gidip görüştüğünüz gibi belki arkadaşlarla da görüşürseniz belki daha sağlıklı bir ortam olur.

Hatice ÜNAL: Çok kısa olarak söyleyeyim. Doğu ve Güneydoğu'da Tekel'in tek alıcı olduğunu söyledik. Tekel'in o bölgede alım yapması için 4733 sayılı kanuna geçici madde konulduğunu da söyledik ve 2008 yılında Tekel'in orada alım yapıp yapmayacağı belirsiz. Çiftçi şu anda endişeyle bekliyor. 25 Ocak fabrikalar için son ihale tarihi. Şu anda uzatıldığını ben bugün öğrendim. Şimdi böyle bir ortamda özelleştirmeyin dediğimizi kim duyacak? Ki karşımızdaki hükümet, babalar gibi satarız diyor. O zaman ben o bölgenin sosyal durumunu ve ekicimizi düşünerek bir çözüm bulmak durumundayım. Bu özelleştirme olmamalı. Ben ürünümü ilk teslim Yaprak Tütün İşletmelerine veriyorsam, bu arada burada ihraç kabiliyeti olan yeni tütünlerin üretimi için denemelerin yapılmasını söylüyorum. Evet devlet bundan zarar edecekse, etmeli. 2007 yılında o bölgedeki tütün için 97 milyon YTL ödemiş durumda. Bu ülke 250 milyon YTL'lik ithalat yapıyor. Şu gelinen noktada bu sadece bir çözüm önerisi. Tekel sigara fabrikası elbette ki özelleşmesin. Çünkü tek kullanıcı Tekel fabrikaları. Ama şu

noktada bana daha iyi bir çözüm önerisi söylemenizi istiyorum. Üstelik biz bu öneriyi Tek Gıda İş Sendikası ile birlikte düzenledik. Ayın 12'sinde Bitlis'te yapılacak mitinge tüm bölge ziraat odaları katılacaktır.

Ali Bülent ERDEM: Ben de bir soru sormak istiyorum ve onun üzerinden birkaç cümle söyleyeceğim. Tek Gıda İş sendikası, sizinle ortak hareket ederken Yaprak İşleme Müdürlüklerinin dışında Tekel'in sigara fabrikalarının özelleştirilmesini kabul mü ediyor, böyle bir durum mu var?

Aslında, üreticiler açısından çözümü belli bu problemin. Bütün dünyada ve Türkiye'de bugün üretimden pazarlamaya kadar olan zincir şirketlerin eline geçiyor ve eksik de olsa Türkiye'de kurulmuş olan üreticilerin üretimden pazarlamaya kadar olan zincirleri dağıtılıyor. Bunun için tarım satış kooperatifleri birlikleri devre dışı bırakılıp, şirketleştirilmeye çalışılıyor. Onların hedefi net tarımın şirketleştirilmesi. Üreticiler açınsındansa çözüm, üreticilerin üretimden pazarlamaya kadar olan zincirini eğer kurmaktır.

Oturum Başkanı: Petek Hanım, siz söz istemiştiniz, çok kısaca...

Petek ATAMAN (Gıda Mühendisleri Odası Başkanı): Aslında söz almamayı düşünüyordum, 2 cümle söyleyeceğim. İster meslek odaları olsun, ister üretici örgütleri olsun, bizler tabi ki kendi üyelerimizin sıkıntılarında yola çıkarak, bir takım çözümler önermeye çalışacağız. Ama önerilen çözümün uzun soluklu politikalara yönelik ve ülke yararına olması gerektiğine inanıyorum. Çünkü kısa vadeli, çok kısa dönemli çözümler, uzun dönemde sizin çiftçilerinizi de vuracaktır. Teşekkür ediyorum.

Savaş SEYHAN (Tütün Eksperi): Şimdi işçi sendikasının hükümetle işçilerini kurtarmak için bir görüşme yaptığını biliyorduk, işçilerimizi kurtarın, özelleştirin bazında bir söylem ama sizin olduğunuzu bilmiyorduk o toplantıda. Bunlar çok şaşırtıcı ve cesur bir söylem. Bunun başka bir adı da olabiliyor ama ben bunu cesurca söylemenize çok şaşırdım. Yani bu özelleştirin ama bizi koruyun, çiftçimizin tütününü alın ama zarar edin veya yakın ama çiftçimizi kurtarın, işçimizi kurtarın diyor, bu bence şaşırtıcı ve tehlikeli buluyorum. Teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Ben de teşekkür ediyorum, dediğim gibi çok farklı bir uçta tartışıyoruz, Hatice hanımla aynı görüşte olunmadığı kesin. Ben toplantıyı burada kapatıyorum ve bizi buraya davet eden Gökhan Bey'e teşekkür ediyoruz. Görüşlerini bizimle paylaşan Ali Bülent Erdem ve Hatice Ünal'a teşekkür ediyoruz. Rahatsızlığı nedeniyle gelemeyen İsa Bey'e geçmiş olsun diyoruz, Mustafa Türkel beye de iyi günler diliyoruz. Hepinize iyi günler, sağ olun.